

**Editointi ja palautteenanto sanomalehti
Etelä-Saimaan sunnuntaireportaasin tuotantoprosessissa**

**Maisterintutkielma
Ilona Pesu
Journalistiikka ja suomen kieli
Kieli- ja viestintätieteiden laitos
Jyväskylän yliopisto
2018**

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta – Faculty Humanistis-yhteiskuntatieteellinen	Laitos – Department Kieli- ja viestintätieteiden laitos
Tekijä – Author Ilona Pesu	
Työn nimi – Title Editointi ja palautteenanto sanomalehti Etelä-Saimaan sunnuntaireportaasin tuotantoprosessissa	
Oppiaine – Subject journalistiikka, suomen kieli	Työn laji – Level maisterintutkielma
Aika – Month and year 6/2018	Sivumäärä – Number of pages 91
<p>Tiivistelmä – Abstract</p> <p>Tutkielmassani tarkastelen editointia ja palautteenantoa maakuntalehti Etelä-Saimaan sunnuntaireportaasin tuotantoprosessissa. Tavoitteena on selvittää, millaisista vaiheista pitkän featurejutun editointiprosessi muodostuu, mistä asioista prosessin aikana annetaan palautetta ja miten palaute muotoillaan. Lisäksi olen kiinnostunut siitä, miten prosessin osallistujat kuvaavat toteutunutta prosessia ja suhdettaan editoivaan työtapaan.</p> <p>Tutkielman keskeisenä viitekehystenä toimii Maija Töyryn, Panu Rädyn ja Kristiina Kuisman (2009) Editointi aikakauslehdessä -teoksessa esittelemä malli journalistisesta editointiprosessista. Laajempi teoreettinen viitekehys on kirjoittamisen sosiolingvistiikka. Tutkimusote on etnografinen, ja aineisto on kerätty osallistuvaa havainnointia ja haastatteluja hyödyntäen. Tutkimuskysymykset ovat: 1) Millaisia vaiheita Etelä-Saimaan lukemistojutun, tarkemmin sunnuntaireportaasin, editointiprosessissa on? Millainen käytännössä toteutunut prosessi on suhteessa Editointi aikakauslehdessä -kirjan malliin ja toimituksen omiin ohjeisiin? 2) Mistä asioista prosessin aikana annetaan palautetta, ja miten palaute muotoillaan? 3) Millaisena toteutunut editointiprosessi ja editoiva työtapana näyttävät jutun kirjoittaneelle toimittajalle ja sitä editoineelle reportaasituottajalle?</p> <p>Havainnointiaineiston pohjalta editointiprosessista erottuivat seuraavat vaiheet: 1) ideointi 2) työnjako 3) syventävä ideointi 4) palaute raakatekstistä 5) taiton suunnittelu 6) taitto käytännössä 7) oikoluku 8) verkkoversiointi 9) palaute valmiista työstä. Vaiheet eivät ole tarkkarajaisia, mutta noudattelevat pääpiirteittäin sekä Töyryn ym. määrittelyä editointiprosessin vaiheista että lehden omia tuotantoprosessin ohjeita, vaikka myös eroavaisuuksia etenkin lehden omiin ohjeisiin verrattuna ilmeni.</p> <p>Prosessin aikana annettuja palautteita ja niiden muotoilua tarkastelin Straubin ja Lunsfordin (1995) laatiman palautekommenttien luokittelun avulla silloin, kun se oli työvaiheessa esiintyneiden palautteiden osalta mielekästä. Havaitsin, että palautteet muuttuivat prosessin edetessä yleisemmistä yksityiskohtaisempiin. Samalla palautteen vastaanottajan liikkumavara muutoksen toteuttajana kapeni. Raakatekstivaiheelle tyypillisiä olivat kehut, subjektiivisen kokemuksen kautta perustellut muutosehdotukset ja neuvot sekä erilaiset kysymysmuotoiset palautteet, kun taas oikolukuvaiheessa tehtiin lähes yksinomaan korjauksia.</p> <p>Editointiprosessin keskeisimmät osallistujat, toimittaja ja reportaasituottaja, suhtautuivat editoivaan työtapaan myönteisesti. Työtavan eduksi nimettiin ennen kaikkea se, että työprosessin sai jakaa kollegan kanssa. Toimittajaa lainaten: – <i>jos sen joku muu lukee, niin siitä tulee melkein aina parempi.</i></p> <p>Tutkimustulokset antavat työkaluja editointiprosessien tarkasteluun ja kehittämiseen sekä lisäävät osaltaan journalististen prosessien avoimuutta yleisölle. Lisäksi ne avaavat aiheita jatkotutkimukselle: miten esimerkiksi palautteen suullinen tai kirjallinen muoto näkyy palautteen kohteisissa ja muotoilussa?</p>	
Asiasanat – Keywords editointi, toimitustyö, kirjoittaminen, palaute, sanomalehdet, maakuntalehdet	
Säilytyspaikka – Depository	
Muita tietoja – Additional information Tutkielma on kahden pääaineen tutkielma (ns. kaksoisgradu).	

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	5
2 NÄKÖKULMIA KIRJOITTAMISEEN	9
2.1 Kuusi kirjoittamiskäsitystä	9
2.2 Sosiolingvistiikka ja sen suhde kirjoittamiseen	11
2.3 Palaute osana kirjoittamista	12
3 FEATURESTA JA EDITOINNISTA	17
3.1 Tutkimuskohteena featurejuttu	17
3.2 Suunnitteleva ja editoiva työtapa	19
3.2.1 Editoinnista ja konseptista	19
3.2.2 Editointiprosessin kulku	22
3.2.3 Editoinnin kritiikkiä	24
4 ETNOGRAFINEN TUTKIMUSOTE JA TUTKIMUSPROSESSIN KUVAUS	26
4.1 Etnografinen tutkimusote ja osallistuva havainnointi	26
4.2 Tutkimuskohteen ja -prosessin kuvaus	29
5 JUTTUPROSESSI JA PALAUTTEET VAIHE VAIHEELTA	34
5.1 Jutun tekijät ja lyhenteet	34
5.2 Ideointi ja työnjako	36
5.3 Syventävä ideointi	39
5.4 Palaute raakatekstistä	42
5.5 Taiton suunnittelu	49
5.6 Taitto käytännössä	53
5.7 Oikoluku	57
5.8 Verkkoversiointi	61
5.9 Palaute valmiista työstä	62
5.10 Yhteenveto prosessista	64
6 EDITOINTI TEKIJÖIDEN SILMIN	70
6.1 Teemahaastattelujen toteutuksesta	70
6.2 Editointimyönteisyys sujuvoittaa prosessia	71
6.3 Juttuun tuli pieniä viilauksia	75
6.4 Vallankäytöstä ja palautteen muotoilusta	77
6.5 Yhteenveto teemahaastatteluista	80
7 LOPUKSI	81
LÄHTEET	85

Kirjallisuus	85
Aineistolähteet	88
LIITE	88

1 JOHDANTO

Journalismi on aina ollut muutoksen tilassa. 2000-luvulla puhe journalismin kriisistä on kuitenkin kiihtynyt. Puhutaan median talousvaikeuksista, journalismin uskottavuudesta ja siitä, kuinka internet haastaa perinteisen median. (Väliverronen 2011: 7.) Toisaalta on myös sanottu, että uutisorganisaatiot eivät kuole, jos ne keskittyvät ydinosaamiseensa ja tekevät sitä kautta itsensä yleisölle tarpeellisiksi (Freedman 2010: 49). Painetulla, tilattavalla sanomalehdellä ei ole mitään mahdollisuuksia kilpailla nopeudella tai halvalla hinnalla. Sen sijaan sanomalehden kilpailuvaltiksi on useissa yhteyksissä ehdotettu perusuutisen hylkäämistä: Sen pitäisi uutisten sijaan tarjota kiinnostavia tarinoita, hiottua kieltä ja ajattelun aihetta. Sen pitäisi kirjoittaa aiheista, joista muut eivät kirjoita, ja tarjota uutisille taustoja. (Ks. esim. Vehkoo 2011: 208.)

Paitsi ajatus sanomalehden tehtävästä, myös sanomalehtien työprosessit ovat 2000-luvulla muuttuneet (Koljonen 2013: 108). Kilpailu lukijoiden ajasta on pakottanut mediaorganisaatiot pohtimaan sitä, kuinka lukijan kiinnostus herätetään ja kuinka se pidetään yllä. Tämä on johtanut entistä suunnitelmallisempaan työskentelyyn ja toisaalta työn jakautumiseen entistä useammalle tekijälle. Työtapaa kutsutaan editoivaksi työtavaksi. Siinä, missä jutut valmistuivat pitkään toimittajien yksilösuorituksina tai korkeintaan toimittajan ja kuvaajan yhteistyönä, editoiva työtapaa korostaa yhdessä tekemistä, kokonaisuuksien suunnittelemista ja palautteenantoa prosessin eri vaiheissa. Se toisaalta monimutkaistaa juttujen tekoa, mutta toisaalta myös tuottaa tasalaatuisempaa ja siten lukijan näkökulmasta houkuttelevampaa sisältöä. Aiempaa organisoidumman työtavan on katsottu paitsi parantavan lopputuloksen laatua myös sujuvoittavan työtä. (Helle 2011: 168–171.) Toisaalta työtapaa on myös kritisoitu. Monissa yhteyksissä esiin noussava esimerkki suomalaisesta editointikritiikistä on Heikki Saaren artikkeli *Toimituksesta tuli tehdas* (2013), jonka pääsisällön voisi tiivistää näin: Ennen journalisti sai toteuttaa juttunsa itse. Nyt hänen keskeneräistä tekstiään lukevat toimituksen keskijohdon edustajat, editoijat, jotka peilaavat juttua ennalta määriteltyihin raameihin, lehtikonseptiin, ja toteuttavat julkaisijan tahtoa. Toimittajan vapaus kapenee, hänestä tulee pieniä, yksinkertaisia tehtäviä toteuttava kone. (Saari 2013: 52–55.)

Editoivaa työtapaa on suomalaisessa journalismin tutkimuksessa tarkasteltu muun muassa juuri edellä mainitun journalistisen vapauden näkökulmasta. Toisaalta keskiportaan päällikkötoimittajien roolin korostumisen on havaittu kaventavan yksittäisen toimittajan vapautta (esim. Pöyhtäri ym. 2014: 32–34). Toisaalta valtaosa toimittajista on kokenut voivansa tehdä työtään ilman, että esimiehet ohjailevat sitä liikaa (Reunanen & Koljonen 2014: 144–145), ja

osalle lisääntynyt suunnittelu ja yhteistyö ovat näyttäytyneet ennen kaikkea tarpeellisena kannustamisena (Koljonen 2014: 75).

Tämän tutkielman tavoitteena on tarkastella journalistista editointiprosessia kielitieteen ja tarkemmin kirjoittamisen sosiolingvistiikan näkökulmasta. Sosiolingvistiikka on kiinnostunut kielenkäytöstä sosiaalisissa konteksteissa. Kirjoittamisen sosiolingvistiikka näkee myös kirjoittamisen sosiaalisena toimintana. Kirjoittaminen ei ole kontekstista riippumaton, neutraali taito, vaan kirjoitustapahtuma on aina yhteydessä sosiaaliseen kontekstiin. (Lillis 2013: 13–15.) Ajatus kytkeytyy myös käsitykseen kirjoittamisesta sosiaalisena ja sosiopoliittisena toimintana. Kun kirjoittaminen käsitetään sosiaalisesti toiminnaksi, ajatellaan, että kirjoittajan on hallittava monenlaisia taitoja, kuten kielioppi, oikeinkirjoitus, tekstilajille tyypilliset piirteet ja kirjoitusprosessin vaiheet. Kun kirjoittaminen käsitetään sosiopoliittiseksi toiminnaksi, otetaan huomioon myös se, että kirjoittamiseen liittyy vallankäyttöä: kirjoittajalla on valtaa, mutta hän on myös vallankäytön kohteena, sillä kontekstissa vallitsevat valtarakenteet rajoittavat sitä, mitä diskursseja kirjoittaja voi tekstissään hyödyntää. (Ivanič 2004: 234–238, Svinhufvud 2016: 43–45.)

Tutkielmallani haluan lisätä ymmärrystä journalistisista editointiprosesseista kuvaamalla yhden esimerkin siitä, kuinka prosessimalli toteutuu käytännössä maakuntalehden editoinnissa, sillä journalististen työprosessien tarkastelu on edelleen vähäistä, vaikka aihetta on varsinkin opinnäytteissä jonkin verran tarkasteltu. Lisäksi tutkielmallani on kehittämiseen ja avoimuuteen pyrkivä tavoite. Tutkielma tuo näkyväksi sitä, miten journalismia tehdään. Se avaa sekä yleisölle että toimitukselle itselleen uusia näkökulmia sekä editoivan työtavan että journalistisen työkuulttuurin tarkasteluun ja antaa omalta osaltaan eväitä pohtia kysymystä siitä, mitä editointi tekee journalismille. Kolmantena, subjektiivisempänä tavoitteena tutkimuksellani on oman ammattitaidon kehittämiseen liittyvä tavoite; uskon, että pystyn tieteellisen tutkimuksen tekemisen jälkeen tarkastelemaan analyttisemmin myös omaa, journalistista työtäni.

Tutkimukseni on luonteeltaan tapaustutkimus. Tutkimuskohteena on sanomalehti Etelä-Saimaan pitkän jutun, sunnuntaireportaasin, editointiprosessi, jota lähestyn etnografisella tutkimusotteella, osallistuvan havainnoinnin avulla kerätyn aineiston pohjalta. Etelä-Saimaa on mikkeliiläisen Kaakon Viestintä Oy:n julkaisema seitsemäpäiväinen, tabloid-kokoinen maakuntalehti, joka ilmestyy Etelä-Karjalassa. Tuon analyysissäni esiin, mitä yksittäisessä Etelä-Saimaan editointiprosessissa tapahtuu ja millaisen palautteen kautta juttua muokataan.

Editointia ovat Suomessa aiemmin tutkineet muun muassa Anne Mäntynen (mm. 2012, tulossa), Lauri Haapanen (mm. 2016) ja pro gradussaan Laura Kaapro (2012). Mäntynen on tarkastellut muun muassa sitä, millaisia normeja ja kieli-ideologioita akateemisen tietokirjan

suomennosten käsikirjoituskommenteissa esiintyy (Mäntynen 2012: 397). Haapasen artikkelit käsittelevät sitaattien editointia osana journalistista työprosessia eli käytännössä sitä, miten haastateltavan puhe muokataan sitaatiksi lehtijuttuun (Haapanen 2016: 219). Oman tutkielmani kannalta läheisin aiempi tutkimus on Kaapron pro gradu, jossa tutkimuskohteena ovat Helsingin Sanomien Elämä-sivulla ilmestyneen jutun editointiprosessin vaiheet ja kielen korjaukset (Kaapro 2012: 7). Kaaprosta poiketen olen kuitenkin kiinnostunut prosessin vaiheiden ohella siitä, mistä seikoista prosessin aikana annetaan palautetta ja miten palaute muotoillaan. Palautetta on tarkasteltu koulukontekstissa verrattain paljon, mutta journalistisen kirjoittamisen kontekstissa näkökulma on tuore.

Kiinnostukseni editointiprosessin tutkimiseen kumpuaa omasta työstäni toimittajana ja editoijana. Sain ensikosketukseni editoivaan työtapaan Etelä-Saimaan kesätoimittajana kesällä 2014. Nuorena toimittajana koin – ja koen edelleen – editoijalta saadun palautteen ja kannustuksen hyödylliseksi. Toisaalta huomasin pian, että editoijissa on eroja: yksi tarkastaa faktat, toinen viilaa kieliasun, kolmas korjaa rakennetta ja niin edelleen. Havaintoni editoijien eroista ei ole uusi tai ainutlaatuinen, vaan se on noussut esiin useissa kollegoiden kanssa käydyissä keskusteluissa sekä tutkielmaa tehdessäni että ennen sitä. Myös esimerkiksi Helsingin Sanomien Kuukausiliitteen toimittajia väitöskirjaansa varten haastatellut Maria Lassila-Merisalo toteaa, että toimittajilla on omat suosikkieditoijansa, joiden kanssa he työskentelevät mieluiten. Näitä ”työpareja” yhdistävät esimerkiksi samanlainen kielen taju sekä vakiintunut ja luottamuksellinen työoverisuhde. (Lassila-Merisalo 2009: 184.)

Kesän 2014 jälkeen olen osallistunut editointiprosesseihin sekä kirjoittavana toimittajana että jonkin verran myös editoijana Jyväskylän ylioppilaslehdessä ja Etelä-Saimaassa. Varsinkin ylioppilaslehdessä pohdin usein palautteenantoa, sen keinoja ja tavoitteita sekä palautteeseen liittyvää vallankäyttöä: kuinka antaa palautetta ja kehittää juttua yhdessä kirjoittajan kanssa niin, että jutusta tulee sujuva, kiinnostava ja tasalaatuinen lehden muun sisällön kanssa ja toisaalta editointikokemuksesta myönteinen niin, että kirjoittaja pääsee kehittymään ja haluaa kirjoittaa meille jatkossakin? Nämä pohdinnat korostuivat tilanteissa, joissa editoitavaa oli paljon.

Ymmärrän editoinnin Töyryn, Rädyn ja Kuisman Editointi aikakauslehdessä -teoksen (2008; 2009) määrittelyn mukaiseksi prosessiksi, joka alkaa suunnittelusta ja päättyy palautteeseen valmiista jutusta. Lähestymistapani on etnografinen, ja aineisto on kerätty osallistuvan havainnoinnin keinoin. Seurasin tutkielmaani varten yhden juttuprosessin alusta loppuun elosyyskuun vaihteessa 2017. Tämän jälkeen haastattelin kasvotusten prosessin kannalta keskei-

simmät henkilöt, jutun kirjoittaneen toimittajan ja juttua editoineen reportaasituottajan, ja sähköpostilla muut juttua käsitelleet editoijat eli kaksi lukemistotuottajaa. Tutkimuskysymykseni ovat:

1. Millaisia vaiheita Etelä-Saimaan lukemistojutun, tarkemmin sunnuntaireportaasin, editointiprosessissa on? Millainen käytännössä toteutunut prosessi on suhteessa Editointi aikakauslehdessä -kirjan malliin ja toimituksen omiin ohjeisiin?
2. Mistä asioista prosessin aikana annetaan palautetta, ja miten palaute muotoillaan?
3. Millaisena toteutunut prosessi ja editoiva työtapana näyttävät jutun kirjoittaneelle toimittajalle ja sitä editoineelle reportaasituottajalle?

Ensimmäistä tutkimuskysymystä lähestyn kuvaamalla prosessissa toteutuneet vaiheet ja peilamalla niitä Töyryn ym. editointiprosessin määrittelyyn ja toimituksen omiin ohjeisiin. Palautteiden tarkastelussa sovellan Straubin ja Lunsfordin (1995) luomaa mallia kirjoittamisen palautteen kohteista ja muotoiluista. Heidän teoksensa *Twelve readers reading: responding to college student writing* (1995) on laajin yksittäinen tutkimus, jossa tarkastellaan opettajien antamaa kirjallista palautetta (Svinhufvud 2016: 76). Vaikka teoksen malli on luotu kirjallisten palautteiden määrällisen tarkastelun pohjalta, se antaa työkaluja myös esimerkiksi palautteen etnografiseen tarkasteluun (Straub & Lunsford 1995: 5). Kolmannen tutkimuskysymyksen keskeisenä aineistona ovat jutun ilmestymisen jälkeen tehdyt toimittajan ja reportaasituottajan teemahaastattelut. Haastattelujen kautta kerätty aineisto täydentää havainnointiaineistoa ja tukee tutkielman luotettavuutta, sillä haastattelut muun muassa auttavat asettamaan tapaustutkimusta osaksi laajempaa kontekstia.

2 NÄKÖKULMIA KIRJOITTAMISEEN

Tässä luvussa taustoitan tutkielmaani kielitieteen ja kirjoittamisen tutkimuksen näkökulmasta: Aluksi kerron, kuinka kirjoittamista on eri vuosikymmeninä tarkasteltu ja kuinka tässä tutkielmassa määrittelen kirjoittamisen. Sen jälkeen käsittelen kirjoittamisen suhdetta sosiolingvistiikkaan ja avaan sitä, miten oma tutkielmani sijoittuu kirjoittamisen sosiolingvistiikan viitekehukseen. Lopuksi tarkastelen kirjoittamisen palautteenantoon liittyvää aiempaa tutkimusta sekä esittelen Straubin ja Lunsfordin (1995) kirjoittamisen palautteiden luokittelumallin, jota hyödynnän analyysissäni.

2.1 Kuusi kirjoittamiskäsitystä

Kuten johdannossa mainitsin, tarkastelen editointia prosessin vaiheiden ja kirjoittamisen palautteiden näkökulmasta. Jotta kirjoittamista ja kirjoittamisen palautteita voidaan tarkastella, on vastattava kysymykseen siitä, mitä kirjoittaminen ylipäättään on. Kirjoittamista on vuosien ja viime vuosikymmenienkin saatossa määritelty ja opetettu hyvin vaihtelevilla tavoilla (Svinhufvud 2016: 29). Kirjoittamisen tutkija ja kielitieteilijä Roz Ivanič (2004) on jaotellut kirjoittamista koskevat käsitykset kuudeksi diskurssiksi, joiden avulla voidaan tarkastella kirjoittamista. Tässä luvussa käyn läpi Ivaničin kuvaamat kirjoittamiskäsitteet, sillä ne ovat käyttökelpoisia myös oman tutkielmani näkökulmasta, ja kerron, miten tässä tutkielmassa määrittelen kirjoittamisen. Ivaničin mukaan kirjoittaminen voidaan nähdä:

1. Taitona
2. Luovuutena
3. Prosessina
4. Tekstilajin tuottamisena
5. Sosiaalisena toimintana
6. Sosiopoliittisena toimintana. (Ivanič 2004: 225–226, käännökset Svinhufvud 2016: 29.)

Kirjoittaminen on taitoa -diskurssissa kirjoittaminen nähdään lukemisesta irrallisena, käytännöllisenä ja kontekstista riippumattomana taitona. Keskiössä on lopputulos ja tavoitteena sen oikeakielisyys ja virheettömyys – vain lopputulosta arvioidaan. (Ivanič 2004: 227.) Näkemystä kirjoittamisesta taitona on pidetty yleisesti vanhentuneena, vaikka kirjoittaminen kiistatta vaatiikin esimerkiksi jonkintasoista normien ymmärtämistä ja kykyä hyödyntää sidoskeinoja. Vielä 1960-luvulle tultaessa se oli ainoa tapa tarkastella kirjoittamisen opetusta, ja kouluopetus nojasi siihen vahvasti vielä 1980-luvun Suomessa. (Svinhufvud 2016: 30–32.)

Kirjoittaminen on luovuutta -diskurssissa keskiössä on niin ikään valmis teksti. Oikeakielisyyden sijaan arvostetaan kuitenkin persoonallista sisältöä ja tyyliä: mitä omaperäisempi, sen parempi. Omaperäisyyden ei ajatella olevan opetettavissa, vaan hyväksi kirjoittajaksi tullaan lukemalla ja kirjoittamalla paljon. Kirjoittaminen on luovuutta -käsitys vaikutti kirjoittamisen opetukseen voimakkaasti 1960–1970-luvulla Yhdysvalloissa ja Iso-Britanniassa. Käsitöksessä on hyvät puolensa – se esimerkiksi pyrkii poistamaan kirjoittamisen estoja – mutta sitä on myös kritisoitu. Kriitikoiden mukaan se tasapäistää kirjoittajat eikä huomioi kirjoitusprosessien eroja. Lisäksi sen on katsottu olevan liian kaukana arkitodellisuudesta ja tarkastelevan kirjoittamista liikaa yksilösuorituksena, vaikka esimerkiksi vertaispalautetta saatetaankin hyödyntää. (Ivanič 2004: 229–230; Svinhufvud 2016: 33–36.)

Kolmas kirjoittamiskäsitys, käsitys kirjoittamisesta prosessina, lähestyy tietyllä tapaa editointia. Kun kirjoittaminen nähdään prosessina, huomio siirtyy lopputuloksesta kirjoitusprosessiin. Kirjoittamisessa on erilaisia työvaiheita, joista voidaan antaa palautetta, ja kirjoittamista voidaan jatkaa palautteen jälkeen. Toisaalta myös tässä kirjoituskäsityksessä on ongelmakohtansa; sen on esimerkiksi sanottu yksinkertaistavan ja yleistävän kirjoittamista liikaa. Kirjoittaminen alettiin nähdä prosessina 1970-luvun lopulta alkaen, ja Suomeen näkemystä jalkauttivat 1980-luvun lopussa Pirjo Linnakylä, Eija Mattinen ja Asta Olkinuora esimerkiksi teoksessaan *Prosessikirjoittamisen opas* (1989). (Ivanič 2004: 231–232; Svinhufvud 2016: 37–38.)

Kirjoittaminen on tekstilajin tuottamista -käsitksen juuret ovat 1970–1980-luvun vaihteissa. Se lähestyy kirjoittamista genren (ks. myös luku 3.1) näkökulmasta. Kirjoittaminen käsitetään genresidonnaiseksi taidoksi: kirjoittamaan opitaan sosiaalistumalla eri tekstilajien, kuten vaikkapa arvion, mielipidetekstin tai uutisen, konventioihin. Lähtökohtaa on pidetty monin tavoin hyödyllisenä ja sen on katsottu soveltuvan myös heikompien kirjoittajien kouluopetukseen, mutta toisaalta sen on myös sanottu mahdollistavan sinänsä tyylipuhtaiden, mutta sisällöltään onttojen tekstien tuottamisen. (Ivanič 2004: 232–234; Svinhufvud 39–42.)

Viides kirjoittamiskäsitys, kirjoittaminen sosiaalisena toimintana, on viimeisten vuosikymmenien aikana laajentanut edellisiä kirjoittamiskäsityksiä. Sen mukaan kirjoittaminen tapahtuu tietyssä sosiaalisessa kontekstissa, ja kirjoittajan on hallittava monenlaisia taitoja, kuten kielioppi, oikeinkirjoitus, tekstilajin tyypilliset piirteet ja kirjoitusprosessin vaiheet. Lisäksi vaaditaan ripaus luovuutta. Keskeisiä käsitteitä ovat kirjoituskulttuuri (literacy) ja kirjoitustapahtuma (writing event). Näistä kirjoituskulttuuri on laajempi ja pitää sisällään kirjoittamiseen liittyvät yleiset sosiaaliset käytännöt. Kirjoitustapahtuma taas tarkoittaa tekstiä, kirjoitusprosessia ja siihen liittyvää vuorovaikutusta, kuten ohjeistusta, keskustelua ja palautteenantoa – siis

asioita, joita tarkastelen tässä tutkimuksessa toimituksellisen editointiprosessin näkökulmasta. (Ivanič 2004: 234–237; Svinhufvud 2016: 43–45.)

Kuudes kirjoittamiskäsitys, käsitys kirjoittamisesta sosiopoliittisena toimintana, liittyy läheisesti käsitykseen kirjoittamisesta sosiaalisena toimintana, mutta korostaa kirjoittamisen poliittisuutta. Kirjoittajalla on valtaa, mutta hän on myös vallankäytön kohteena: hän tuottaa tekstiä tietyssä kontekstissa, jossa ideologiset valtarakenteet rajoittavat hänen vapauttaan käyttää kaikkia mahdollisia diskursseja. (Ivanič 2004: 237–238.) Tämä kirjoittamiskäsitys avaa mielenkiintoisia näkökulmia myös journalismin tutkimukseen – toisaalta puhutaan journalistin vapaudesta ja siitä, kuinka se on demokratian kannalta välttämätöntä, mutta toisaalta journalistit työskentelevät ympäristössä, jonka toimintaa määrittelevät erilaiset valtarakenteet ja ideologiat. (Journalistin vapaudesta esim. Luostarinen & Raittila 2014.) Esimerkiksi lehtikonsepti, jota käsittelem tarkemmin luvussa 3.2.1, voidaan nähdä yhtenä kirjoittamista rajoittavana rakenteena, sillä se määrää arvot ja näkökulmat, joiden puitteissa journalisti toimii. Äärimmilleen vietynä konsepti on niin tarkka, että juttu on käytännössä valmis jo ennen kuin sitä on tehty (Luostarinen 2014: 35).

Edellä käsitellyistä kuudesta kirjoittamiskäsityksestä tämän tutkielman kannalta relevantteimmat ovat kaksi viimeisintä: kirjoittaminen sosiaalisena ja sosiopoliittisena toimintana. Kiinnitän analyysissäni huomiota prosessiin ja reunaehtoisin, jossa juttu syntyy, ja analysoin prosessin eri vaiheissa annettuja palautteita, joiden voidaan ajatella kytkeytyvän vallankäyttöön. Samat kirjoittamiskäsitykset heijastuvat myös haastatteluaineistosta, jossa toimittaja ja reportaasituottaja avaavat ajatuksiaan editoinnista ja palautteenannosta.

2.2 Sosiolingvistiikka ja sen suhde kirjoittamiseen

Sosiolingvistiikka tarkastelee kielen ja yhteiskunnan välistä suhdetta: esimerkiksi kielenkäytön tilanteista vaihtelua ja sitä, miten merkityksiä kielennetään vuorovaikutuksessa (Holmes 2013: 1). Keskeistä on kuvata sitä, miten kieltä todellisuudessa käytetään – ei siis tarkastella sitä, miten kieltä pitäisi normien mukaan käyttää (ks. esim. mts.; Lillis 2013: 10). Suomessa sosiolingvistiikan tutkimus nojasi pitkän dialektologiaan eli murteen tutkimukseen, mutta ajan kuluessa näkökulma siirtyi rekisteristä kohti tyyliä (Lappalainen 2012: 663). Viime aikoina tilanne muuttujien ja variaation tarkastelusta on siirrytty yhä enemmän kohti kontekstin tarkastelua. Sen on katsottu ottavan huomioon vuorovaikutustilanteiden moniulotteisuuden: konteksti vaikuttaa käytettävään kieleen ja toisaalta käytettävä kieli vaikuttaa kontekstiin. Samalla huomio

on siirtynyt rekistereistä puhujiin ja siihen, millaisten prosessien kautta erilaiset puhutavat muoutuvat. (Lappalainen 2012: 644.) Oman tutkielmani kannalta merkittävää on, että sosiolingvistiikka on avautunut yhä enemmän myös muun kuin puhutun kielen suuntaan. Tätä ovat edesauttaneet uudet sähköisen viestinnän muodot, joiden myötä kirjoittaminen on viestinnän muotona arkipäiväistänyt. (Lappalainen 2012: 665–666.)

Kirjoittamisen sosiolingvistiikkaa on tarkastellut Therese Lillis teoksessaan *The Sociolinguistics of Writing* (2013). Lillis perustelee kirjoittamista sosiolingvistisen tutkimuksen kohteena muun muassa sillä, että kirjoittaminen ei ole kontekstista riippumaton, neutraali taito, vaan sosiaalisessa kontekstissa tapahtuvaa toimintaa. Hänen mukaansa osallistuvan havainnoinnin ja erityyppisten aineistojen analysoinnin avulla voidaan kaventaa tekstin ja kontekstin välistä kuilua – ja toisaalta myös tuoda näkökulmaksi valmiin tekstin sijaan se, millaisessa prosessissa teksti syntyy. (Lillis 2013: 13–15).

Kuten yllä totesin, konteksti vaikuttaa puhuttuun kieleen ja puhuttu kieli kontekstiin. Samantyyppinen ilmiö on Lillisin (2013: 136–137) mukaan havaittavissa kirjoittamisessa; kirjoitustapahtumia voidaan ajatella jatkumona, jonka toisessa ääripäässä ovat voimakkaasti säännellyt ja toisessa hyvin vähän säännellyt kirjoitustapahtumat. Ensiksi mainittuja esiintyy etenkin institutionaalisissa konteksteissa. Äärimmäinen esimerkki kirjoittamisen sääntelystä on vankilamaailma. Lievempiä esimerkkejä löytyy työelämästä ja esimerkiksi akateemisesta maailmasta, jossa kirjoittamisen on noudatettava vakiintuneita käytäntöjä, kuten tieteellisen tekstin tekstilajikonventioita. Vähän säänneltyjä kirjoitustapahtumia ovat esimerkiksi epäviralliset, henkilökohtaiset viestit esimerkiksi sosiaalisessa mediassa. (Lillis 2013: 136–137, 139.)

Oma tutkimuskohteeni featurejuttu sijoittuu säänneltyjen tekstien joukkoon. Se on kenties muodoltaan vähemmän säännelty kuin esimerkiksi tieteellinen teksti, mutta toisaalta journalistisia tekstejä sääntelevät niin alan eettiset ohjeet kuin juttutyypin vakiintuneet genrepiirteetkin. Nämä rajoitukset kytkeytyvät ajatukseen kirjoittamisesta sosiopoliittisena toimintana: valtarakenteet estävät kirjoittajaa käyttämästä tekstissään kaikkia mahdollisia diskursseja (ks. luku 2.1; Ivanič 237–238).

2.3 Palaute osana kirjoittamista

Kuten edellä on käynyt ilmi, palaute on keskeinen osa kirjoitusprosessia – ja toisaalta myös editoivaa työtapaa, jota käsittelen tarkemmin luvussa 3. Tässä luvussa käsittelen palautetta ja

sitä, miten kirjoittamisen palautteita voidaan tarkastella. Svinhufvudin (2016: 65) mukaan palautteella tarkoitetaan yleensä nimenomaan kirjoittamisen aikana tapahtuvaa ohjeistusta, jonka pohjalta tekstiä voi kehittää edelleen. Valmiista työstä annettavaa palautetta, jonka tehtävänä on arvottaa työn hyvät ja huonot puolet, kutsutaan arvioinniksi (mts.).

Jaottelussa palautteeseen ja arviointiin on koulumainen sävy; toimituksissa ei juurikaan puhuta arvioinnista, vaan esimerkiksi Töyry ym. (2009) kutsuvat niin sanottua arviointivaihetta ”palautteeksi valmiista työstä”. Joka tapauksessa palautetta on kahdenlaista: prosessin aikana ja sen jälkeen annettavaa. Niitä ei voida täysin erottaa toisistaan, koska palaute sisältää usein arviointia, eikä palautetta aina anneta prosessin aikana vaan pelkästään sen jälkeen (Svinhufvud 2016: 65). Omassa tutkimuksessani tarkastelen ensisijaisesti prosessin aikana annettuja palautteita. Tämä johtuu ensinnäkin siitä, että prosessin aikaisten palautteiden tarkastelun kautta voidaan tuoda näkyväksi sitä, miten teksti muotoutuu prosessin eri vaiheissa, ja toisaalta myös siksi, että tutkimassani juttuprosessissa esiintyi huomattavasti enemmän kirjoitusprosessin aikaista palautetta kuin julkaisun jälkeen annettua palautetta valmiista työstä.

Kirjoitusprosessin aikaista palautetta ovat Suomessa aiemmin tarkastelleet esimerkiksi Anne Mäntynen, joka tutki sanajärjestyksen normittumista tietokirjojen suomennoksissa (2012), ja Mäntynen ja Jyrki Kalliokoski, jotka tarkastelivat kieli-ideologioita käännoistyössä (tulossa). Mäntynen toteaa, että käännoisprosessin aikana tehdyt korjausehdotukset ja kommentit ovat väistämättä kieli-ideologisia. Ne kertovat esimerkiksi siitä, millaisia hyvään suomenokseen ja kieleen liittyviä käsityksiä prosessiin osallistuvilla henkilöillä on ja millaisen arvon ja merkityksen he antavat kielelle tietyssä kontekstissa ja tekstilajissa. (Mäntynen 2012: 379.) Oman tutkielmani näkökulmasta kieli-ideologiat liittyvät hyvään lehtikieleen ja siihen, millainen on hyvä reportaasi (ks. luvut 4.4 ja 4.8). Keskusteluanalyysin näkökulmasta kirjoittamisen palautteita on hiljattain tarkastellut artikkeliväitöskirjassaan Kimmo Svinhufvud (2013), jonka tuloksia käsittelen myöhemmin tässä luvussa.

Palautteen antaminen nousi kirjoittamisen tutkimuksen kohteeksi etenkin sen jälkeen, kun prosessikirjoittaminen muutti palautteen luonnetta arvioinnista kohti kirjoitusprosessin aikaista palautetta. Tutkimusten painopiste oli varsinkin prosessikirjoittamisen alkuvaiheessa kirjallisissa palautteissa. (Svinhufvud 2016: 66.) Syy lienee käytännöllinen. Straub ja Lunsford (1995: 5) toteavat, että kirjallisia palautteita on mahdollista tarkastella laajoista aineistoista, kun taas palautteen tarkasteleminen kontekstissaan vaatisi etnografista tutkimusotetta. He ovat luoneet kirjoittamisen palautteiden luokittelumallin, jonka avulla voidaan tarkastella sekä palautteiden kohteita että palautteiden muotoilua. Malli on luotu kahdentoista opettajan koulussa an-

tamien palautteiden pohjalta (Straub & Lunsford 1995). Esittelen luokittelun taulukossa 1. Hyödynnän oman taulukoni pohjalla myös Svinhufvudin (2016: 76, 86) Straubin ja Lunsfordin mallista laatimia taulukoita ja hänen käyttämiään suomennoksia. Svinhufvudilla palautteen muotoilut (mode) on jaettu Straubista ja Lunsfordista poiketen neljän alaotsikon alle, mikä tekee mielestäni taulukosta helpommin ymmärrettävän. Kategoriat eivät ole yksiselitteisiä tai selvärajaisia, mutta auttavat silti jäsentämään tekstin palautteita.

Taulukko 1: Palautekommenttien luokittelu

PALAUTTEEN KOHDE (FOCUS)	PALAUTTEEN MUOTOILU (MODE)
<p>Koko tekstiin liittyvät kommentit (global)</p> <ul style="list-style-type: none"> - ajatukset (ideas) - kehittäminen (development) - koko tekstin rakenne (global structure) <p>Paikalliset kommentit (local)</p> <ul style="list-style-type: none"> - paikallinen rakenne (local structure) - sananvalinnat (wording) - oikeakielisyys ja konventiot (correctness) <p>Tekstinulkoiset kommentit (extra-textual)</p>	<p>Evaluaatiot eli arvioinnit</p> <ul style="list-style-type: none"> - negatiiviset evaluaatiot eli arvioinnit (evaluations) - perustellut negatiiviset evaluaatiot (qualified negative evaluations) - kehu (praise) <p>Muutosehdotukset</p> <ul style="list-style-type: none"> - korjaukset (corrections) - käskyt (imperatives) - neuvot (advice) - epäsuorat pyynnöt (indirect requests) <p>Kysymykset</p> <ul style="list-style-type: none"> - ongelmaperusteiset kysymykset (problem-posing questions) - heuristiset kysymykset (heuristic questions) <p>Reflektiiviset kommentit (reflective statements)</p>

(Straub & Lunsford 1995: 159; Svinhufvud 2016: 76, 86.)

Koko tekstiin liittyvillä kommentteilla tarkoitetaan nimensä mukaisesti tekstiin yleisesti liittyviä kommentteja. Ne voivat liittyä esimerkiksi kirjoittajan esittämiin ajatuksiin ja argumentteihin, tekstin uskottavuuteen ja ymmärrettävyyteen, rakenteen toimivuuteen ja tekstin koheesioon (Straub & Lunsford 1995: 159–162). Paikalliset kommentit taas liikkuvat pienemmällä tasolla. Niissä huomio kiinnittyy esimerkiksi yksittäisten lauseiden ja virkkeiden ymmärrettävyyteen sekä sananvalintoihin, oikeinkirjoitukseen ja konventioihin. Paikallisen tason palautteissa nousevat esiin esimerkiksi viittaussuhteiden ongelmat, välimerkkien käyttö, sananvalintojen osuvuus ja otsikoinnin toimivuus. (mts. 162–163.) Tekstinulkoisten kommenttien kategoria on laaja. Se voi pitää sisällään esimerkiksi havaintoja kirjoittajan kehittymisestä aiempaan verrattuna tai kommentoida tekstin tavoitetta tai sen soveltuvuutta yleisölleen. (mts. 164.)

Palautteen muotoiluissa evaluaatiot eli arvioinnit voidaan jakaa kolmeen osaan. Negatiivinen evaluaatio on kommentti, joka toteaa tekstistä yksiselitteisen heikkouden, esimerkiksi toimimattoman lauserakenteen tai epäselvän kohdan, jonka virheellisyyttä ei perustella, vaan se osoitetaan ikään kuin objektiivisena kritiikkinä: ”epäselvä virke”. Perustellut negatiiviset evaluaatiot eroavat edellisistä siinä, että heikkous perustellaan. Tyypillistä on kommentin kääntäminen subjektiiviseksi havainnoksi: ”En aivan ymmärrä tätä sanastoa.” Kehut tarkoittavat nimensä mukaisesti positiivisia kommentteja. Ne voidaan esittää joko objektiivisina tai subjektiivisina havaintoina. (Straub & Lunsford 1995: 167–168). Muutosehdotukset voidaan jakaa korjauksiksi, käskyiksi, neuvoiksi ja epäsuoriksi pyynnöiksi. Korjaus on yksiselitteinen virheen korjaus, jossa virheellinen kohta esimerkiksi yliviivataan ja kirjoitetaan suositeltavammaksi katsottu versio päälle. Leimallista on, että palautteen antaja tekee korjauksen, ei ehdota sitä. Käsky on imperatiivimuotoinen korjausehdotus: ”Kerro lisää esimerkkejä.” Käsky voi olla luonteeltaan myös pehmeästi ohjaava: ”Ole tarkkana sananvalintojen kanssa.” (mts. 168) Käskyt voivat kuulostaa irrallisina hyökkäviltä, mutta ne eivät välttämättä ole sitä: imperatiivi voi esimerkiksi korostaa korjauksen tärkeyttä (Svinhufvud 2016: 88). Neuvot voivat pitää sisällään samoja asioita kuin käskytkin, mutta muotoilu on erilainen: palautteen antaja suosittelee kirjoittajaa tekemään jotakin, mutta jättää päätösvallan kirjoittajalle itselleen. Neuvoille on tyypillistä konditionaali: ”Tämän voisi kertoa ingressissä.” Epäsuorat pyynnöt ovat lähellä neuvoja, mutta niille on tyypillistä kysymysmuoto: ”Voisiko tämän kertoa ingressissä?” (Straub & Lunsford 1995: 168–169.)

Ongelmaperusteisia kysymyksiä käytetään kiinnittämään palautteen saajan huomio johonkin tekstin kohtaan, joka ei välttämättä ole paras mahdollinen, mutta ei suoraan pyydetä muuttamaan sitä. Suljettu ongelmaperusteinen kysymys nostaa esiin yksittäisen ongelman: ”Onko tämä kappale tarpeellinen?” Avoin ongelmaperusteinen kysymys taas esittää mahdollisen, yleisemmän ongelman ilman suoraa muutosehdotusta: ”Voisiko näkökulmaa vielä kirkastaa?” Heuristisilla kysymyksillä taas pyydetään lisäämään tai tarkentamaan jotakin tekstissä mainittua asiaa. Suljettu heuristinen kysymys voi olla esimerkiksi: ”Missä kahvila sijaitsee?”, ja avoin ”Miten kokemus vaikutti hänen tuleviin valintoihinsa?”. Näiden kahden keskeisin ero on se, että suljettuun kysymykseen on olemassa tarkka vastaus, avoin taas vaatii kirjoittajalta enemmän pohdintaa ja sisällön uudelleen miettimistä. (Straub & Lunsford 1995: 170.) Viimeisellä muotoilukategoriolla, reflektiivisillä kommentteilla, taas tarkoitetaan kuvailevia, tulkitsevia ja selittäviä kommentteja sekä kommentteja, joissa palautteen antaja tuo esiin omia havaintojaan ja kokemuksiaan lukijana. (mts. 170–172.) Palautteen muodosta riippuu, missä roolissa

palautteen antaja palautteessaan on. Hän voi ottaa esimerkiksi kriitikon, oikolukijan, subjektiivisen lukijan, auktoriteetin tai kannustajan roolin. (mts. 173.)

Straubin ja Lunsfordin luokittelua ovat Suomessa hiljattain hyödyntäneet esimerkiksi Kauppinen ja Hankala, jotka tarkastelivat luokanopettajien ja luokanopettajaopiskelijoiden viidesluokkalaisille antamia kirjoittamisen palautteita. Heidän havaintojensa mukaan palaute kohdistui useimmiten tekstin rakenteeseen joko kokonaisrakenteen tai lause- ja kappalerakenteen tasolla. Sisältö jäi vähemmälle huomiolle kuin sen rakenne ja oikeakielisyys. Yli puolet palautteista oli muotoilultaan arvottavia, ja niistä valtaosa oli sävyltään kehuja. Kehuvien ja negatiivisten kommenttien jälkeen yleisimpiä olivat muutosehdotukset, ja reflektiivisiä kommentteja ja kysymyksiä esiintyi vähiten. Arvottavat ilmaukset ja muutosehdotukset rakensivat asetelmaa, jossa opettaja antaa arvion ylhäältäpäin ja oppilas vastaanottaa sen, kun taas kysymykset ja reflektiiviset kommentit veisivät palautetta keskustelempaan suuntaan. Toisaalta tutkimusasetelma saattoi osittain selittää tuloksia; tutkimuksessa palautetta antaneet opettajat ja opettajaopiskelijat eivät tunteneet palautteen vastaanottajia, mikä saattoi vähentää heidän asettumistaan oppilaan tekstin lukijaksi. (Kauppinen & Hankala 2013: 221–224.)

Keskustelunanalyysin näkökulmasta kirjoittamisen palautteita on hiljattain tarkastellut Kimmo Svinhufvud. Hänen artikkeliväitöskirjansa (2013) käsittelee vuorovaikutusta yliopiston graduseminaareissa sekä ohjaajan ja opiskelijan välisissä ohjaustapaamisissa. Svinhufvud ei suoraan sovelle Straubin ja Lunsfordin mallia, mutta hän on esimerkiksi todennut, että opponenttien graduntekijöille antamat palautteet voidaan jakaa kolmeen ryhmään: positiivisiksi evaluaatioiksi eli kehuiksi, erilaisiksi kysymyksiksi sekä ongelma–ratkaisu-palautteiksi. Viimeksi mainituissa palautteen antaja tuo ensin esiin ongelman tai esittää kielteisen arvion, ja sitä seuraa muutosehdotus. Ongelma–ratkaisu-malli on palautteissa yleisin. (Svinhufvud 2011: 161.) Lisäksi opponenttien antamaa palautetta leimaa hienovaraisuus. Palautteiden muotoiluun sisältyy esimerkiksi epävarmuutta osoittavia ilmauksia, ja palauteet esitetään usein esimerkiksi subjektiivisina kokemuksina: *mä jäin mieltii*. (mts. 162–167.)

3 FEATURESTA JA EDITOINNISTA

Edellä käsittelin tutkielmani teoreettista viitekehystä: kirjoittamista, kirjoittamisen sosiolinguistiikkaa sekä kirjoittamisen palautteita. Tässä luvussa taustoitan aiheitani journalismin näkökulmasta. Aluksi käsittelen featuregenreä ja sen roolia 2010-luvun sanomalehdessä. Sen jälkeen kerron suunnittelevasta ja editoivasta työtavasta sekä yleisesti että oman tutkimuskohteeni Etelä-Saimaan kontekstissa. Avaan editoinnin ja lehtikonseptin käsitteitä, esittelen tutkimukseni kannalta keskeiset editointiprosessin mallit sekä tuon esiin editoinnin kritiikkiä.

3.1 Tutkimuskohteena featurejuttu

Kuten johdannossa mainitsin, painetun sanomalehden selviytymiskeinoksi on esitetty perus uutisen hylkäämistä. Sen sijaan, että lehti kertoisi aamulla uutiset, jotka lukija on saanut verkosta jo edellispäivänä, sen pitäisi pystyä kääntämään hitaus edukseen ja tarjota lukijalle lisäarvoa esimerkiksi taustoittavien, viimeisteltyjen juttujen kautta. Mutta mitä sanomalehteen jää, jos se hylkää uutisen? Karusti yksinkertaistaen: featurejuttuja.

Yksinkertaisimmillaan featurejournalismin voi määritellä uutisen kautta: jos journalistinen teksti ei ole uutinen, se on featurejournalismia (Wheeler 2009: 2). Uutinen on usein määritelty journalistiseksi faktatekstiksi, joka kertoo äskettäin tapahtuneesta muutoksesta ja vastaa kysymyksiin mitä, missä, milloin, miten ja miksi. Se on tyypillisesti rakennettu ikään kuin kolmioksi: tärkein asia kerrotaan ensin, ja niin sanotusta uutiskärjestä siirrytään kohti vähemmän tärkeitä seikkoja. (Huovila 2005: 124.)

Poissulkevan määrittelyn kautta feature siis poikkeaa uutisesta sekä näkökulmaltaan, rakenteeltaan että kerronnoiltaan. Toisin kuin uutistekstissä, featuressa sallitaan toimittajan oma ääni ja läsnäolo. Toimittaja voi olla kerronnan kautta osa tarinaa, kommentoida ja kertoa subjektiivisia havaintojaan. Kieli voi olla värikästä ja kuvailevaa – hyvältä featurekirjoittajalta jopa edellytetään persoonallista ilmaisua – ja myös muoto on uutistekstiä vapaampi. Featurelle annetaan tyypillisesti uutista enemmän palstatilaa, joten juttu voi olla luonteeltaan taustoittava. Suuremman palstatilan vuoksi se voi myös sisältää uutista enemmän sitaatteja ja dialogia. Lisäksi featurea tehdään usein uutisia väljemmällä aikataululla, mikä mahdollistaa jutun hiomisen uutista huolellisemmin. (Wheeler 2009: 3.)

Feature voidaan myös rinnastaa soft news -käsitteeseen. Silloin sillä tarkoitetaan esimerkiksi sanomalehtien viikonloppusivujen tai aikakauslehtien sisältöä: ihmisläheisiä human

interest -tarinoita, reportaaseja, henkilökuvia, taustoittavia artikkeleita, lifestyle- eli elämäntapajuttuja sekä mielipideaineistoa, kuten kolumneja. (Steensen 2011: 49.) Toisaalta featurea ei pidä käsittää yksinomaan kevyeksi viihdeaineistoksi, sillä esimerkiksi 2000-luvun suomalaisissa sanomalehdissä yleistyneet uutisanalyysit voidaan luokitella featureksi (ks. uutisanalyysista Reunanen & Koljonen 2014: 23–24). Viihteellisyys ei siis välttämättä – tai edes usein – tarkoita sisällön keveyttä. Ennemmin kyse on siitä, että lukeminen on aiheesta riippumatta elämys. Asiajournalismin viihdyttävyyttä muodostuu esimerkiksi oivallusten, yllättävyyden ja tarinan sujuvuuden kautta. (Töyry ym. 2009: 35.)

Steensen (2011: 50) näkee featuren genreperheenä, jota yhdistävät kaunokirjallisuuden, läheisyyden ja seikkailun diskurssit. Määritelmä on pohjimmiltaan melko lähellä Wheelerin määrittelyä, mutta sen ymmärtäminen vaatii genren ja diskurssin käsitteiden ymmärtämistä. Genreä voidaan määritellä useilla eri tavoilla. Swalesin (1990: 48–58, teoksessa Shore & Mäntynen 2006: 27) yleisesti käytetyn määrittelyn mukaan genre on tekstiluokka, joka on vakiintunut tietyn diskurssiyhteisön käyttöön. Saman genren tekstit voivat olla keskenään erilaisia, mutta niitä kuitenkin yhdistävät tietyt piirteet, kuten päämäärä, yleisö ja nimi, ja niillä on prototyyppisesti yhteneväinen rakenne, muoto ja sisältö. Lisäksi saman genren tekstejä yhdistää jokin vuorovaikutuksellinen tavoite. (mts.) Diskurssi (englanniksi *discourse*) taas tarkoittaa kielenkäyttöä ja vuorovaikutusta sosiaalisena toimintana. Monikollinen käsite diskurssit (englanniksi *a discourse*) puolestaan viittaa sosiaaliseen konstruktion: tietty diskurssi tarkoittaa vakiintunutta tapaa, jolla merkityksellistetään asioita. Vaikka jälkimmäinen suomennetaan monikoksi, se ei välttämättä esiinny suomen kielessä monikollisena, vaan se erotetaan yksiköllisestä diskurssin käsitteestä lisäämällä eteen määrite, kuten myös Steensenin nimeämistä diskursseista käy ilmi. (Fairclough 1997: 31; Pietikäinen & Mäntynen 2009: 27.) Feature genreperheenä on siis joukko tekstejä, joiden tavoitteissa, yleisössä, rakenteessa, muodossa ja sisällössä on joitakin yhdistäviä piirteitä ja joita yhdistävät tietyt merkitysten antamisen tavat.

Kaunokirjallisuuden diskurssilla tarkoitetaan sitä, että feature sijoittuu tyylillisesti uutisen ja kaunokirjallisen tekstin välimaastoon (Steensen 2011: 54). Toisin sanoen se hyödyntää faktasisällön esittämisessä fiktiosta tuttuja kerronnan keinoja (ks. kaunokirjallisesta journalismista Lassila-Merisalo 2009). Läheisyyden diskurssilla tarkoitetaan sitä, että feature pyrkii paitsi kertomaan faktat myös tulemaan lähelle lukijaa ja vaikuttamaan hänen tunteisiinsa (Steensen 2011: 54). Pyrkimys objektiivisuuteen ei ole yhtä voimakas kuin uutistekstissä, vaan feature luo merkityksiä myös kirjoittajansa havaintojen kautta (Garrinson 2004: 7). Seikkailun diskurssi puolestaan korostaa featuren viihteellisyyttä. Tuottaakseen elämyksen feature

voi esimerkiksi nojata tapahtumien havainnointiin ja niistä kertomiseen. Siksi reportaasityypiset, havainnoista kertomista hyödyntävät jutut ovat oleellinen osa featurejournalismia. (Steensen 2011: 55.)

3.2 Suunnitteleva ja editoiva työtapa

3.2.1 Editoinnista ja konseptista

Kuten edellä kävi ilmi, sanomalehtien katsotaan voivan tehdä hitaudestaan kilpailuvaltin tarjoamalla esimerkiksi viimeisteltyjä, taustoittavia juttuja, kaunista kieltä ja ajattelun aihetta. Yksi keino laadun parantamiseen on editointi. Kielitoimiston sanakirjan mukaan verbi *editoida* tarkoittaa esimerkiksi painotuotteen tai kuvanauhan toimittamista tai muokkaamista julkaisu- tai esityskuntoon (KS s.v. *editoida*). Se on vanhastaan katsottu synonyymiksi tekstin loppuvaiheen käsittelylle (Lassila-Merisalo 2009: 184; Töyry ym. 2008: 17).

Tässä tutkielmassa käsitän editoinnin Töyryn, Rädyn ja Kuisman määrittelyn mukaisesti keinoiksi, ”joilla lehden journalistinen sisältö tarjotaan lukijoille mahdollisimman kiinnostavassa muodossa”. Tavoitteena on parantaa juttujen laatua ja siten välineen kilpailukykyä. Laatu tarkoittaa harkittuja kokonaisuuksia ja niiden ennakoitavuutta, mutta toisaalta myös juttujen tasalaatuisuutta. Editoivan työtavan päämääränä on ehyt, yhtenäinen lehti – ei galleriamainen kooste eri tekijöiden juttuja, jotka sovitetaan sivuille. (Töyry ym. 2008: 14, 20, 26). Suunnittelevaa ja editoivaa työtapaa voidaan luonnehtia kuuden keskeisen ominaisuuden kautta. Ne ovat:

1. Tarkka työnjako ja toimituksen johdon kontrolli.
 2. Työn kohteena on laadun varmistaminen, jotta lukijat kiinnostuisivat mediatuotteesta.
 3. Visuaalista ulkoasua korostetaan ja se perustuu vakioituun sivukarttaan sekä tarkkaan määriteltyihin juttutyyppeihin.
 4. Editointi kulkee läpi toimituksellisen prosessin juttujen suunnittelusta palautteeseen. Palaute on systemaattista laadunvalvontaa.
 5. Toimintaa ohjaavat myös uudet teoreettiset käsitteet kuten mediakonsepti ja mallilukija.
 6. Yleisö tunnetaan hyvin myös toimituksessa.
- (Helle 2011: 170.)

Kaikki edellä mainitut eivät välttämättä toteudu kaikissa julkaisuissa, jotka hyödyntävät editoivaa työtapaa. Helle ja Töyry totesivat noin kymmenen vuotta sitten valmistuneessa tutkimuksessaan, että suomalaisissa aikakauslehdissä vallitsi kolme erilaista työtapaa: 1) yksilöllinen (individual), 2) suunnitteleva ja editoiva (plan/edit model), 3) sekamalli (mixed model). Sekamallilla tarkoitetaan tilannetta, jossa toimituksen työskentelyssä on piirteitä sekä perinteisestä,

toimittajan yksilösuoritukseen ja autonomiaan nojaavasta työtavasta että suunnittelevasta ja editoivasta työtavasta. (Helle & Töyry 2009: 27.)

Editoiva työtapa on levinnyt hiljalleen myös sanomalehtiin, mutta muutos on ollut huomattavasti hitaampi kuin aikakauslehdissä (Helle & Töyry 2009: 28). Etelä-Saimaassa toteutuu sekamalli. Lehdessä ei ole esimerkiksi mallilukijoita, ja aikakauslehtityyppistä editointia tehdään lähinnä lukemistojuttujen kohdalla. Tämän voi ajatella johtuvan siirtymästä kohti suunnittelevaa ja editoivaa työtapaa, mutta toisaalta myös ilmestymisrytmistä. Vaikka printin painopiste olisi taustoittavissa jutuissa, sisältöjen ennakointi ei ole seitsemäpäiväisessä sanomalehdessä mahdollista samaan tapaan kuin harvemmin ilmestyvissä aikakauslehdissä.

Töyryn ym. mukaan editointi on viisivaiheinen prosessi, joka alkaa jutun ideoinnista ja päättyy siihen, että valmiista työstä annetaan palaute. Prosessin pohjana on lehtikonsepti, jonka toteuttaminen on yksi editoijan tehtävistä. (Töyry ym. 2008: 14, 20, 26.) Lehtikonseptilla tarkoitetaan lehden sisältöä koskevaa määrittelyä. Se vastaa kysymyksiin siitä, kenelle ja miten lehteä tehdään ja miten lehti eroaa muista saman lajityypin edustajista eli tässä tapauksessa sanomalehdistä. Konsepti on kolmijakoinen. Ensimmäisellä tasolla vaikuttavat lehden taloudelliset ja ideologiset tavoitteet ja arvot sekä näkemys lukijoiden tarpeista ja journalistisesta kulttuurista. Toisella tasolla ovat lehden arkkitehtuuriin liittyvät seikat: miten lukijaa puhutellaan, mistä aihepiireistä ja näkökulmista juttuja tehdään, miten lehti rakentuu visuaalisesti ja millaisia ovat toimituksen työprosessit. Kolmas taso on päivittäisen työskentelyn taso, jolla toteutetaan aiemmilla tasoilla määritellyt työprosesseja ja tehdään valintoja juttutasolla. (Töyry ym. 2009: 26–35.) Havainnollistan konseptia taulukossa 2.

Taulukko 2.: Konsepti teoriassa ja Etelä-Saimaassa

Konsepti Töyryn ym. (2009) mukaan	Konsepti Etelä-Saimaassa
Taso 1: Tavoitteet ja arvot	Laatulusaus
Taso 2: Arkkitehtuuri	Esim. lukemistojuttujen tuotantoprosessin ohje, juttutyypin ohjeet (esim. sunnuntaireportaasi), tyylikirja ja visuaalinen tyylikirja
Taso 3: Päivittäinen työskentely	Käytännön editointiprosessi

(Töyry ym. 2009; Etelä-Saimaa 1.1.2015, lukemistojuttujen tuotantoprosessin ohje, sunnuntaireportaasi, tyylikirja, visuaalinen tyylikirja.)

Kuten taulukosta 2 käy ilmi, Etelä-Saimaan konseptin ensimmäinen taso tiivistyy lehden laatulusukseen. Laatulusaus julkaistiin lehden verkkosivuilla yhtä aikaa lehden tyylikirjan kanssa 1.1.2015:

Etelä-Saimaa on moniarvoinen ja journalistisesti kunnianhimoinen lehti. Kerromme luotettavasti ja nopeasti Etelä-Karjalan kiinnostavimmat uutiset. Seuraamme kriittisesti ympäröivää yhteiskuntaa. Olemme itse toiminnassamme avoimia ja rehellisiä. Etelä-Saimaa on läsnä lukijoiden arjessa, herättää puheenaiheita ja luo kanavan keskustelulle. Tärkein arvomme on ihminen. (Etelä-Saimaa 1.1.2015.)

Laatulupausta ei enää löydy lehden verkkosivuilta, eikä sitä ole viime aikoina aktiivisesti päivitetty (Sederholm 1.6.2018). Lupauksen poistuminen näkyvistä ei kuitenkaan johtune linjanmuutoksesta vaan verkkosivu-uudistuksesta, joka tehtiin lokakuussa 2017 ja jonka myötä osa vanhoista verkkojutuista katosi näkyvistä. Siksi oletan, että lupauksen voi edelleen ajatella havainnollistavan lehden linjaa. Laatulupauksesta kaikuvat samat teemat kuin Hujasen (2000, alkusanat) mukaan lähes kaikista maakuntalehtien linjapapereista: maakuntalehti välittää uutisia, mutta myös puolustaa levikkialueensa asukkaiden etuja. Etelä-Saimaa lupaa paitsi välittää uutisia ja tarkastella kriittisesti ympäröivää yhteiskuntaa, myös olla läsnä arjessa ja herättää keskustelua.

Laatulupauksessa kuvatut periaatteet näkyvät lehden juttutyyppejä koskevissa ohjeissa, jotka ovat osa lehtikonseptin toista tasoa, arkkitehtuuria. Etelä-Saimaalla ja muilla Kaakon Viestinnän maakuntalehdillä – Kouvolan Sanomilla, Kymen Sanomilla, Itä-Savolla ja Länsi-Savolla – on yhteiset viikonloppuliitteiden featurejuttuja koskevat ohjeet, joskin ne ovat peräisin Sanoma Lehtimedian ajalta eli ne on laadittu alun perin Etelä-Saimaan, Kouvolan Sanomien ja Kymen Sanomien käyttöön, ja niitä on sittemmin hieman versioitu Itä-Savon ja Länsi-Savon tarpeisiin.

Yksi ohjeissa määritellyistä juttutyypeistä on sunnuntaireportaasi, joka on nimensä mukaisesti sunnuntaina ilmestyvä reportaasi. Reportaasi on juttutyyppejä, joka sisältää esimerkiksi ”henkilöhaastatteluja, ympäristökuvausta ja kiinnostavia pikkuseikkoja” (Huovila 2005: 126). Etelä-Saimaan ohjeen mukaan reportaasin tehtävänä on tarjota oivalluksia paikallisesta elämästä, ilmiöistä ja puheenaiheista. Reportaasin tyyli riippuu aiheesta; se voi olla yltiövakava mutta myös humoristinen. Reportaasin kieli on kuvailevaa, päälausevoittoista, toteavaa ja asiallista, jopa naturalistista. Ohjeessa määritellään myös jutun pituus ja kaikki juttuun tarvittavat elementit, kuten kuvat ja mahdolliset faktalaatikat. (Sunnuntaireportaasi.)

Sunnuntaireportaasin ohjeen ohella tutkielmani kannalta oleellinen dokumentti on lukemistojuuttujen tuotantoprosessin ohje. Siinä on määritelty viikonloppuliitteissä ilmestyvien pitkien featurejuuttujen työprosessit, aikataulut ja se, keitä mihinkin työvaiheeseen osallistuu. (Lukemistojuuttujen tuotantoprosessi 23.2.2015.) Kerron tuotantoprosessin ohjeesta tarkemmin seu-

raavassa luvussa, jossa esittelen sekä lehden oman prosessin ohjeen että Töyryn, Rädyn ja Kuisman prosessimallin. Lisäksi hyödynnän tutkielmassani visuaalista tyylikirjaa, joka sisältää lehden taittomallit.

3.2.2 Editointiprosessin kulku

Kuten sanottu, editoinnilla voidaan tarkoittaa sekä tekstin oikolukutyypistä viimeistelyä että koko jutunteon kattavaa prosessia. Tässä tutkimuksessa tarkoitan editoinnilla koko prosessia, en pelkästään jutun viimeistelyä. Valinnan taustalla ovat Etelä-Saimaan lukemistojuttujen tuotantoprosessin ohjeet, jotka tulkintani mukaan noudattelevat melko tarkasti Töyryn ym. (2008: 14–15) määrittelemiä vaiheita. Töyry ym. määrittelemät vaiheet yksittäisen jutun tuotannolle editointiprosessissa ovat:

1. Suunnitteleva editointi
2. Ohjaava editointi
3. Käsittelevä editointi
4. Viimeistelevä editointi
5. Palaute valmiista työstä. (Töyry ym. 2008: 14–15.)

Tiivistetysti jaottelu toimii näin: Suunnittelevassa editoinnissa on kyse juttusuunnittelusta, aiheista, aikatauluista ja juttujen tekijöistä. Ohjaavassa editoinnissa editoija ja toimittaja rajaavat juttuaihetta, ja editoija ohjaa toimittajaa hahmottamaan jutun rakennetta. Käsittelevässä editoinnissa hiotaan jutun eri versioita: editoija antaa kirjoittajalle palautetta raakatekstistä, ja tekstin rakennetta, sävyä, tarkkuutta ja tyyliä viilataan. Viimeistelevässä editoinnissa juttu taitetaan sivulle ja tehdään esimerkiksi otsikot ja nostot. Palautteessa arvioidaan, kuinka työ onnistui. (Töyry ym. 2008: 18–19.)

Kaakon Viestinnän lukemistojuttujen tuotantoprosessin ohjeessa nousevat esiin pääpiirteittäin samat vaiheet. Ne ovat kuitenkin Töyryn ym. määrittelyä yksityiskohtaisemmat, mikä liittyy siihen, että ohjeet on tehty käytännön työskentelyä varten ja tiettyyn toimitukseen. Lukemistojuttujen tuotantoprosessin vaiheet ovat:

1. Ideointi
2. Lähtölaukaus
3. Syventävä ideointi
4. Checkpoint
5. Raakaversio
6. Valmis juttu
7. Taitto. (Lukemistojuttujen tuotantoprosessi.)

Kuten Töyryn ym. jaottelussakin, näitä edeltää lehtikonsepti. Konseptointia tehdään ohjeen mukaan ”tarvittaessa”. Ideointi tarkoittaa aiheiden alustavaa haarukointia ja ideoiden palloittelua, eli kyse on Töyryn ym. suunnittelevan editoinnin vaiheesta. Lähtölaukaus ja syventävä ideointi taas vastaavat ohjaavan editoinnin vaihetta. Niissä valitaan aihe ja jutun tekijä sekä keskustellaan tarkemmin näkökulmasta, aiheen rajauksesta ja kuvituksesta. Checkpoint liittyy niin ikään ohjaavaan editointiin. Se on juttukeikan jälkeen tehtävä nopea neuvonpito, jossa editoija, toimittaja ja kuvaaja käyvät läpi aineiston hankinnan onnistumista ja sitä, onko esimerkiksi jutun näkökulma mahdollisesti muuttunut tiedonhaun myötä. Raakaversio on käsittelevää editointia. Siinä editoija antaa palautetta jutun raakaversiosta, esimerkiksi näkökulmasta ja rakenteesta. Valmis juttu ei nimestään huolimatta tarkoita valmista vedosta vaan työvaihetta, jossa editoija hioo jutun taittovalmiiksi. Se kuuluu Töyryn ym. jaottelussa yhä käsittelevään editointiin. Taitto-työvaihe taas pitää sisällään Töyryn ym. jaottelun mukaisen viimeistelevän editoinnin, esimerkiksi jutun taiton suunnittelun ja taitetun jutun oikoluvun. (Lukemistojuttujen tuotantoprosessi.) Toisin kuin Töyryllä ym., valmiista työstä annettavaa palautetta ei ole laskettu mukaan prosessiin. Prosessien vertailu on tiivistetty taulukkoon 3.

Taulukko 3: Editointiprosessin mallien vertailu

Työvaihe Töyryn ym. mukaan	Työvaihe lukemistojuttujen tuotantoprosessin ohjeessa (23.2.2015)
Suunnitteleva editointi	Ideointi
Ohjaava editointi	Lähtölaukaus Syventävä ideointi Checkpoint
Käsittelevä editointi	Raakaversio Valmis juttu
Viimeistelevä editointi	Taitto
Palaute valmiista työstä	

(Töyry ym. 2008; Lukemistojuttujen tuotantoprosessi.)

Edellä esitetyt editointiprosessin vaiheet kulkevat mukana myös omassa analyysissäni. Vertaan toteutuneesta prosessista löytämiäni työvaiheita malleihin, mutta en pyri sovitteluun tutkimaani juttuprosessia valmiiseen malliin vaan tarkastelemaan sitä itsenäisenä kokonaisuutenaan. Olen esimerkiksi erotellut joitakin työvaihteita valmiita malleja pienemmiksi kokonaisuuksiksi jaksottaakseni analyysia mielekkäiksi kokonaisuuksiksi. Editointiprosessien mallit ja toteutunut prosessi on esitelty analyysin lopuksi taulukossa 4, joka löytyy luvusta 5.10.

3.2.3 Editoinnin kritiikkiä

Olen edellä käsitellyt editoivaa työtapaa, konseptia ja editointiprosessien malleja. Tässä luvussa tuon esiin editoinnin kritiikkiä, sillä editoivaa työtapaa on paitsi pidetty hyödyllisenä myös kritisoitu. Kärkkäimmät äänet sanovat editoinnin kaventavan journalistista vapautta, kun keski-johto toteuttaa editoinnissaan julkaisijan tahtoa; toimittaja ei ole asiantuntijatyössä vaan yhtenä tekijänä ”kilometritehtaalla”. Samantyyppisiä näkemyksiä ovat esittäneet monet toimittajat ja journalismin tutkijat (ks. Koljonen 2014: 74), mutta kenties siteeratuin kotimainen editointikritiikki löytyy Heikki Saaren Journalismikritiikin vuosikirjaan (2013) kirjoittamasta artikkelista. Saari kirjoittaa esimerkiksi näin:

Median murros järjestyttää toimitusten valtarakenteita. Toimittajan suhteellisen itsenäisyys rapautuu, eikä hänen ammattitaitoonsa enää luoteta. Editorit ja keskiportaalan managerit hallitsevat toimituksia ja huolehtivat siitä, että kustantajien tahto toteutuu.” (Saari 2013: 52.) – – ”On suorastaan paradoksaalista, että mediassa työn organisointia kehitetään vanhanaikaiseen fordistisen mallin suuntaan, kun ympäröivä elämis- ja tuotantomaailma muuttuu kohti notkistuvaa modernia. (Saari 2013: 55.)

Toisaalta samaisen vuosikirjan kommentissaan Avun toimituspäällikkö Tuomas Marjamäki puolustaa editointia: hänen mukaansa luovuus ja suunnitelmallisuus eivät ole toisiaan poissulkevia tekijöitä. Sen sijaan hän toteaa, että aiemmista, tehottomista työtavoista kärsivät sekä toimittajat että esimiehet: johtaminen oli hankalaa, kun esimiehet eivät tienneet kunkin toimittajan työtilannetta. (Marjamäki 2013: 58–59.)

Editointiin suhtautumisen voi nähdä heijastelevan journalistisen työn muutosta. Vapauden kokemuksia toimitusorganisaatioissa tutkineen Kari Koljosen mukaan toimituksissa työskentelevillä journalisteilla on varsin vaihtelevia käsityksiä siitä, miten editointi on muuttanut työskentelyä, ja myös journalistien näkemykset ammattinsa arvoista jakautuvat (Koljonen 2014: 75–76). Niin kutsuttu *korkean modernin journalisti* näkee työnsä tiedonvälittämisen kautta; journalismin ydintä ovat uutiset, eikä esimerkiksi featurelle tule antaa suurta roolia. *Notkean modernin journalisti* taas kokee tehtäväkseen sekä tiedon välittämisen että tarinoiden kertomisen ja keskustelun herättämisen. Korkean modernin journalisti korostaa myös esimerkiksi tiedon yhteiskunnallista merkittävyyttä, kun taas notkean modernin journalisti antaa merkittävyyden arvioinnissa enemmän vastuuta julkaisijalle ja yleisölle. (Luostarinen 2002: 22, Kunelius 2009: 344, Hujanen 2009: 119, kaikki teoksessa Koljonen 2014: 77.) Toimituksissa saatetaan elää tilanteessa, jossa työyhteisön jäsenet suhtautuvat eri tavoin sekä työhönsä että sitä kautta editoivaan työtapaan. Lisähaastetta editointiin tuo myös se, että yksittäinen lehti voi

elää samaan aikaan sekä uudessa että vanhassa kulttuurissa: puolet lehdestä täytetään huolellisesti editoiden ja loput haalia kokoon viime hetkillä. (Töyry ym. 21–22, ks. myös luku 3.2.1.)

4 ETNOGRAFINEN TUTKIMUSOTE JA TUTKIMUSPROSESSIN KUVAUS

Olen edellä taustoittanut tutkielmaani kirjoittamisen ja kirjoittamisen palautteiden sekä featuren ja editoinnin näkökulmasta. Tässä luvussa siirryn lähemmäs käytännön tutkimustyötä. Aluksi kerron, mitä etnografisella tutkimusotteella ja osallistuvalla havainnoinnilla tarkoitetaan. Sen jälkeen kerron tarkemmin omasta tutkimuskohteestani Etelä-Saimaasta ja toteutuneesta tutkimusprosessista. Tutkimusprosessin kuvaus kulkee mukana myös tutkielman analyysiluvuissa eli luvuissa 5 ja 6.

4.1 Etnografinen tutkimusote ja osallistuva havainnointi

Etnografinen tutkimusote on laadullisen tutkimuksen ”sateenvarjon” alle sijoittuva lähestymistapa, jonka juuret ovat antropologiassa. Sille ei ole yhtenäistä määritelmää, mutta yleisesti ottaen tavoitteena on kuvata ja ymmärtää ihmisten toimintaa osana sosiaalista ympäristöään. (Hammersley & Atkinson 2007: 1; Lappalainen 2012: 411; Tuomi & Sarajärvi 2018: 13, 51). Oman tutkielmani näkökulmasta etnografinen lähestymistapa on perusteltu, koska olen kiinnostunut käytännössä toteutuvasta kirjoitusprosessista ja sen palautteista, en esimerkiksi siitä, kuinka prosessi ihannetilanteessa toteutuisi.

Kentällä tapahtuvaa aineistonkeruuta pidetään etnografialle tyypillisenä. Kenttä ei välttämättä tarkoita fyysistä paikkaa, vaan se voi olla esimerkiksi virtuaalinen. Kenttä voidaan määritellä myös vuorovaikutukseksi, jolloin kentän nähdään rakentuvan ja muuttuvan sitä mukaa, kun tutkija on vuorovaikutuksessa tutkimuskohteensa kanssa. (Hämeenaho & Koskinen-Koivisto 2018: 8, 11–13.) Omassa tutkielmassani näen kenttänä toisaalta Etelä-Saimaan toimituksen, toisaalta tietyn juttuprosessin vuorovaikutustilanteiden kautta. Osa vuorovaikutustilanteista oli kasvokkaisia, osa virtuaalisia.

Tutkija viettää paljon aikaa kentällä ja osallistuu tutkimuskohteensa päivittäisiin rutiineihin. Siksi tutkimuksen tekemiseen kuuluvat ennakoimattomuus ja yllätyksellisyys. (Hammersley & Atkinson 2007: 3; Hämeenaho & Koskinen-Koivisto 2018: 8, 12–13.) Aineiston kerääminen vie aikaa, joten tutkittavat ryhmät ovat yleensä pieniä, mutta niitä pyritään ymmärtämään syvällisesti. Aineisto koostuu esimerkiksi havainnointiaineistosta, epämuodollisista keskusteluista, (kirjallisista) dokumenteista sekä muodollisista ja epämuodollisista haastatteluilta – toisin sanoen kaikesta, mitä on saatavilla. Analyysin pääpaino on tyypillisesti – ja myös

tässä tutkimuksessa – havainnointiaineistossa. Keskeisenä tavoitteena on kuvata ja selittää toisaalta ihmisten toimintaa, toisaalta institutionaalisia käytäntöjä tietyssä kontekstissa, ei niinkään luoda laajasti yleistettävää tietoa. (Hammersley & Atkinson 2007: 3–4.)

Havainnoinnin voi aineistonkeruumenetelmänä käsittää jatkumoksi sen mukaan, kuinka paljon tutkija havainnointitilanteissa osallistuu tutkimansa yhteisön toimintaan. Havainnointi voi olla piilohavainnointia, havainnointia ilman osallistumista, osallistuvaa havainnointia tai osallistavaa havainnointia. Piilohavainnointi on harvoin käytetty menetelmä, jossa tutkittavat eivät tiedä osallistuvansa tutkimukseen. Tutkijan vaikutus tutkittavan yhteisön toimintaan on olematon, mutta menetelmään sisältyvät eettiset ongelmat suuria, sillä havainnoitavat henkilöt eivät tiedä tutkimuksesta. Havainnointi ilman osallistumista ja osallistuva havainnointi ovat menetelmiä, joissa tutkittavat ihmiset tietävät osallistuvansa tutkimukseen. Rajanveto näiden menetelmien välillä ei ole aina yksiselitteinen, mutta havainnoinnin on sanottu olevan osallistuvaa, kun tutkija ”toimii aktiivisesti tutkimuksensa tiedonantajien kanssa”. Osallistava havainnointi taas pyrkii osallistamaan tutkimukseen osallistuvia henkilöitä johonkin toimintaan niin, että toiminta jatkuu myös tutkimuksen jälkeen. (Tuomi & Sarajärvi 2018: 93–95).

Määrittelen oman kenttätyöni osallistuvaksi havainnoinniksi. Nojaan määrittelyssäni esimerkiksi Lappalaiseen (2012: 411–413, 417), jonka mukaan osallistuvaa havainnointia tekevä tutkija osallistuu tutkimuskohteensa päivittäiseen toimintaan, viettää aikaa tutkimusympäristössään ja tallentaa havaintojaan sekä aineistoksi että taustatiedoksi. Osallistuvaa havainnointia voidaan hyödyntää eri tieteenaloilla tutkimuksissa, joissa tutkimuskohteena oleva yhteisö on riittävän pieni. Kielitieteessä menetelmä on viime vuosina yleistynyt. Se soveltuu sekä puhutun että kirjoitetun kielen tutkimukseen esimerkiksi sosiolingvistiikan alalla, ja se vastaa osaltaan esimerkiksi niin sanottuun havainnoijan paradoksiin: vaikka tutkija olisi kiinnostunut siitä, kuinka informantit puhuvat silloin, kun heitä ei tarkkailla, tietoa saadaan vain tarkkailemalla. Ongelma korostuu haastattelutilanteissa. (Lappalainen 2012: 411–413, 417.)

Osallistuvassa havainnoinnissa oletetaan, että informantit tottuvat tutkijan läsnäoloon, jolloin hänen läsnäolonsa vaikutus vähenee. Kielentutkimuksessa toivottuna seurauksena voi olla esimerkiksi se, ettei tutkittavan puheen rekisteri muutu tutkijan läsnäolon myötä. Lisäksi menetelmä antaa mahdollisuuden kerätä tutkimuskohteesta laajaa taustatietoa ja siten ymmärtää tutkimuskohdetta ja sille tyypillisiä toimintatapoja – esimerkiksi tekstin tuottamisen tapoja – syvemmin kuin pelkän haastatteluaineiston pohjalta. Pelkkään haastatteluun verrattuna etuna on myös se, että ulkopuolinen tutkija saattaa havainnoidessaan huomata yhteisön toiminnassa seikkoja, jotka ovat yhteisön jäsenille niin itsestään selviä, etteivät he nosta niitä esiin. (Lappalainen 2012: 413.)

Osallistuvalla havainnoinnilla on tyypillistä, että tutkija on kaksoisroolissa: sekä ryhmän jäsenenä että tutkijana. Omassa tutkielmassani asetelmaa korostaa se, että olen todellisuudessaakin tutkimani työyhteisön jäsen. Tämä voi toisaalta tukea tutkimustulosten luotettavuutta, sillä väärinkäsitysten todennäköisyys vähenee sitä mukaa, mitä tutumpi tutkimuskohde on. Toisaalta vaarana on tutkimuskohteen liika tuttuus: sen sijaan, että huomaisin tutkijana seikkoja, jotka ovat informanteille itsestään selviä, saatan itsekin sivuuttaa ne itsestäänselvyyksinä. (Lappalainen 2012: 416.) Tätä olen pyrkinyt minimoimaan ennen kaikkea tiedostamalla mahdollisen ongelman ja pyrkimällä tietoisesti etäännyttämään itseäni aineistosta, mutta toisaalta myös hyödyntämällä ulkopuolisilta, kuten ohjaajien ja maisteriseminaarin ryhmäläisten, kommentteja aineistooni liittyen.

Aineistoni koostuu muistiinpanoista, keskusteluäänitteistä ja videoinneista, tekstidokumenteista, taittovedoksista sekä toimituksen sisäisistä ohjeista. Osana aineistoani toimivat myös niin sanotut kenttämuistiinpanot. Havainnointiaineistoani täydentävät haastattelut. Haastattelu soveltuu lingvistisen tutkimuksen menetelmäksi esimerkiksi silloin, kun halutaan tietoa esimerkiksi tekstin tuottamisen prosessista tai sen tuottamisen institutionaalisesta kontekstista; näitä ei ole mahdollista tarkastella pelkästään aineiston tekstejä analysoimalla. Haastattelu voi täydentää muilla menetelmillä kerättyä aineistoa, ja haastattelutietoa voidaan hyödyntää myös esimerkiksi peilaamalla muilla tavoin saatuja analyysituloksia haastattelussa ilmenneisiin seikkoihin. (Tiittula 2012: 423–424.)

Omassa tutkielmassani hankin haastattelun avulla tietoa asioista, jotka liittyivät tutkiemaani prosessiin mutta eivät näkyneet havainnointiaineistossa. Käytännöllisimmillään tämä tarkoitti sitä, että sain tietoa esimerkiksi juttuprosessin alkuvaiheesta, jossa reportaasituottaja ideoi aiheita vapaa-ajallaan – tällaisista pääsisäisistä prosesseista ei olisi mahdollista kerätä havainnointiaineistoa. Lisäksi sain haastattelujen kautta tietoa esimerkiksi informanttien taustoista. Haastatteluilla onkin sekä muuta aineistoa täydentävä että tutkimuksen luotettavuutta tukeva rooli. Tutkielmani on tapaustutkimus, jota ei voi yleistää muihin yhteisöihin tai prosesseihin, mutta haastattelut auttavat liittämään tutkimusta kontekstiin: ne kertovat esimerkiksi siitä, millaisessa kontekstissa ja millaisilta informanteilta aineisto on kerätty.

Vaikka edellä kuvattu kenttätö ja havainnointi ovat keskeinen osa etnografista tutkimusta, etnografiaa ei pidä käsittää yksinomaan aineistonkeruun välineeksi. Kuten luvun alussa totesin, etnografia on koko tutkimusprosessin läpäisevä tutkimusote. Kentältä kerätyt aineistot ja tutkittavien kanssa syntyvä vuorovaikutus ohjaavat prosessin etenemistä – kuten seuraavassa luvussa käy ilmi, aineisto ohjasi esimerkiksi tutkimuskysymyksiäni.

Havainnot ja tulkinnat kietoutuvat toisiinsa, ja tutkijan käsitys aiheestaan muovautuu läpi tutkimusprosessin. Etnografisessa kirjoittamisessa tutkija tuo tutkimusprosessin aikana tehdyt valinnat näkyviksi ja siten tiedeyhteisön arvioitaviksi. (Hämeenaho & Koskinen-Koivisto 2018: 9; Ehn 2018: 73–75.) Pysin raportissani tuomaan mahdollisimman kattavasti esiin sekä tutkimusprosessiin, sen taustamuuttujiin, prosessin aikana tehtyihin valintoihin että omaan tutkijarooliini liittyviä seikkoja, joihin nojaten tutkielmani arviointi on mahdollista. Luvussa 4.2 kerroin tutkimusprosessistani yleisesti, ja tutkielman luotettavuuteen liittyvät teemat kulkevat mukana läpi raportin.

4.2 Tutkimuskohteen ja -prosessin kuvaus

Etelä-Saimaa on mikkeliiläisen Kaakon Viestintä Oy:n julkaisema seitsemänpäiväinen, tabloid-kokoinen maakuntalehti, joka ilmestyy Etelä-Karjalassa. Lehden historia juontaa vuoteen 1885, jolloin lehti alkoi ilmestyä Lappeenrannan Uutiset -nimellä. Lehdellä on Lappeenrannassa toimitus ja Imatralla aluetoimitus, joka tekee Etelä-Saimaan lisäksi Imatralla ilmestyvää paikallislehti Uutisvuoksea. Lehteä julkaiseva Kaakon Viestintä on 1.1.2015 perustettu mediayhtiö, jolla on Kaakkois-Suomessa muun muassa maakuntalehtiä, kaupunkilehtiä, verkkopalveluita ja paino- ja jakelutoimintaa. Konserni syntyi, kun muun muassa Itä-Savo ja Länsi-Savo julkaiseva Länsi-Savo-konserni osti Sanoma Media Finlandilta Etelä-Saimaata, Kouvolan Sanomia ja Kymen Sanomia julkaisseen Sanoma Lehtimedian enemmistöosuuden. (Kaakon Viestintä.) Painetun Etelä-Saimaan levikki oli vuonna 2016 hieman alle 21 000 ja printin ja digin yhteenlaskettu levikki runsaat 22 000 (Media Audit Finland Oy 2017). Kuten johdannossa mainitsin, olen työskennellyt Etelä-Saimaassa sekä ennen tutkimusprosessin aloittamista että sen aikana, ja kiinnostukseni editoivan työtavan tutkimiseen kumpuaa nimenomaan lehdessä tehdystä käytännön työstä.

Tutkimusprosessini lehdessä alkoi loppukesästä 2016, kun olin lopettamassa kesäsuittani Kaakon Viestinnän lehtien yhteisessä verkkotoimituksessa ja kysyin toimituksen johdolta alustavasti, olisiko toimituksen editointiprosesseja mahdollista tutkia. Lokakuussa 2016 otin alustavan tutkimussuunnitelmani kanssa virallisemmin yhteyttä Etelä-Saimaan vastaavaan päätoimittajaan ja Kaakon Viestinnän sisältöjohtajaan, jotka suhtautuivat tutkielmaani myönteisesti. Samalla sovin lukemistotuottajien kanssa alustavasti aineistonkeruusta. Lukemistotuottajia oli Kaakon Viestinnällä tuolloin kaksi. He vastasivat tiettyjen lehden osien, esimerkiksi lauantaisin ilmestyvien Koti-liitteiden ja sunnuntaisin ilmestyvien Sunnuntai-liitteiden, juttujen

tilaamisesta ja editoinnista. Juttuja, joiden tuottamisesta lukemistotuottajat vastaavat, kutsutaan konsernissa yleisesti lukemistojutuiksi. Ne ovat tyypillisesti pitkiä featurejuttuja: koti- ja sunnuntaireportaaseja ja henkilökuvia (ks. featuresta luku 3.1).

Samalla, kun sovin aineistonkeruusta, sain myös käyttöni Kaakon Viestinnän lukemistojuttujen tuotantoprosessin ohjeen ja juttutyyppeihin ohjeet (ks. luku 3.2.1). Niiden pohjalta päätin ottaa tutkimuskohteekseni sunnuntaireportaasin. Reportaasin valintaa tutkimuskohteeksi puolsi mahdollisuus tarkastella Laura Kaapron (2012) maisterintutkielmasta poikkeavaa juttutyyppeä, sillä Kaapron tutkimuskohteena oli henkilöjuttu. Toisaalta valinnassa painoivat myös ajalliset resurssit, sillä olin graduprosessini alkaessa töissä Jyväskylän ylioppilaslehdessä Jyväskylässä. Reportaasiprosessin seuraaminen oli käytännössä helpompi järjestää: siinä, missä henkilö- tai kotijutun teko saattaa Kaakon Viestinnällä jakautua ohjetasolla kolmelle viikolle, sunnuntaireportaasi valmistuu noin viikossa (Lukemistojuttujen tuotantoprosessi).

Aineisto oli alun perin tarkoitus kerätä marras-joulukuussa 2016. Loppuvuodesta Kaakon Viestinnällä tehtiin kuitenkin organisaatiouudistus, jossa sunnuntaireportaasien editointivastuu siirtyi viiden lehden yhteisiltä lukemistotuottajilta paikallistoimituksille. Etelä-Saimaalla reportaasivastuu päätettiin antaa eräälle uutistoimittajalle, joka oli aiemmin työskennellyt lukemistotuottajana, ja muissa Kaakon Viestinnän maakuntalehdissä sunnuntaireportaasien tuottaminen siirtyi uutistoimituksen päivittäisistä rutiineista vastaavan päivätuottajan vastuulle. Kutsun reportaaseja tuottavaa uutistoimittajaa reportaasituottajaksi.

En halunnut kerätä aineistoa heti organisaatiouudistuksen jälkeen, koska laadullisen tutkimuksen kannalta on tärkeää, että informanteilla on riittävästi tietoa ja kokemusta tutkimuksen kohteena olevasta ilmiöstä (Tuomi & Sarajärvi 2009: 85), ja siirtymävaiheen prosessi olisi mahdollisesti poikennut vakiintuneesta prosessista. Joulukuussa 2016 ja alkuvuodesta 2017 aineistonkeruu siirtyi useita kertoja eri syistä. Lopulta pääsin aloittamaan kenttätutkimuksen maaliskuussa 2017. Seuraamassani juttuprosessissa sattui kuitenkin käänne, jonka myötä pitkälle tehty reportaasi kaatui täysin. Tuossa vaiheessa aineistonkeruuvapaani oli loppuillaan, ja palasin Jyväskylään ilman aineistoa. Toisaalta pääsin harjoittelemaan osallistuvaa havainnointia ja keilemaan työtapoja; huomasin esimerkiksi, että nauhurin käynnistäminen vei prosessiin osallistuvien henkilöiden huomiota. Siksi käytin lopullisessa aineistonkeruussani äänen tallentimena pääasiassa puhelinta, ja kuvasin videot Ipadilla sen sijaan, että olisin käyttänyt esimerkiksi videokameraa. Maaliskuussa tekemäni havainnointi myös vahvisti ajatusta siitä, että yksi juttuprosessi tarjoaisi riittävän laajan aineiston.

Toukokuussa 2017 siirryin Jyväskylästä töihin Etelä-Saimaan toimitukseen. Touko-elo-kuussa sijaistin sekä lukemistotuottajia että reportaasituottajaa, mikä osaltaan viivästytti aineistonkeruuta. Toisaalta työyhteisön rutiineihin osallistuminen ja sitä kautta tutkijalle kertyvä taustatieto ovat osa osallistuvaa havainnointia (esim. Lappalainen 2012: 412), ja vaikken varsinaisesti kerännyt aineistoa, minulle kertyi laajahko, informaali käsitys siitä, millaisia lukemistojuttujen prosessit ovat. Taustatietoni ansiosta pystyin myös suunnittelemaan varsinaisen aineistonkeruuprosessini paremmin. Osasin esimerkiksi varautua siihen, että jutusta puhuttaisiin myös varsinaisten editointikeskustelujen ulkopuolella ja että juttuprosessiin osallistuisi todennäköisesti myös useita ”epävirallisia” tekijöitä, kuten kollegoja, jotka vinkkaisivat mahdollisista haastateltavista. Hyödynsin taustatietoa myös esimerkiksi teemahaastattelujen suunnittelussa.

Lopulta keräsin aineiston elo-syyskuun vaihteessa 2017. Tuolloin olin juuri lopettanut lukemisto- ja reportaasituottajasijaisuuteni ja työskentelin Etelä-Saimaan uutistoimittajana. Aineistoni koostuu toimituksen sisäisistä ohjeista, keskustelumuiistiinpanoista ja -äänitteistä, editointikeskustelujen videoinneista, jutun eri versioista ja taittovedoksista, jutun editointiin liittyvistä sähköpostiketjuista sekä aineistonkeruun jälkeen tekemistäni lyhyistä sähköposti- ja kahdesta noin tunnin pituisesta teemahaastattelusta. Itse aineistonkeruuprosessi oli melko mutkaton: työskentelimme tärkeimpien informanttieni eli reportaasituottajan ja toimittajan kanssa vierekkäisissä työhuoneissa, ja yhteydenpito prosessin aikana oli verrattain sujuvaa. Joitakin yksittäisiä, lyhyitä keskusteluja aineistostani puuttuu sen takia, että minut on unohdettu pyytää keskusteluun mukaan. Näistä unohduksista kerron analyysini yhteydessä. Lisäksi yhdeltä jutussa esiintyvältä henkilöltä ei saatu tutkimuslupaa, sillä luvan pyytäminen haastattelutilanteessa unohtui eikä henkilöä enää myöhemmin tavoitettu, joten rajasin häntä koskevan keskustelun tutkielmani ulkopuolelle. Analyysin edetessä havaitsin, ettei rajauksella ole käytännössä vaikutusta tutkimukseni sisältöön, sillä aineisto ohjasi analyysia kielellisten valintojen ja kuva-valintojen analyysin sijaan kohti palautteiden analyysia. Muilta jutussa esiintyviltä henkilöiltä tutkimuslupa on, ja myös toimituksessa juttuprosessiin osallistuneet henkilöt ovat antaneet suostumuksensa tutkimuksen tekemiseen.

Informantit suhtautuivat melko luontevasti läsnäolooni työtilanteissa – kuten reportaasituottaja sanoi, on tavallista, että keskusteluissa on läsnä useampiakin ihmisiä, eikä hän esimerkiksi kokenut työskentelevänsä tavallista tarkemmin, vaikka tiesi, että hänen työntekeään seurataan (RT 4.9.2017, 11.9.2017). Myös lukemistotuottajat totesivat aineistonkeruun jälkeen, että eivät olleet kokeneet esimerkiksi suorituspaineita tutkimuksen takia (LT1 5.9.2017; LT2, 5.9.2017). Toisaalta toimittaja mainitsi, että esimerkiksi tutkimuslupiin liittyvä yhteydenpito ja

se, että keskustelija piti sopia jossain määrin ennakkoon, aiheuttivat juttuprosessiin tavallisesta poikkeavia stressitekijöitä (TOIM 6.9.2017). Onkin huomattava, että nämä tutkimukseen liittyvät seikat tulivat nimenomaan toimittajan hoidettaviksi, sillä hän oli ensi käden yhteydessä haastateltaviin. Lisäksi lukemistotuottajat mainitsivat, että sähköposti taittovaiheen yhteydenpitokanavana saattoi johtaa hieman oikeakielisempään yhteydenpitoon. Toinen lukemistotuottajista mainitsi myös miettineensä jossain vaiheessa, tuleeko tutkijalle ”kauhea kasa” sähköposteja, joten voi olla, että viestinvaihto olisi ollut ilman tutkimusta runsaampaa. (LT1 5.9.2017, LT2, 5.9.2017.) Nämä seikat on otettava tutkimustuloksia tarkasteltaessa huomioon.

Tutkimuskysymyksen tarkentuivat sen jälkeen, kun olin kerännyt aineiston. Olin alun perin kiinnostunut paitsi prosessin vaiheista myös siitä, miten jutun kieltä muokattaisiin prosessin aikana. Koska seuraamaani juttuprosessiin sisältyi verrattain vähän kielen muokkauksia, näkökulmaksi tarkentui palautteenanto. Palautteen näkökulma kumpusi toimittajan ja reportaasituottajan haastatteluista, jotka tein sen jälkeen, kun olin kerännyt havainnointiaineiston. Haastatteluihin sisältyi paljon palautteen ja vuorovaikutuksen näkökulmia ja niiden pohdintaa. Nämä teemat nousivat haastatelluilta ennen kuin ehdin suoranaisesti kysyä niistä.

Palautteenannon tarkastelu on journalistisen kirjoittamisen kontekstissa perusteltua, sillä kirjoittamisen palautteiden tutkimus painottuu vanhastaan koulumaailmassa tuotettujen tekstien palautteisiin, eikä Straubin ja Lunsfordin palautemallia ole tietääkseni aiemmin sovellettu palautteenantoon journalistisessa editointiprosessissa. Vaikka editoiva työtapo ja koulussa tapahtuva prosessikirjoittaminen muistuttavat tietyllä tapaa toisiaan (ks. luku 2.3), koulukirjoittaminen myös eroaa journalistisesta kirjoittamisesta ratkaisevasti sekä yleisöltään että tavoitteiltaan (Grabe & Kaplan 1998: 153). Kiinnostavan aiheesta tekee myös se, että palaute kytkeytyy työyhteisön tukeen ja sitä kautta työhyvinvointiin, joka on organisaation strateginen menestystekijä (ks. esim. Manka & Manka 2016: 53, 74–76). Esimerkiksi Jyrkiäinen (2008: 35) on nimennyt palautteen ja sen parantamisen suureksi haasteeksi sekä toimittajille että mediatalojen johtamiselle. Hänen tutkimuksessaan kävi ilmi, että toimittajat saavat työstään palautetta verrattain vähän (mts.).

Viime hetken muutoksia tutkimusasetelmaani tuli tammikuussa 2018, kun Etelä-Saimaan toimitus päätti resurssisyyistä luopua sunnuntaireportaaseista ja tehdä sen sijaan kevyemmin tuotettuja reportaaseja lehden uutisosioon. Olin tuolloin tekemässä analyysiani. Muutos johti siihen, etten tutkinutkaan käytössä olevaa vaan toimituksessa käytöstä poistunutta työskentelytapaa. Sen sijaan, että juttutyypistä luopuminen olisi vaikuttanut esimerkiksi motivaatiooni jatkaa analyysia, motivoiduin mahdollisuudesta tuoda esiin näkökulmia, joita voitaisiin mahdollisesti

hyödyntää tulevia työtapoja kehitettäessä. Lisäksi huomasin, että työtavan poistuminen käytöstä rentoutti tutkimustyötäni. En aiemminkaan kokenut ainakaan tietoisesti painetta esimerkiksi siitä, kuinka kollegani suhtautuisivat tutkielmaan, jos siitä nousisi esiin kriittisiä näkökulmia. Kuitenkin se, että tarkastelun kohteena oli käytöstä poistettu työtapo, helpotti analyysin tekemistä. Koin saavani paremmin etäisyyttä tutkimuskohteeseeni. Toisaalta näiden näkökulmien huomaamista helpotti myös ajallinen etäisyys. Tein alustavan analyysin tiiviisti heti aineistonkeruun jälkeen, jonka jälkeen tutkielmani oli tauolla muutamia kuukausia. Tauon jälkeen aineistoa oli helpompi tarkastella ”vain aineistona”, mikä on tärkeää myös havainnointiaineiston pohjalta tehtävälle tutkimukselle (Lappalainen 2012: 415).

Kokonaisuutena koen, että olen onnistunut käsittelemään aineistoani riittävän ulkopuolisin silmin. Aineiston etäännyttämisen lisäksi keskeisiä pohdintoja aineistooni liittyen on ollut se, kuinka tarkasti aineiston yksityiskohdista voi ja toisaalta täytyy kertoa. Kuten sanottu, olen rajannut jutussa esiintyvistä henkilöistä käytyä keskustelua aineistoni ulkopuolelle. Lisäksi olen häivyttänyt aineistosta tietoja, joiden kautta prosessin osallistujat voisi suoraan tunnistaa. On kuitenkin selvää, etteivät he ole anonyymeja, sillä juttu on julkaistu ja toimituksen yhteystiedot ovat julkisia – vaikkakin osa prosessin osallistujista on aineistonkeruun jälkeen vaihtanut työpaikkaa joko kokonaan tai organisaation sisällä. Antaessaan tutkimusluvan prosessin osallistujat ovat hyväksyneet sen, etteivät he ole täysin anonyymeja. Lisäksi osallistujilla on ollut mahdollisuus lukea tutkielman esitarkastusversio ja pyytää tarvittaessa muokkaamaan tai poistamaan itseään koskevia kohtia. Muutamit osallistujista lukivat tekstiä, mutta kukaan heistä ei halunnut muokata sitä. Tämä kertonee siitä, etteivät tulkintani prosessista ja siitä, miten osallistujat kokivat prosessin, eroa ainakaan oleellisesti osallistujien omista tulkinnoista.

5 JUTTUPROSESSI JA PALAUTTEET VAIHE VAIHEELTA

Tässä luvussa analysoin toteutunutta editointiprosessia vaihe vaiheelta. Tutkimani juttu on sunnuntaina 3.9.2017 ilmestynyt sunnuntaireportaasi, joka kantaa nimeä *Sisukunnan räjähtävä voima* (liite 1). Olen jaotellut jutunteon toteutuneen prosessin kannalta mielekkäisiin alalukuihin. Osa työvaiheista noudattelee toteutuneiden palaverien rajoja, osan olen eritellyt omiksi työvaiheikseen niiden sisällön perusteella. Analyysilukujen rakenne on jokaisessa alaluvussa pääpiirteittäin sama. Kerron, mitä työvaiheessa tapahtui, milloin työvaihe toteutui ja keitä työvaiheessa oli läsnä. Peilaan työvaihetta Töyryn ym. editointiprosessin malliin ja Etelä-Saimaan lukemistojuttujen tuotantoprosessiin. Lisäksi analysoin annettuja palautteita Straubin & Lundfordin (1995) jaottelun mukaisesti, jos työvaiheessa esiintyi palautetta, jonka tarkastelu mallin mukaan on mielekästä. Ennen varsinaista analyysia, luvussa 5.1, esittelen lyhyesti keskeisimmät prosessiin osallistuneet henkilöt ja oman työtaustani heidän kanssaan.

5.1 Jutun tekijät ja lyhenteet

Sisukunnan räjähtävä voima -jutun tekemiseen osallistui toimituksessa laskentatavasta riippuen noin kymmenen ihmistä. He kaikki olivat minulle entuudestaan tuttuja, sillä tein tutkimusta työpaikallani. Analyysini kannalta jutun tärkeimmät tekijät ovat toimittaja (TOIM), reportaasituottaja (RT), lukemistotuottajat (LT1 ja LT2) ja taittaja (TAIT). Itseäni tutkijana viitataan lyhenteellä TUTK. Keskusteluesimerkkien viitteenä käytän termiä keskustelu ja päivämäärä, esimerkiksi (Keskustelu 30.8.2017). Lehtijutun eri versioihin viitataan juttuna ja päivämääränä, esimerkiksi (Juttu 30.8.2017). Jutun ilmestymisen jälkeen tekemiini haastatteluihin (toimittaja ja reportaasituottaja sekä sähköpostilla että kasvokkain, lukemistotuottajat sähköpostilla) viitataan henkilön lyhenteellä ja päivämäärällä, esimerkiksi (TOIM 6.9.2017). Sähköposteihin viitataan joko keskusteluina tai lähettäjän lyhenteellä riippuen siitä, onko viesti ollut osa laajempaa, prosessiin liittyvää keskusteluketjua vai onko kyseessä yksittäinen tiedonanto.

Seuraavaksi kerron hieman tarkemmin tärkeimmistä informanteista. Tuon informanttien taustoja ja toisaalta minun ja informanttien yhteistä työhistoriaa esiin, koska se voi vaikuttaa analyysiini sekä myönteisesti että kielteisesti. Etnografiassa oletetaan, että tutkittavat tottavat tutkijan läsnäoloon (Lappalainen 2012: 413). Omassa tutkimuksessani olen sekä tutkija että kollega, minkä voi olettaa nopeuttavan tätä tottumista. Minulla on myös laajaa taustatietoa tutkimuskohteestani, mikä osaltaan tukee tutkimuksen luotettavuutta ja vähentää väärinkäsitysten

riskiä (ks. luku 4). Toisaalta ulkopuolisen tutkijan on sanottu havaitsevan herkemmin piirteitä, jotka ovat yhteisölle itselleen itsestään selviä (mts. 415). Tähän en välttämättä yllä samoissa määrin kuin täysin toimituksen ulkopuolinen tutkija yltäisi. Olen pyrkinyt vähentämään tuttuudesta aiheutuvia ongelmia tiedostamalla sen mahdollisen vaikutuksen. Lisäksi olen hyödyntänyt ulkopuolista, esimerkiksi tutkielman ohjaajilta saatua palautetta. Ulkopuolinen palaute auttoi havaitsemaan esimerkiksi sitä, miten ”kaoottinen” prosessi paikoin oli.

Yhteisen työhistorian lisäksi tuon esiin toimittajan ja reportaasituottajan iät ja koulutustaustat, sillä ne ovat verrattain samat kuin minulla, mikä on hyvä tiedostaa tutkimustuloksia tarkasteltaessa (Lappalainen 2012: 416). Nuorten toimittajien on sanottu kaipaavan enemmän palautetta työstään, ja toisaalta he ovat sosiaalistuneet jo alalle tullessaan editoivaan työtapaan, minkä voi ajatella näkyvän tuloksissa esimerkiksi editointimyonteisyytenä. (Ks. toimituksissa läsnä olevista työkuluttureista esim. Koljonen 2014.) Koulutuksen näkökulmasta esimerkiksi suomen kielen ja kirjallisuuden opiskelu saattaa vaikuttaa siihen, millaisia valintoja reportaasituottaja tekee editoidessaan ja millaisiin asioihin hän ylipäätään kiinnittää huomiota, ja toisaalta minua ja reportaasituottajaa saattaa yhdistää samantyyppinen kielen taju.

Toimittaja on alle 30-vuotias journalistiikan maisteriopiskelija, joka on tehnyt Etelä-Saimaassa sijaisuuksia vuodesta 2015 lähtien. Hän on työskennellyt sekä uutis- että kulttuuritoimittajana, ja hänellä oli aineistonkeruuhetkellä yhteensä runsaan vuoden kokemus toimitustyöstä. (TOIM 6.9.2017.) Olen tuntenut toimittajan kesästä 2015, ja olin ennen aineistonkeruuta editoinut yhden hänen kirjoittamansa sunnuntaireportaasin ja osittain yhden pitkän henkilöjutun kesällä 2017. Aineistonkeruuhetkellä hän oli Etelä-Saimaassa kesäsijaisena.

Reportaasituottaja on alle 30-vuotias Etelä-Saimaan uutistoimittaja, joka tuotti aineistonkeruuhetkellä sunnuntaireportaaseja uutistyönsä ohella. Hän oli tuolloin tehnyt toimittajan työtä noin kuusi vuotta, josta Etelä-Saimaan toimituksessa noin 4,5 vuotta. Editointia hän oli tehnyt viimeisten 3,5 vuoden aikana lukemistotuottajana ja uutiseditoijana ja tuottanut sunnuntaireportaaseja yhtäjaksoisesti vuoden 2016 loppupuolelta asti. Reportaasituottaja on koulutukseltaan filosofian maisteri kirjallisuus pääaineena. Hän on opiskellut myös muun muassa suomen kieltä ja viestintää. (RT 11.9.2017.) Olen tuntenut reportaasituottajan vuodesta 2014, ja olemme olleet samassa toimituksessa yhteensä runsaan vuoden. Olen sijaistanut reportaasituottajaa, ja hän on perehdyttänyt minut reportaasien tuottamiseen. En muista, että olisimme ennen aineistonkeruuta tehneet yhdessä ainakaan kokonaisia lukemistojuttuja, mutta olen luettanut hänellä joitakin juttujani. Lisäksi hän tuotti maaliskuussa 2017 reportaasia, jonka osalta aineistonkeruu epäonnistui (ks. luku 4.2).

Lukemistotuottajat ovat toimittajaa ja reportaasituottajaa pidempään alalla työskennelleitä toimittajia. Molempien lukemistotuottajien kanssa olen työskennellyt tiiviisti joitakin viikkoja kesällä 2017, kun tein lukemistotoimituksen kesälomasijaisuudet. Myös taittaja oli minulle tuttu lukemistosijaisuuksien kautta.

5.2 Ideointi ja työnjako

Tässä luvussa tarkastelen juttuprosessin alkuvaihetta: ideointia ja työnjakoa. Käsittelen vaiheet samassa alaluvussa, sillä ideoinnin tarkastelu pohjautuu yksinomaan teemahaastatteluun, jonka tein havainnoinnin jälkeen, ja on siksi hyvin tiivis. Myös työnjakovaiheessa haastatteluaineistolla on merkittävä rooli.

Reportaasituottajan mukaan valtaosa Etelä-Saimaan sunnuntaireportaasien aiheista tulee häneltä. Hän haarukoi jatkuvasti aiheita ja pitää niistä listaa. Toisinaan uutistoimituksen esimies saattaa myös ehdottaa aihetta, joka on noussut esiin uutistyoössä ja jossa voisi olla aineksia laajemmaksi jutuksi. Lisäksi aihe voi tulla jutun kirjoittavalta toimittajalta tai muuten toimituksesta tai kuvaamosta, mutta yleisimpiä ovat reportaasituottajan ideoimat jutut. (RT 11.9.2017.)

Tutkimani Sisukunnan räjähtävä voima -reportaasin idea oli niin ikään reportaasituottajan. Ajatus nykypäivän sisua käsittelevästä reportaasista oli syntynyt, kun reportaasituottaja oli lukenut Ylen verkkosivuilla Ikkuna-palstalla julkaistun Sanna Ukkolan blogikirjoituksen (Ukkola 22.8.2017). Blogitekstissä Ukkola pohtii kärkevällä tyylillään, että suomalainen sisu on tavallaan myytti: teemme kansainvälisesti vertaillen vain vähän töitä ja valitamme niistäkin. Teksti päättyy kysymyksiin: ”Alussa oli suo, kuokka ja Jussi – sekä suomalainen sisu. Mutta missä ovat terva ja hiki ja kyyneleet nyt, kun niitä tarvittaisiin? Ja mitä ihmettä on tapahtunut suomalaiselle sisulle sadassa vuodessa?” (Ukkola 22.8.2017.) Ukkolan blogikirjoituksen luetuaan reportaasituottaja oli keskustellut aiheesta äitinsä kanssa, ja reportaasin ydinkysymys – millaista sisu on vuonna 2017? – oli alkanut muodostua. Tällaiset perheen ja ystävien kanssa käydyt keskustelut ovat reportaasituottajalle tyypillinen ideoinnin tapa. (RT 11.9.2017.)

Esimerkki 1.

RT: Näin sen kolumnin – – linkkasin sen WhatsAppissa sille [äidille] – – ja kun nähtiin ja puhuttiin, niin rupesin miettiä – – että miun pitäisi tässä ideoida sunnuntairepparia, että tuostahan saisi [mielenkiintoisen ilmiöjutun], kun laajentaisi sen muuallekin kuin työhön. (RT 11.9.2017.)

Varsinaisesti juttuprosessi käynnistyi keskiviikkona 23. elokuuta 2017, kun reportaasituottaja esitteli juttuidean Etelä-Saimaan uutistoimituksen aamupalaverissa ja jutulle valittiin tekijä. Olin aamupalaverissa läsnä pääasiassa toimittajan roolissa, ja kirjoitin käydystä keskustelusta tiiviit muistiinpanot pian palaverin jälkeen. Jutun tekevä toimittaja valikoitui palaverissa lyhyen keskustelun perusteella; eräällä toimittajalla oli sekä aikaa jutun tekoon että kiinnostusta aihetta kohtaan, joten hän sai sen tehtäväkseen. (Muistiinpanot.) Teoriassa tässä vaiheessa olisi voitu keskustella siitä, kykeneekö toimittaja suoriutumaan jutun teosta tai onko hänen kirjoitustyyhinsä juttuun sopiva (Töyry ym. 2009: 67). Näin ei kuitenkaan tehty, vaan tekijän valinta tapahtui suoraviivaisesti.

Jos jutun aiheeseen löytyisi toimituksesta erityistä asiantuntemusta tai sen teko suorastaan edellyttäisi sitä, tekijästä keskusteltaisiin todennäköisesti tarkemmin tai juttua tarjottaisiin jollekulle tehtäväksi yhteisen aamupalaverin ulkopuolella. Vaikka erikoistoimittajien määrä on viime vuosina yleisesti ottaen vähentynyt, huomattavalla osalla toimittajista on edelleen jokin seuranta- tai erikoistumisalue (Reunanen & Koljonen 2014: 39–44). Tällaisia erikoistumista vaativia juttuja voisivat olla esimerkiksi syvälle kuntapolitiikkaan menevät artikkelit tai toisaalta erityistä ”repparointitaitoa” vaativat reportaasit, jotka nojaavat huomattavan paljon ympäristön havainnointiin ja havainnoista tarinallisesti kertomiseen. Seuraamani juttuprosessin kohdalla näin ei todennäköisesti ollut: tiedettiin, että toimittaja osaa tehdä aiheesta jutun, ja sen tekeminen oli hänelle työvuorojen ja muiden töiden puitteissa mahdollista. Jutun ilmestymisen jälkeisessä teemahaastattelussa toimittaja kuvaili aiheeseen tarttumistaan näin:

Esimerkki 2.

TOIM: Mä tiesin, että mulla on – – se loppuviikko et mulla ei ole suunniteltuna mitään, niin – – ajattelin et vähän pitää ottaa se aihe, koska siellä ei ole kauhean montaa muuta ihmistä, kellä ei ole suunniteltuna mitään. – – Ja toisaalta tavallaan kun [RT] sanoi sen sisu 2017 ja alkoi puhua, et miten se näkyy tänä päivänä, niin mulle tuli saman tien mieleen se mun oma ajatus siitä, et kun ollaan masentuneita ja väsyneitä, ni sulkeeko se sen [sisun] pois. (TOIM 6.9.2017.)

Juttuaiheeseen tarttumiseen vaikutti siis paitsi oma kiinnostus aihetta kohtaan, myös tunne siitä, että juttu ”pitää” tehdä. Vastaava ajatus nousee esiin myös esimerkiksi Reunasen ja Koljosen (2014: 145) tutkimushaastattelusta, johon haastateltu toimittaja kuvaili vapauttaan tehdä juttuja haluamistaan aiheista näin: ”Tietenkin on monia päiviä, että on pakko tarttua johonkin, koska se [asia] on tehtävä pois alta, mutta samanlaista se on ollut ennenkin.” Toisaalta sisu-reportaasin kohdalla ei voi puhua suoranaisesta pakosta tehdä juttu, sillä toimittaja kertoo myös innostuneensa aiheesta ja alkaneensa heti ideoida sitä eteenpäin. Hän ei myöskään tuo esiin, että reportaasin tekeminen olisi ollut pois esimerkiksi jonkin oman idean toteuttamisesta.

Toteutunut ideointi ja työnjako vastaavat pitkälti Töyryn ym. näkemystä suunnittelevasta editoinnista. Juttuideoiden keksiminen on osa editoijan työrutiineja varsinkin lehdissä, jotka korostavat suunnittelua. Hänen tehtävänä on myös kutsua toimittaja jutun suunnitteluun mahdollisimman aikaisessa vaiheessa. (Töyry ym. 2009: 64.) Etelä-Saimaan omat ohjeet sen sijaan suhtautuvat ideointiin väljemmin. Niissä ideointi on määritelty toimituksen päällikön (nykyisessä organisaatiossa lähinnä päivätuottajan eli uutisosaston esimiehen), lukemistotuottajien, toimittajan, kuvaajan ja graafikon tehtäväksi. Myös ohjeiden työnjakovaihe poikkeaa toteutuneesta. Ohjeen mukaan toimittaja tai tarvittaessa toimituksen päällikkö (nyk. päivätuottaja) ottaa yhteyttä lukemistotuottajaan ja kertoo juttuidean tiivistämällä sen pariin virkkeeseen. Ohje on vuodelta 2015, jolloin reportaasien tuotantovastuu oli reportaasituottajan sijaan lukemistotuottajilla. Ohjetta ei ole ainakaan virallisesti päivitetty sen jälkeen (LT1 19.9.2017), mutta jonkinlaisesta muutoksesta ideointiprosessissa on todennäköisesti sovittu, tai ainakin käytäntö on muovautunut toisenlaiseksi. Tämä näkyy esimerkistä 3, jossa ideoijaksi mainitaan reportaasituottaja yhteistyössä päivätuottajan kanssa. Esimerkki on lainaus sähköpostista, jonka reportaasituottaja lähetti minulle keväällä 2017 perehdyttäessään minua sijaisekseen.

Esimerkki 3.

RT: Reppari kannattaa laittaa tekoon julkaisuviikon edeltävän viikon loppuviikosta, torstaina tai perjantaina. Repparin tuottajan kannattaa jutella uutisosaston päivätuottajan kanssa aiheista ja siitä, kuka olisi milläkin viikolla sopiva tekijä. Ajattomia aiheita kannattaa miettiä itse ja pitää jemmassa omassa aihepankissa, mutta kannattaa myös keskustella uutispuolen pomojen kanssa sopivista aiheista. Toki tekijöillä itselläänkin voi olla hyviä aiheita mielessä, niistäkin on hyvä kysyä. (RT 15.5.2017.)

Reportaasituottajan mukaan hänellä on tapana jutella aiheesta ainakin lyhyesti päätoimittajan ja uutistuottajan kanssa ennen kuin juttu laitetaan tekoon. Näin hän varmistaa, ettei samantyyppistä juttua tehdä lähiaikoina muualle lehteen. Lisäksi keskusteluissa saatetaan hioa näkökulmia ja pohtia eettisiä kysymyksiä, jos jutuntekoon liittyy erityistä eettistä pohdintaa (RT 11.9.2017). Eettisellä pohdinnalla reportaasituottaja tarkoittaa esimerkiksi nimettömien lähteiden käyttöä; Journalistin ohjeiden mukaan toimittajalla on oikeus ja velvollisuus salata luottamuksellisesti tietoja antaneen henkilön henkilöllisyys (JO 14).

Kun reportaasin aihe ja jutun tekevä toimittaja olivat tiedossa, toimittaja ja reportaasituottaja sekä minä tutkijana sovimme ajankohdan tarkemmalle ideointikeskustelulle. Ideointikeskustelu oli tarkoitus käydä heti samana päivänä, keskiviikkona 23. elokuuta, mutta se siirtyi seuraavalle päivälle. Syynä olivat uutistoimituksen tehtäviksi tulleet, kiireelliset juttukeikat: toimittaja teki juttua eräässä oppilaitoksessa sattuneesta mittavasta vesivahingosta, reportaasituottaja kirjoitti Joutsenon Rauhan rannassa maanneen "aavelaivan" Blue White Eaglen tilanteesta ja minä raportoin junaonnettomuudesta. (Muistiinpanot.)

Lukemistojuttujen tuotantoprosessin ohjeen mukaan keskustelu pitäisi käydä julkaisua edeltävän viikon keskiviikkona. Reportaasituottajan minulle antamassa perehdytyksessä (RT 15.5.2017) taas todettiin, että sunnuntaireportaasin ideointikeskustelu olisi hyvä käydä julkaisua edeltävän viikon torstaina, joten käytäntö ei ilmeisesti ole aivan yksiselitteinen. Keskustelu käytiin lopulta torstaina 24.8. Kerron keskustelusta tarkemmin seuraavassa luvussa.

5.3 Syventävä ideointi

Kuten sanottu, syventävä ideointikeskustelu siirtyi päivällä kiireellisempien työtehtävien takia. Keskustelu käytiin lopulta torstai-aiamuna 24. elokuuta, ja se alkoi käytännön asioiden kertomisella, kuten esimerkiksi 4 käy ilmi:

Esimerkki 4.

RT: Siis kolmas yheksättä sunnuntaina [ilmestyy] ja se deadline on siinä keskiviikkona. Kello kakstoista taitaa olla virallinen, mutta siinä on vähän neuvotteluvaraa. – – Se olisi hyvä, kun tiistaina sais jo aika semmoisen valmiin version luettavaksi. Voita silloin lyödä lukkoon taittomalli esimerkiks. – – Toki aiempia versioita luen kans mielellään. (Keskustelu 24.8.2017.)

Esimerkissä näkyvä aikataulun läpikäynti on oleellinen osa ohjaavaa editointia. Mahdollisille uusille juttuversioille ja sille, että juttuun saatetaan tarvita lisämateriaalia tai kokonaan uusi tekotapa, täytyy varata aikaa. Myös jutun viimeistely, kuten taitto, vie aikaa. Aikataulutuksessa otetaan huomioon myös toimittajan työtapa: jos toimittaja kirjoittaa aina liian pitkästi tai liian lyhyesti, editoija huomioi tämän jo juttua tilatessaan (Töyry ym. 2009: 70). Seuraamassani juttuprosessissa perusaikataulusta poikkeamiselle ei ollut tarvetta eikä toisaalta pakkoakaan, vaan juttua lähdettiin tekemään lukemistojuttujen tuotantoprosessin ohjeen mukaisesti. Reportaasituottaja kertoi myöhemmin (RT 11.9.2017), että tiesi toimittajan olevan hyvä kirjoittaja, mutta todennäköisesti päinvastainenkaan tieto ei olisi saanut aikataulua muuttumaan enää tässä vaiheessa, koska juttu tarvittiin sunnuntaille 4. syyskuuta.

Aikataulun jälkeen keskustelussa siirryttiin jutun sisältöön, jonka suunnittelu on niin ikään tärkeä osa ohjaavan editoinnin / syventävän ideoinnin vaihetta (Töyry ym. 2009: 70; Lukemistojuttujen tuotantoprosessi). Reportaasituottaja kertasi vielä juttuidean ja ehdotti etenemistapaa: jutunteko voitaisiin aloittaa asiantuntijan eli sisututkija Emilia Lahden haastattelusta, jonka pohjalta etsittäisiin juttuun lisää haastateltavia, niin sanottuja caseja eli esimerkkihenkilöitä. Tuottajalla oli keskustelussa toimittajaa suurempi rooli, mikä näkyy esimerkiksi esimerkiksi 5. Siinä tuottaja vetää keskustelua, ja toimittaja lähinnä vastaa tuottajan kysymyksiin tai kommentoi tämän ajatuksia osoittaakseen, että kuuntelee ja on ymmärtänyt ne.

Esimerkki 5.

RT: Sait sie kiinni siitä miun lähtöajatuksista?

TOIM: Joo kyl mä luulen.

RT: Joo mie pistin [sähköpostilla] niitä linkkejä, siinä taisi olla Image ja Ylen juttuja.

TOIM: Joo.

RT: – – Se lähtökysymys oli se, että miten sisu näkyy tänä vuo- tai nyt Suomessa, onko se muuttunut jotenkin tavallaan se näkemys siitä, ketkä on semmosia sisuihmiä [nauraa], ja jos ne oli ennen jotain tyyliin urheilusankareita, sotasankareita, niin onko nyt jotain yrittäjiä vai mitä oikein on. Sit mie mietin sitä, että jos sie sen tutkijan jututat. – – Niin tota siltä voisi saada jotain sellasia tyyppejä, semmosia esimerkkejä – – niin vois hakea ihan ihmisiä täältä kuviin.

TOIM: Nii et jos se sanoo jonkun tyyppin, tyyliin kotiäiti.

RT: Just joku tämmönen tai suurperheen äiti tai – – et se ois hyvä, jos saisit sen [tutkijan] jututettua vaikka tässä tänään, niin sitten voisit pistää hakuja vireille et tämmöisiä tyyppejä etitään ja tämmöstä juttua ollaan tekemässä. (Keskustelu 24.8.2017.)

Ylen jutulla reportaasituottaja tarkoittaa jo luvussa 5.2 mainittua Sanna Ukkolan blogikirjoitusta. Imagen juttu on Image-lehden verkkosivuilla toukokuussa 2017 julkaistu Oskari Onnisen artikkeli, joka on otsikoitu: *Sisu joutaa mennä. Paras satavuotislahja Suomelle olisi päästä yli sisusta, kirjoittaa Oskari Onninen*. Siinä käsitellään sisua laajasti eri näkökulmista sekä nyky-päivän että historian kontekstissa. Yksi haastatelluista on sisuaiheista väitöskirjaa tekevä Emilia Lahti. (Onninen 17.5.2017.)

Siltä varalta, ettei "sisutyyppejä" löytyisi, tuottaja nosti keskustelussa esiin myös vaihtoehdon piirroskuvituksesta ja siitä, että esimerkkeinä voitaisiin käyttää myös julkisuuden henkilöitä: sisukkaista julkkiksista voisi koota faktalaatikon. Näitä ei kuitenkaan esitetty ensisijaisina vaihtoehtoina, vaan paikallisia ihmisiä – kahta tai kolmea – pidettiin parempina. (Keskustelu 24.8.2017.) Tätä voi pitää tavoitteena myös Etelä-Saimaan lukemistojuttujen konseptin puitteissa, sillä juttutyypin ohjeissa korostuu paikallisuus. Esimerkiksi Sunnuntaireportaasin ohjeen mukaan reportaasin ydinkysymys on: ”Mitä voin oivaltaa paikallisen arkielämän iloista ja suruista?” Juttutyypin tarkoituksena on konseptin mukaan ”näyttää, havainnoida tai paljastaa paikallinen ilmiö tai puheenaihe”. (Sunnuntaireportaasi.)

Keskustelussa pohdittiin myös jutun tieteellistä uskottavuutta ja sitä, onko jo löydetty tutkija riittävän vakuuttava lähde vai pitäisikö tutkijoita olla enemmän. Keskustelu juontaa juurensa siitä, ettei kumpikaan muista tutkijan taustaa tarkemmin ja lehdessä on tapana, ettei pelkästään pro gradun tehnyttä haastatella juttuun asiantuntijana. Pohdinta tiivistyy esimerkissä 6.

Esimerkki 6.

TOIM: Tai onks muita sisututkijoita kun se yks.

RT: Miun mielestä siinä Imagen jutussa- puhuttiin että tutkijoita. – – Mie luin sen aika hatarasti, mut se voi tietää se nainen, jos muutkin on sitä [sisua] tutkinu.

TOIM: Joo kun sehän oli sellain, että se oli tehnyt vaan gradun ja nyt sillä on se väikkäri.

RT: Se väikkäri kesken, mutta toi juttu taisi olla pari vuotta vanha.

TOIM: Ei kun mielestä se oli tältä keväältä.

RT: Okei, kun joku niistä oli kakstuhattaviistoist miun mielestä. – – Mut sit vois just kysyä, jos jonkun muunkin lähteen löytäisi. (Keskustelu 24.8.2017.)

Lisäksi toimittaja nosti esiin aamupalaverissa heränneen ideansa, josta tuli myöhemmin yksi reportaasin tärkeimmistä näkökulmista: miten sisu suhtautuu esimerkiksi työuupumukseen ja masennukseen? Tämä näkyy esimerkistä 7.

Esimerkki 7.

RT: Jossain niissä jutuissa puhutti- eiku se oli itse asiassa siin kolumnis – – et luterilainen työmoraali, sitä ei ole vaan se on vaan sellane illuusio, et oikeesti ollaan sellasii downshiftaajii.

TOIM: Sitä mä just mietin, nykyajan sisua et ihmiset on sairaan väsyneitä ja masentuneita ja – – et miten se sit liittyy siihen. Ei onks se sit niin et ollaan väkisellä töissä vaikka väsyttää. [nauraa] (Keskustelu 24.8.2017.)

Keskustelun päätteeksi reportaasituottaja kertasi juttutyypin merkkimäärän, ja tekijät sopivat seuraavista askeleista. Toimittaja yrittäisi tavoitella tutkijaa, ja seuraava keskustelu käytäisiin maanantaina. Lisäksi puhuimme lyhyesti siitä, miten aineistonkeruuni tulisi vaikuttamaan editointikeskusteluihin maanantaina 28. elokuuta, jolloin olisin iltapäivään asti juttukeikalla. Sovimme, että keskustelu pidettäisiin mahdollisuuksien mukaan vasta sitten, kun olisin päässyt takaisin toimitukseen.

Toteutunut keskustelu on mielestäni hyvin lähellä sitä, millainen sen pitäisi sekä Töyryn ym. että lukemistojuttujen tuotantoprosessin ohjeen mukaan olla: keskustelussa käytiin läpi esimerkiksi aiheen rajausta ja näkökulmaa, aikataulua ja haastatteluja. Yksi selkeä eroavaisuus kuitenkin on. Sekä Töyryn ym. ohjeissa (2009: 68) että lukemistojuttujen tuotantoprosessin ohjeissa todetaan, että kun juttuidea on muotoutunut, mukaan ideointiin pitäisi pyytää myös kuvaaja. Seuraamassani keskustelussa kuvaaja ei ollut paikalla. Syynä lienee osittain se, etteivät kuviin haettavat ihmiset eivät ole tiedossa, eikä ylipäätään ole varmaa, käytetäänkö valokuva- vai piirroskuvitusta, joten kuvaajalla ei kenties tässä vaiheessa olisi merkittävää roolia ideoinnissa. Jos tehtäisiin reportaasia, johon kuuluisi perinteinen juttukeikka, kuvaaja olisi todennäköisesti läsnä. Toisaalta kuvaajan läsnäolo riippuu myös kuvaamon vahvuudesta keskusteluhetkellä: jos ensimmäinen editointikeskustelu olisi käyty alkuperäisen suunnitelman mukaan keskiviikkona, siihen ei oltaisi saatu kuvaajaa, koska aamuvuorosta puuttui kuvaaja kokonaan. Töyryn ym. (2009: 68) mukaan voitaisiin pyytää myös graafinen suunnittelija – Etelä-Saimaassa todennäköisesti joko graafikko, taittaja tai ulkoasupäällikkö – mutta näin ei Etelä-Saimaassa kokemukseni mukaan tehdä säännönmukaisesti, eikä tätä myöskään edellytetä toimituksen omissa ohjeissa. Reportaasituottaja saattaa kuitenkin konsultoida esimerkiksi ulkoasupäällikköä, kun jutun visuaalista ilmettä suunnitellaan. Näin tehdään varsinkin silloin, kun reportaasille kaavailtu ulkoasu poikkeaa merkittävästi visuaalisen tyylikirjan taittomalleista.

Myös esimerkiksi tavanomaista info- ja karttagrafiikkaa suuremmista grafiikoista ja kuvituksista keskustellaan etukäteen ulkoasupäällikön tai vähintään graafikon kanssa, koska niiden toteuttaminen vie aikaa, jota graafikoilla on rajallisesti.

Syventävän ideoinnin vaiheessa ei vielä esiintynyt palautetta, jonka tarkastelu olisi Straubin & Lunsfordin (1995) palautemallin avulla mielekästä. Palauteenannon ja kirjoittamisen ohjaamisen näkökulmasta keskustelusta nousee kuitenkin esiin kaksi mainitsemisen arvoista piirrettä: toisaalta reportaasituottajan voimakas läsnäolo ja toisaalta keskustelun dialogisuus. Reportaasituottajan suuri rooli käy ilmi etenkin esimerkistä 5, jossa hän kertoo toimittajalle juttuidean ja ohjeistaa hänet jutun tekoon. Esimerkistä näkyy selvästi, että reportaasituottaja on ideoinnissaan pidemmällä kuin toimittaja. Hän ei kuitenkaan rakenna itselleen auktoriteettiasemaa käskyttämällä toimittajaa, vaan ennemminkin ehdottaa seuraavia askeleita. Tästä kielivät esimerkiksi subjektiiviset ja konditionaalimuotoiset neuvot esimerkeissä 5 ja 6 (”mietin sitä, että jos sie sen tutkijan jututat”; ”sit vois just kysyä”). Tietty tasa-arvoisuus näkyy niin ikään esimerkissä 6, jossa toimittaja ja tuottaja keskustelevat tutkijan tieteellisestä uskottavuudesta, ja toisaalta esimerkissä 7, jossa toimittaja tuo esiin keksimänsä näkökulman juttuun. Ensiksi mainitussa toimittaja on tuottajan kanssa eri mieltä, ja toisessa hän kehittelee ajatusta eteenpäin. Syntyy vaikutelma tasa-arvoisesta tilanteesta, vaikka reportaasituottajalla onkin sekä asemansa vuoksi että idean keksijänä tiettyä valtaa toimittajaan nähden (palauteenantajan ja editoijan vallasta ks. luvut 2.3 ja 3.2). Käsittelen toimittajan ja reportaasituottajan ajatuksia editointiin liittyvästä vallankäytöstä luvussa 6.3.

5.4 Palaute raakatekstistä

Syventävän ideointikeskustelun jälkeen toimittaja lähti töihin. Hän teki loppuviikosta ensimmäiset haastattelut – ensin tutkijan haastattelun ja hänen vinkkiensä pohjalta kaksi case-haastattelua – ja kirjoitti jutusta raakaversion, josta puuttui vielä yksi haastateltava. Sen jälkeen hän jätti raakatekstin reportaasituottajan työpöydälle luettavaksi ennen palautekeskustelua, joka käytiin maanantaina. (TOIM 6.9.2017.) Aineistostani ei käy aukottomasti ilmi, ovatko toimittaja ja reportaasituottaja keskustelleet case-haastateltavien valinnasta tutkijahaastattelun jälkeen vai onko toimittaja valinnut haastateltavat itsenäisesti. Todennäköisesti hän valitsi haastateltavat itsenäisesti, sillä tutkijaa ei heti torstaina tavoitettu, ja reportaasituottaja oli perjantaina vapaalla.

Kuten etukäteen oli tiedossa, jouduin vaikuttamaan palautekeskustelun ajankohtaan. Se käytiin vasta noin kello 16, jotta ehdin paikalle. Reportaasituottaja oli ennen keskustelua printannut tekstin, lukenut sen ja tehnyt siihen joitakin merkintöjä. Keskustelu alkoi positiivisilla, koko tekstiin liittyvillä palautteilla, joita reportaasituottaja perusteli omalla lukukokemuksellaan. Hän kertoi esimerkiksi pitäneensä siitä, kuinka jutussa käsitellään myös sisun nurjaa puolta eli teemaa, jotka toimittaja ideoi juttuun (ks. luku 5.2). Lisäksi hän oli pitänyt siitä, että juttu avasi myös sisu-sanana historiaa ja etymologiaa. Nurjilla puolilla viitattiin esimerkissä 8 näkyviin kappaleisiin, historialla ja etymologialla esimerkissä 9 näkyvään kohtaan.

Esimerkki 8.

Sisu ei ole aina ja pelkästään hyvä asia. Siihen liittyy vaara, että häpeän ja epäonnistumisen pelossa apua ei uskalleta pyytää vaikka sitä tarvittaisiin.

– Perheväkivalta, alkoholismi ja masennus ovat sisun kulttuurin tummaa alapintaa. (Juttu 28.8.2017.)

Esimerkki 9.

Historiantutkija Tuomas Tempora kirjoitti vuonna 2012 artikkelissaan sisun johtavat sanasta "sisucunda". Sillä tarkoitettiin ihmisen vatsaa, sisuskaluja.

1700-luvulla David Juselius määritteli sisucundan joksikin, missä vahvat tunteet asuivat.

Myöhemmin sisusta tuli paha asia – sillä tarkoitettiin 1900-luvun loppuun asti huonoa käytöstä ja ailahtelevia tunteita.

Temporan mukaan sisusta tuli muodikasta 1920 ja -30 -luvuilla, kun suomalaista kansallidentiteettiä alettiin toden teolla rakentaa. – – Suomalaisilla on Lahden mukaan sisulle sana, koska sitä on tarvittu. Samanlaisia sanoja löytyy muistakin kielistä, esimerkiksi japanista. (Juttu 28.8.2017.)

Positiivisten palautteiden yhteydessä – ja myös myöhemmin editointikeskustelussa – puhuttiin myös siitä, millainen haastateltava tutkija oli ollut. Tällaiset keskustelut ovat luokiteltavissa tekstinulkoisiksi kommentteiksi. Tutkijasta puhuminen sai sekä reportaasituottajan että toimittajan innostumaan. Tämä näkyy esimerkistä 10:

Esimerkki 10.

RT: Miun mielestä tää tutkija oli jotenkin tosi hyvä haastateltava.

TOIM: Se on!

RT: Se puhuu sillee hirmu värikkäästi, kansantajuisesti ja sillee kiinnostavasti, et se ei oo sellasta... Vähän aina jännittää, et jos sen pääjutun pohjaa tutkimushaastatteluun, mut tää oli tosi kiinnostavaa ja tässä tuli uutta tietoa kanssa. (Keskustelu 28.8.2017.)

Esimerkistä kaikuu kenties jonkinlainen helpotus. Varsinkin tuottaja tuo esiin ajatusta siitä, että tutkijahaastatteluun pohjautuvissa jutuissa piilee riski ja siksi niiden tekeminen jännittää: tutkijan puhe voi olla vaikeaselkoista tai liian korkealentoista tavalliselle lukijalle, mutta tässä tapauksessa tutkija on sattunut olemaan värikkäästi, kansantajuisesti ja kiinnostavasti puhuva henkilö.

Yleisistä, sisältöä koskevista havainnoista siirryttiin jutun kokonaisrakenteeseen ja ulkoasuun. Reportaasituottaja antoi palautetta ensin koko tekstin rakenteesta ja esitti muutosehdotuksen: juttua voisi ”palastella” kainalojutuiksi. Hän tuo muutosehdotuksen esiin neuvona, jonka hän perustelee omalla pohdinnallaan: ”mietin tätä rakennetta”. Tämä näkyy esimerkistä 11.

Esimerkki 11.

RT: Mietin tätä rakennetta kun tässä on nää [caset, joita on tässä vaiheessa kaksi] tääl hännässä [pääjutun lopussa] niin nää vois tehdä ihan sillee palasina, et tekis näihin ihan omat väliotsikot. (Keskustelu 28.8.2017.)

Tämän jälkeen reportaasituottaja kysyi toimittajalta jutun pituutta ja kommentoi jutun mahdollisia taittomalleja sanomalla, että teksti voitaisiin mahdollisesti taittaa neljälle sivulle. Keskustelu näkyy esimerkistä 12.

Esimerkki 12.

RT: Mitäs siul olikaan tässä koko paketissa tähän mennessä merkkejä?

TOIM: Seittämäntuhattakakssataa.

RT: Joo, et kyl tuntuis siltä, että tää olis hyvä tehdä neljälle sivulle, kun tää on aika pitkä- jos kuvatilaan ei tuu niin paljon sitä matskua – – niin sinne laitaa voi laittaa jotain palasta vaikka, koska miun mielestä tää oli sillee jotenkin tiivis, tässä ei ollut mitään löysää. Et en mie tästä mitään ottais pois. Ja sit jos myö tehään näistä [caseista] niitä paloja, niin se vaati viel enemmän tilaa. (Keskustelu 28.8.2017.)

Kuten esimerkistä käy ilmi, reportaasituottaja siivitti ajatusta nelisivuisesta taitosta sisältöön liittyvällä kehulla: ”tää on sillee jotenkin tiivis, tässä ei ollut mitään löysää”, eli toisin sanoen sille kannattaa antaa riittävästi palstatilaa. Kuvituksesta käydyn keskustelun olen rajannut analyysini ulkopuolelle, mutta sitä käytiin samassa yhteydessä.

Edellä kuvatuista, pääosin koko tekstiä koskevista palautteista ja taiton pohdinnasta siirryttiin yksityiskohtaisempiin seikkoihin eli Straubin ja Lunsfordin sanoin paikallisiin kommentteihin. Aluksi puhuttiin ingressistä. Sen keskusteluhetken muoto näkyy esimerkistä 13.

Esimerkki 13:

Sisu on se voima, joka löytyy vasta silloin, kun luulee ettei enää pysty. Sisu on helppo kuvitella pienviljelijä-Suomeen, mutta kenessä se näkyy nykypäivänä? (Juttu 28.8.2017.)

Reportaasituottajan mielestä ingressi ”selittää tosi hyvin ja kiteyttää”, mutta toisaalta se on turhan monimutkainen rakenteeltaan, kuten esimerkistä 14 käy ilmi.

Esimerkki 14:

RT: Mietin tätä [ensimmäistä virkettä] et voisko se olla vaan yksinkertaisemmin, että sisu löytyy plaa plaa plaa, tässä on aika paljon tämmösiä pilkkukohtia. Mutta toisaalta tykkään kyllä tästäkii ja ymmärrän, et haluu korostaa sitä voimasanaa, mut se on makuasia.

TOIM: Mut se kyl toistuu tässä sitte.

RT: Niin no joo, sen laittais vaan sit ehkä suoraan näin. (Keskustelu 28.8.2017.)

”Pilkkukohdat” eli joka- ja kun-alkuiset sivulauseet edustavat monimutkaisuutta, kun taas hyvään lehtikieleen liitetään tyypillisesti esimerkiksi päälausevoittoisuus ja yksinkertaisuus (esim. Kotilainen 2003: 207). Reportaasituottajan antama palaute on jälleen luonteeltaan subjektiivinen, ja reportaasituottaja esittää muutosehdotuksen epäsuorana pyyntönä: *voisko se olla vaan yksinkertaisemmin*. Toisaalta hän pitää muutosta myös makuasiana, mikä korostaa sitä, että muutoksen toteuttaminen jää toimittajan harkintaan.

Ingressistä siirryttiin kronologisesti leipätekstin alkuun. Leipätekstin alun keskusteluhetken muoto näkyy esimerkistä 15 ja reportaasituottajan siitä antama palaute esimerkistä 16.

Esimerkki 15.

Sisu on itsensä ylittämistä. Se on elinvoima, joka saa jatkamaan silloin kun luuli jo, ettei jaksakaan. Sisusta väistökirjaa tekevä **Emilia Lahti** kertoo, että sisu ei ole jotain, mihin tukeuduttaisiin jatkuvasti.

– Se on jotain, missä käydään. (Juttu 28.8.2017.)

Esimerkki 16.

RT: Tää alku oli miun mielestä tosi hyvä, jotenkin semmoinen hienosti, jännästi sanottu. – – Mie en ole ennen tuollaista määritelmää kuullut [sisu on jotain, missä käydään], mutta se on silti ymmärrettävää vaikka on tutkijapuhetta. Ei ole sellaista liian korkealentoista vaan tosi ymmärrettävää. (Keskustelu 28.8.2017.)

Kuten esimerkistä 16 käy ilmi, reportaasituottaja pitää aloitusta onnistuneena: se on hänestä ”tosi hyvä” ja ”hienosti, jännästi sanottu”. Reportaasituottajan palautteessa korostuu jo aiemmin mainitsemani helpotus siitä, että tutkija on puhunut aiheesta ymmärrettävästi. Se näkyy esimerkiksi kohdassa, jossa reportaasituottaja asettaa ymmärrettävyyden ja tutkijapuheen vastakkain sanomalla, että määritelmä on ymmärrettävä, *vaikka* – eli siitäkin huolimatta, että (ks. s.v. *vaikka*) – se on tutkijan sanoma. Samalla hän kommentoi lukukokemustaan toteamalla, ettei ollut aiemmin kuullut jutussa esiintyvää määritelmää, eli juttu on tarjonnut uutta tietoa.

Tulostettuun juttuvedokseen hän on kirjoittanut sitaatin perään: *Hieno!* Myös keskustelun alussa mainitut tekstin vahvuudet on kirjattu paperiin: *Tykkäsin että sisun negatiivinen puolikin kerrottiin + sanan etymologia*. Kaikkiaan merkintöjä on vedoksessa kuitenkin melko vähän, ja myöhemmin haastattelussa reportaasituottaja kertoikin antavansa palautteen mieluummin suullisesti kuin kirjaavansa paperin täyteen merkintöjä (RT 11.9.2017).

Paikallisten rakenteiden ymmärrettävyyttä pohditaan keskustelussa etenkin yhden sitaatin ja sitä edeltävän kappaleen kohdalla. Pohditun tekstijakson keskusteluhetken muoto näkyy

esimerkistä 17. Alleviivaus vastaa reportaasituottajan käsin piirtämää alleviivausta, ja sen alle hän on kirjoittanut vedokseen kysymyksen: *Mihin viittaa?*

Esimerkki 17.

Lahti on itse selvinnyt väkivaltaisesta suhteesta. Se juuri sai hänet tutkimaan aihetta.

– Tutkimukseni tavoitteena on vaikuttaa positiivisesti yhteiskuntaan, ei vain tuottaa uutta tietoa. Halusin antaa tutkimukseni tämän hävetyn ja vaietun teeman palvelukseen. Ajattelin, että jos minä en tee tästä tutkimusta, kuka sitten tekee? (Juttu 28.8.2017.)

Kohdasta käydään muutaman puheenvuoron pituinen keskustelu, joka näkyy esimerkistä 18.

Esimerkki 18.

RT: Sit mie mietin tätä, et mie en ihan ymmärtänyt, mihin tää viittaa, viittaaks tää nyt siihen omaan kokemukseen vai yleisesti vaikeisiin asioihin?

TOIM: Siis lähisuhdeväkivaltaan, pitää selvittää.

RT: Joo, sen vois avata siinä. Ja- ja tääl olin vaan kirjoittanut et tosi mielenkiintosisia noi tutkijan kommentit – oli oikeesti tosi kiva lukee. (Keskustelu 28.8.2017.)

Myös tässä esimerkissä reportaasituottaja tuo esiin mahdollisen ongelmakohdan subjektiivisesti ja kysymyksen kautta. Hän sanoo, ettei aivan ymmärtänyt, mihin tietty kohta viittaa, ja esittää suljetun ongelmaperustaisen kysymyksen: *viittaaks tää nyt siihen omaan kokemuksen vai yleisesti vaikeisiin asioihin?* Esimerkki kuvastaa hyvin toimittajan ja reportaasituottajan työskentelyä; he tuntuvat olevan yksimielisiä korjauksista. Lisäksi se tuo ilmi reportaasituottajan ja toimittajan jakaman kieli-ideologian, jonka mukaan hyvä lehtikieli on täsmällistä. Lukija ei saa joutua arvaamaan viittauksen merkitystä, joten toimittaja antaa itselleen käskyn: *pitää selvittää*. Julkaistuun juttuun (Juttu 3.9.2017) sitaattia on tarkennettu lisäämällä suoran lainauksen perään tarkentava johtolause: *hän sanoo viitaten lähisuhdeväkivaltaan*.

Keskustelu päättyy keskusteluun otsikosta ja jutun pituudesta, jota sivuttiin jo aiemmin esimerkissä 12. Keskustelun viimeiset puheenvuorot näkyvät esimerkistä 19.

Esimerkki 19.

RT: Ja nii tää oli tosi hyvä tää otsikko, menee varmaan nätisti myös kolmelle tai kahelle riville tarpeen mukaan. – Tuleeks siul tässä vaiheessa mieleen viel jotain?

TOIM: – Sitä mä lähinnä, et onks tossa nyt ylimääräistä [pituutta] kuin paljo?

RT: Ei miun mielestä oikeestaan oo, ihan yks kohta miul tuli mieleen et jos on pakko lyhentää – ja tässäkin on lauseista kyse, et sen voi pikkasen tiiviimmin sanoa, mut en mie lähtis mitään kappaletta tästä pilkkomaan pois. Sille kyl- se saadaan kyl mahtumaan sinne, ja sekin just kun kuvia ei oo valtavasti, niin voidaan käyttää kuvatilaaakin hyödyksi, sinne väripohjilla noita palikoita. Mut et ei nyt lyhennetä, sanoisin näin. (Keskustelu 28.8.2017.)

Esimerkistä näkyy, kuinka reportaasituottaja kehuu otsikon toimivuutta sekä sisällön että taiton näkökulmasta: *menee varmaan nätisti myös kolmelle tai kahelle riville tarpeen mukaan*. Lisäksi

hän kysyy, onko toimittajalla jotakin mielessään, jolloin toimittaja kysyy tekstin pituudesta. Pohdinnan ja perustelujen jälkeen reportaasituottaja antaa käskyn: *ei nyt lyhennetä*.

Edellä mainitsemieni aiheiden lisäksi keskustelussa käytiin läpi muutamia oikeinkirjoitukseen liittyviä asioita. Reportaasituottaja mainitsi ohimennen yksittäisen lyöntivirheen ja pilkun puuttumisen eräiden pää- ja sivulauseiden välistä. Kielen korjaaminen oli kuitenkin selkeästi sivuroolissa.

Toteutunut editointikeskustelu vastaa melko hyvin Töyryn ym. (2009: 79) määrittelyn mukaisia, käsittelevään editointiin kuuluvia työvaiheita. Ennen keskustelua editoija on lukenut jutun – aikataulun salliessa printtinä – ja tarkastellut sekä jutun rakennetta, sisältöä että kieltä. Hän katsoo, toimiiko teksti kokonaisuutena ja onko se looginen ja vetävä. Hän kiinnittää huomiota jutun aukkoihin, lähteiden riittävyys ja siihen, onko jutussa puutteita tai toisaalta rön-syjä. (Töyry ym. 2009: 79.) Lukemistojuttujen tuotantoprosessissa työvaihe kulkee nimellä raa-kaversio. Siinä tuottaja ja toimittaja katsovat yhdessä, että jutusta löytyy onnistuneen kokonaisuuden kannalta tarvittavat palaset. Reportaasin kohdalla tämä tarkoittaa ohjeen mukaan kuvia, "palastelua" eli tekstin jakamista esimerkiksi kainalojuttuihin tai faktoihin, näkökulmaa ja rajausta sekä grafiikan oikolukua. (Lukemistojen tuotantoprosessi.)

Erona ohjeisiin on se, että jutun kirjoittamista ja ensimmäistä palautetta olisi sekä Töyryn ym. (2009: 71) että lukemistojuttujen tuotantoprosessin ohjeiden mukaan pitänyt edeltää lyhyt keskustelu siitä, mitä haastattelusta saatiin irti ja eteneekö juttu alkuperäisen ideoinnin mukaan vai onko suunnitelmaa tarpeen muuttaa. Tämä vaihe jäi seuraamassani prosessissa väliin, sillä reportaasituottaja oli vapaalla, kun toimittaja teki ensimmäiset haastattelut ja kirjoitti jutun ensimmäisen version. Työvuorot – tai tässä tapauksessa reportaasituottajan 80-prosenttinen työ-aika – siis vaikuttavat prosessin kulkuun. Myöskään rakennesuunnitelmaa eli suunnitelmaa siitä, mitä ja missä järjestyksessä jutussa kerrotaan (Töyry ym. 2009: 72) ei käsitelty editointikeskustelussa eikä virallisesti edes tehty, vaan toimittaja aloitti kirjoittamisen itsenäisesti. Hän kertoi kirjoitusprosessistaan myöhemmin näin:

Esimerkki 20.

TOIM: Siinä oli muistaakseni silleen, miten mä aika usein muutenki teen kun oon haastatellu jonkun ihmisen, niin tavallaan kirjoitan ylös ne asiat, mitä tiiän et ainakin haluan siihen mun juttuun, ja kirjoitan valmista tekstiä siitä, mitä mä ainakin haluan siihen, ja sen jälkeen rupeen muokkaamaan.

TUTK: Nii et ensin on tavallaan semmonen teksti, jossa vaikka kappaleet vaihtaa esimerkiks järjestystä?

TOIM: Joo, mä kyl [kirjoitan] aika sillee valmista tekstiä ja suoraan toimitusjärjestelmään, et mä en ymmärrä sitä ku jotkut kirjoittaa johonkin Wordiin – ja kirjottaa sen uudestaan toimitusjärjestelmään, se on musta jotenkin outoo ja vie hirveesti aikaa. – – Mut siis tässäkin mä kirjoitin just niinku version yks ja kirjoitin sen muistaakseni yhtenä päivänä ja jätin sen sillee seuraavaan päivään, koska silloin pystyy kattoo aina vähän eri tavalla. Sit rupesin muokkaamaan – – jotain hienosäätöä ja oon varmasti joitain kappaleiden paikkoja vaihtanut ja miettinyt tota alkua [leipätekstin kärkeä], mut kyllä se on aika tällaisena tullut ja se

oli tosi hyvä haastateltava et sen puhetta pysty aika tarkkaan kirjottaa, ei tarttenut tavallaan keksiä päästään tekstiä hirveesti. [nauraa] (TOIM 6.9.2017.)

Toimittajalla on siis ollut jonkinlainen suunnitelma mielessään, mutta erillistä juttusuunnitelmaa hän ei ole tehnyt, vaan teksti on ennemminkin muotoutunut samalla, kun hän on alkanut kirjoittaa sitä. Puhuessaan valmiista tekstistä hän ei tarkoita julkaisuvalmista tekstiä vaan ennemminkin sitä, ettei teksti ole luonnoksenomaista, esimerkiksi ranskalaisia viivoja tai kaiken mahdollisen aineiston auki kirjoittamista, vaan hän pyrkii alusta lähtien koheesioon ja sidosteisuuteen. Se, ettei tekstin rakennetta suunnitella ainakaan yhteisesti etukäteen, lienee Etelä-Saimaan prosesseille tyypillistä.

Palaute raakatekstistä -vaiheessa annettiin palautetta sekä koko tekstin tasolla että paikallisella tasolla. Koko tekstiin liittyvät kommentit liittyivät tyypillisesti tekstissä esitettyihin ajatuksiin ja olivat muotoilultaan kehuja. Yleensä reportaasituottaja myös perusteli kehut esimerkiksi subjektiivisella lukukokemuksellaan eli esitti refleksiivisiä kommentteja. Koko tekstin tasolla annettiin palautetta myös kokonaisrakenteesta: yhtenäisen leipätekstin sijaan voisi hyödyntää kainalojuttuja. Muutosehdotus esitettiin subjektiivisesti perusteltuna neuvona: *mietin tätä rakennetta – – nää vois tehdä ihan sillee palasina* (esimerkki 11). Lisäksi kokonaisrakenteeseen liittyen annettiin myös esimerkiksi käsky: tekstiä ei olisi tarpeen lyhentää vielä tässä vaiheessa (esimerkki 19). Tätä perusteltiin sekä subjektiivisesti lukukokemuksen kannalta että ikään kuin faktana taiton näkökulmasta.

Paikalliset kommentit liittyivät tyypillisesti paikallisiin rakenteisiin. Ne koskivat esimerkiksi ingressin monimutkaista virkerakennetta, leipätekstin alun mielenkiintoisuutta sekä yksittäistä kiinnostavaa sitaattia ja epäselvää viittausta. Lisäksi reportaasituottaja kehui sananvalintoja sanoessaan, että otsikko oli ”tosi hyvä” (esimerkki 19) ja toi esiin muutamia yksittäisiä oikeinkirjoitusvirheitä. Kehuja perusteltiin samaan tapaan kuin koko tekstin kommenttejakin. Kehujen lisäksi palautteissa esiintyi muutosehdotuksia. Ingressiä pyydettiin muokkaamaan epäsuoralla pyynnöllä *voisko* (esimerkki 14), ja epäselvää viittausta käsiteltiin muun muassa tulosteeseen kirjoitetun, suljetun ongelmaperustaisen kysymyksen kautta: *Mihin viittaa?* (esimerkki 17). Muutamia oikeinkirjoitukseen liittyviä merkintöjä oli tehty tulosteeseen korjauksina, mutta niitä ei juurikaan keskustelussa käsitelty.

Huomionarvoista on, ettei palautteita juurikaan muotoiltu velvoittaviksi. Reportaasituottaja kertoi havaintojaan tekstistä ja ehdotti mahdollisia muutoksia, mutta niiden toteuttaminen jäi toimittajan harkintaan. Kiinnostavaa on myös se, että kehuja oli verrattain paljon.

Edellä käsittelemäni palautteen kohteet ja muotoilut kertonevat siitä, että reportaasituottaja luki tekstiä nimenomaan keskeneräisenä tekstinä. Hän kiinnitti huomiota ”suuriin linjoihin”, kuten kokonaisrakenteeseen sekä seikkoihin, jotka vaikuttavat tekstin ymmärrettävyyteen ja sujuvuuteen. Palautteenannon voi katsoa toteuttaneen Töyryn ym. (2009: 79) näkemystä käsittelevästä editoinnista – käsittelevässä editoinnissa katsotaan, että kokonaisuus hahmottuu ja sisältö toimii, pikkutarkan viilaamisen aika on myöhemmin.

Havainnot kehujen suuresta määrästä ja siitä, että muutosehdotukset esitetään valinnaisina, kytkeytyvät luvussa 2.3 esittelemiini aiempiin tutkimuksiin. Myös Kauppinen & Hankala (2013) kiinnittivät tutkimuksessaan huomiota kehujen määrään, ja Svinhufvud (2011) totesi, että opponettien muutosehdotukset olivat usein muotoilultaan avoimia, ja niiden toteuttaminen jäi kirjoittajan itsensä harkintaan. Tätä kutsutaan vuorovaikutteiseksi palautteenantotyyliseksi. Palautteen antaja tarjoaa materiaalia, jonka pohjalta kirjoittaja voi tehdä tekstiä koskevia ratkaisuja. Vuorovaikutteisen palautteenantotyylin vastakohta on autoritaarinen palautteenantotyyli, mutta käytännössä nämä muodostavat jatkumon. (Svinhufvud 2016: 94.)

5.5 Taiton suunnittelu

Juttua käsiteltiin seuraavan kerran keskiviikkoamuna 30. elokuuta noin kello 9. Toimittaja oli tehnyt juttuun edellisessä keskustelussa läpikäytyjä muutoksia, haastatellut kolmannen "sisuuhmisen", kirjoittanut jutun valmiiksi ja jättänyt sen tuottajalle luettavaksi. Tutkija muistettiin pyytää mukaan keskusteluun vasta sen alkamisen jälkeen. Reportaasituottaja tiivistä keskustelun alun näin:

Esimerkki 21.

RT: Oli vähän tätä toistoa, *hän* toistuu niin pyysin [toimittajaa] sitä korjaamaan ja pyysin, että hän laittais miun juttunäkymään et katson sen vielä lopullisesti ja siirrän sinne taittoon. – – Ja nyt miun täytyy tässä aamupäivästä suunnitella taitto, ja kuvia on tuolla järjestelmässä jokaisesta. (Keskustelu 30.8.2017a.)

Kuten esimerkistä 21 käy ilmi, edellisen keskustelun jälkeen kirjoitetusta osuudesta oli siis löytynyt hieman paikallista sanatoistoa, mutta merkittäviä muutoksia juttuun ei enää tehty. Toiston poistamisen voin laskea kuuluvaksi lukemistojen tuotantoprosessin raakaversio-vaiheeseen ja Töyryn ym. määrittelyssä edelleen käsittelevään editointiin, joita käsittelemälläni myös luvussa 5.4. Toistoihin liittyvät palautteet liikkuvat paikallisten kommenttien ja tarkemmin paikallisen rakenteen kommenttien tasolla.

Kun ehdin paikalle, keskustelu kääntyi kuvavalintoihin: mikä kuva nostettaisiin jutun pääkuvaksi ja kuka haastateltavista tulisi jutun pääkuvaan. Kuten aiemmin totesin, rajaan yksittäisistä kuvista keskustelun tutkimukseni ulkopuolelle. Kello 9.15 pidettiin uutistoimituksen aamupalaveri, johon osallistuminen katkaisi taittosuunnittelun noin vartiksi.

Palaverin jälkeen alkoi varsinainen taiton suunnittelu, jossa olivat läsnä toimittaja ja reportaasituottaja sekä minä tutkijana. Taiton suunnittelun pohjalla oli keskustelussa visuaalinen tyylikirja, jossa on taittomallit kaksi-, kolmi- ja nelisivuisille sunnuntaireportaaseille (Visuaalinen tyylikirja). Malleja voi käyttää sellaisenaan, mutta kokemukseni mukaan on tavallista, että niitä sovelletaan hieman jutun sisällön ja kuvituksen mukaan.

Ensimmäisenä oli vuorossa niin sanotun lähtöaukeaman eli jutun ensimmäisen aukeaman suunnittelu. Reportaasituottaja oli jo pohtinut taittoa ja esitti ideansa toimittajalle ja tutkijalle. Esimerkistä 22 näkyy, kuinka hän valottaa suunnitelmaansa:

Esimerkki 22.

RT: Aloin eka kattoo näitä – – kuvia, kun oltiin aateltu, että näistä voisi tehdä sen pääkuvan. – – Sit mie aattelin sellasta ratkaisua, että se tekstipala tulis tähän [oikean sivun yläosaan kuvan oikealle puolelle], että se saatais tavallaan heti sen kuvan viereen. Ja leipis sais mennä täällä [aukeaman alalaidassa].

TUTK: Niin eli siis se tekstipala koukulla tulis siihen oikeeseen ylänurkkaan?

RT: Joo se tulis tän – – kuvan viereen. On nyt vähän vaikee hahmottaa, se näkyy vasta taitossa, että kuin paljon se täyttää tästä [aukeaman yläosan kuvatilasta] ja täyttääkö se koukun kanssa tän kokonaan. Pitää vaan kokeilla. Mie uskon, että kun siinä on väripohja, niin se menee ihan nätisti. (Keskustelu 30.8.2017a.)

Ensimmäisen aukeaman jälkeen siirryttiin toiselle aukeamalle. Sen suunnittelussa käytiin läpi sivun asettelua, kuvavalintoja ja kuvissa esiintyvien henkilöiden katseiden suuntia. Perinteinen sääntö on, ettei ihminen katso sivulta ulos, vaan välissä on muita taitollisia elementtejä tai katse suuntautuu sivulta toiselle. Reportaasituottajan ajatus toisesta aukeamasta näkyy esimerkistä 23.

Esimerkki 23.

RT: Mietin semmosta ratkaisua, että se [case 2:n kuva] tulis tähän [vasemman sivun yläosaan] ja sitte tähän [oikean sivun yläosaan] [case 3:n kuva]. Ja niitten palikat [kainalojutut väripohjilla] olis tuossa [kuvien alapuolella] väripohjilla. Ja se leipis saisi mennä ihan rauhassa täällä alalaidassa. (Keskustelu 30.8.2017a.)

Lopulta päädyttiin laittamaan taittoon useampi kuvavaihtoehto siltä varalta, ettei ensisijainen kuvavalinta toimikaan kokonaisuudessa. Lisäksi toimittaja nosti – ohimennen eikä kovin vakavissaan – esiin sen, että yhden case-haastateltavan kuvassa esiintyi myös koira, eikä hän tiennyt koiran nimeä. Koirasta käyty keskustelu näkyy esimerkistä 24.

Esimerkki 24.

TOIM: Mä en tiä koiran nimee. [nauraa]

RT: Voit sie kysyy sitä? Ja sitten, siinähan se oikeestaan sit on. Mie en muista et olikse siulla tässä leipiksessä koukkuja, mutta tännekin vois varuiksi pari koukkuu laittaa.

TOIM: Onks se helpoin jos mä vaan lisään niitä koukkuosioita [teknisesti toimitusjärjestelmän tiedostoon]?

RT: Joo, ja kyllä ne pystyy siellä [taitossa] kattoo, tai mie voim sanoo et pistäkää niistä tyypeistä – – et lisää vaan koukkuja sinne hitokseen perään. (Keskustelu 30.8.2017a.)

Kuten esimerkistä 24 käy ilmi, maininta on keskustelussa vain ohimenevä sivujuonne. Reportaasituottaja esittää epäsuoran pyynnön: *voit sie kysyy sitä*. Siitä siirrytään saman tien *koukkuihin* eli sitaattinostoihin, joita käytetään jutuissa visuaalisina elementteinä. Niistä reportaasituottaja antaa neuvon: *tännekin vois varuiksi pari koukkuu laittaa*. Kun ulkoasu on suurin piirtein suunniteltu, reportaasituottaja palasi vielä taitosuunnitelman epävarmuuksiin toteamalla, että *katotaan, meneekö se tälleen* (Keskustelu 30.8.2017a). Myöhemmin haastattelussa hän kertoi, että jutun visuaaliset elementit hankaloittivat taiton suunnittelua, sillä sitä, kuinka paljon kainalojutut vievät väripohjien kanssa tilaa, on vaikea arvioida (RT 11.9.2017).

Pääjutun taiton jälkeen pohdittiin lyhyesti sitä, kenen haastateltavan kuvasta saataisiin Sunnuntai-liitteen eli lehden B-osan kansi. Aivan lopuksi käytiin läpi, kuinka juttu teknisesti siirtyisi prosessissa eteenpäin. Tämä näkyy esimerkistä 25.

Esimerkki 25.

RT: Muistat sie miten se meni se [jutun siirto lukemistotuottajille]?

TOIM: Mahdollisesti joo, olikse että vaihdetaan saatetiedoissa se lukemisto?

RT: Siellä ei oo sellasta itse asias. Se oli, ootas – – lehdeksi yhteistoimitus – – ja kun laittaa status "valmis" niin se menee, ja kato että on oikea julkasupäivä. (Keskustelu 30.8.2017a.)

Esimerkin 25 keskustelu havainnollistaa hyvin sitä, millaista puhtaasti toimitusjärjestelmään liittyvää ohjeistusta prosessiin kuuluu. Reportaasituottaja ja lukemistotuottajat käyttävät niin sanottua yhteistoimitusnäkömää jatkuvasti, mutta toimittaja, joka kirjoittaa lukemistojuttuja vain silloin tällöin, ehtii unohtaa, kuinka juttu siirtyy prosessissa eteenpäin.

Työvaiheen, jossa taittoa suunniteltiin, nimeäminen suhteessa ohjeisiin ei ole yhtä yksiselitteistä kuin prosessin aiempien vaiheiden. Lukemistojen tuotantoprosessissa kyseessä on todennäköisesti joko raakaversio tai valmis juttu -niminen vaihe. Kummassakaan vaiheessa tai ylipäätään koko ohjeessa ei kuitenkaan mainita taiton suunnittelua ja kuvien valintaa täsmällisesti. Raakaversioon kuuluvat *kuvat, palastelu, näkökulma ja rajaus, grafiikan oikoluku*. Valmis juttu -vaiheen sisältö listataan näin: *Toimittaja luovuttaa valmiin jutun lukemistojen tuottajalle [nyk. reportaasituottajalle], joka tarkistaa kieliasun ja hioo jutun taittokuntoon.* (mts.) Töyryn ym. määrittelyssä (2009: 19, 107) edellä kuvatun taiton suunnittelun voi katsoa olevan viimeistelevää editointia, mutta heidän määrittelystään poiketen työvaiheeseen osallistui myös

toimittaja. Töyryn ym. määrittelyn mukainen viimeistelevä editointi on kuitenkin pelkkää taiton suunnittelua laajempi työvaihe. Siihen kuuluvat kuvavalintojen ja taiton suunnittelun lisäksi esimerkiksi käytännön taitto sekä vedosten oikoluku. (Töyry ym. 2009: 100–110.) Niitä käsitellen selkeyden vuoksi omina työvaiheinaan luvuissa 5.6 ja 5.7.

Kuten sanottu, toteutuneeseen työvaiheeseen osallistui Töyryn ym. ohjeista poiketen myös toimittaja. Tämä johtunee siitä, että toteutunut työvaihe liikkui ikään kuin käsittelevän ja viimeistelevän editoinnin välimaastossa; saman keskustelun aikana käytiin läpi sekä viimeisiä tekstikorjauksia että kuvavalintoja ja taittoa. Reportaasituottajalla oli taiton suunnittelussa toimittajaa suurempi rooli. Tämä näkyi jo esimerkiksi 21, jossa reportaasituottaja sanoi: *Ja nyt miun täytyy tässä aamupäivästä suunnitella taitto*. Hän siis nimesi taiton suunnittelijaksi itsensä, ei toimittajaa. Toisaalta toimittaja kuitenkin osallistui aktiivisesti etenkin kuvavalintojen tekemiseen, mikä ei rajauksesta johtuen näy esimerkeissä koirasta käytyä keskustelua lukuun ottamatta. Lisäksi teksti oli edelleen hänen Doris-näkymässään, mikä tarkoitti sitä, että hän teki kaikki juttuun suunnitellut korjaukset, kuten koukkujen lisäämisen, sekä liitti tiedostoon kuvat. Työvaihe ei siis olisi onnistunut ilman toimittajan läsnäoloa, vaikka päävastuu jutun visuaalisen ilmeen suunnittelusta olikin reportaasituottajalla. Toimittajan – ja muiden reportaasien kohdalla mahdollisesti myös kuvaajan – osallistumista työvaiheeseen voidaan pitää perusteltuna myös siksi, että toisin kuin reportaasituottaja, toimittaja ja kuvaaja ovat käyneet juttukeikalla. He saattavat sen vuoksi nähdä kuvavalinnat eri tavalla kuin reportaasituottaja, joka tekee valintoja pelkän aineiston pohjalta. Reportaasituottaja toi teemahaastattelussa esiin myös tähän liittyvää eettistä puolta, jota käsitellen tarkemmin luvussa 6.2.

Taiton suunnittelukeskustelun jälkeen toimittaja teki juttuun viimeiset korjaukset ja liitti kuvat. Sen jälkeen hän siirsi jutun toimitusjärjestelmässä reportaasituottajalle. Samaan aikaan reportaasituottaja lähetti lukemistotuottajille sähköpostin, jossa hän kertoi jutun valmistumis-aikataulusta ja jutun taitosta. Liitteenä oli kuva taittosuunnitelmasta. Sähköposti ja sitä välittömästi seurannut tarkennusviesti näkyvät kokonaisuudessaan esimerkiksi 26.

Esimerkki 26.

RT: Moi, tässä sisu-repparin taittoa.

Leipis kipittää siis tekstin alalaidassa niin pitkälle kuin sitä riittää. Jutun lopussa on kolme case-palasta. Ajatuksena oli, että jokainen case tulisi tämän tyyppin kuvin viereen. Ekalla aukeamalla pääkuvaksi tulisi sairaanhoitaja ja sen viereen sairaanhoitajan sisupala. Toiselle aukeamalle tulisi setan tyyppin kuva ja sen alle sen tekstipala sekä norppa-taskisen kuva ja sen alle häneen liittyvä tekstipala. Muitakin variaatioita voi taitossa kokeilla, jos tämä ei toimi. Koukut ja väliotsikot tehty kaikkiin tekstipalasiin. – – Ainiin, teksti tulee näkymäänne tässä aamupäivän aikana. Luen vielä kertaalleen sen läpi. [toimittaja] siirtää myös kuvallisen (3 kuvavaihtoehtoa, kokeilkaa mikä parhaiten rajautuu neliömäiseksi) b-osan vinkin näkymäänne. (RT 30.8.2017, rivitystä muokattu.)

Sähköpostien lähettämisen jälkeen reportaasituottaja luki jutun vielä kertaalleen läpi näytöltä. Viimeisessä lukuvaiheessa hän lähinnä poisti tiedostosta ylimääräisiä välilyöntejä ja korjasi joitakin lyöntivirheitä. Tämä on lukemistojen tuotantoprosessissa osa valmista juttua ja Töyryn ym. ohjeessa edelleen käsittelevää editointia. Töyryn ym. mallin mukaiseen käsittelevään editointiin kuuluvat siis paitsi aiemmat vaiheet, joissa esimerkiksi annettiin palautetta raakatekstistä, myös viimeinen tarkistus ennen jutun lähettämistä taittoon. Tarkastelun kohteena ovat esimerkiksi virkerakenteet ja puhtaat lyöntivirheet. (Töyry ym. 2009: 94.) Tässä tapauksessa korostuivat nimenomaan lyöntivirhetyyppiset korjaukset, eikä virkerakenteisiin enää puututtu.

Viimeisen lukukerran jälkeen reportaasituottaja siirsi jutun lukemistotuottajien näkymään toimitusjärjestelmässä. Työvuorossa ollut lukemistotuottaja (LT1) luki tekstin vielä kursorisesti läpi, teki siitä itselleen varmuuskopion ja siirsi sen taittoon. Taitosta kerron tarkemmin seuraavassa luvussa.

5.6 Taitto käytännössä

Sisukunnan räjähtävä voima -jutun taitto alkoi keskiviikkona 30. elokuuta eli samana päivänä, kun toimittaja ja reportaasituottaja siirsivät jutun vinkkeineen lukemistotuottajille. Normaalityylanteessa juttu olisi taitettu vasta torstaina, mutta keskiviikkona taitettaviksi suunnitelluista jutuista puuttui vielä kuvia, joten reportaasin otettiin taittoon etuajassa. Taitto tehtiin etätaittona, eli lukemistotuottaja ja taittaja olivat keskenään eri paikkakunnilla. Tämä on lukemistojuttujen – ja myös aikakauslehtien (Töyry ym. 2009: 100) – kohdalla tavallista. Kaakon Viestinnän yhteistaitossa viestintävälineenä on tavallisesti pikaviestiohjelma Lync, jonka rinnalla käytetään sähköpostia erityisesti töiden aloittamiseen sekä liitetiedostojen, kuten taittosuunnitelmien ja vedosten lähettämiseen. Jonkin verran myös soitellaan; lukemistotuottajaa sijaistaessani tartuin puhelimeen etenkin silloin, kun jokin asia piti käydä nopeasti läpi tai aiheeseen liittyi väärinymmärryksen mahdollisuus.

Kun keräsin aineistoa, pyysin, että taittoa käsittelevä keskustelu käytäisiin mahdollisimman pitkälti sähköpostilla. Arvelin, ettei se vaikuttaisi merkittävästi käytävään keskusteluun, mutta aineisto pysyisi varmemmin koossa – jos käytössä olisi useita kanavia, osa viesteistä ei välttämättä tavoittaisi minua. Heti taiton alussa sähköposti käyttö unohtui; lukemistotuottaja (LT1) ja taittaja vaihtoivat pari ensimmäistä viestiä Lyncissä, jonka jälkeen keskustelu siirtyi

sähköpostiin. Taittoa koskevat keskusteluesimerkit ovat siis lukemistotuottajan (LT1) ja taittajan välisestä kirjallisesta viestinvaihdosta, jonka sain kopiona itselleni. Olen muokannut viestien rivitystä luettavuutta helpottaakseni.

Taitto alkoi lyhyellä ohjeistuksella, joka näkyy esimerkistä 27.

Esimerkki 27.

LT1: Moikka, etsan [Etelä-Saimaan] sunnuntairepparia pääsisi taittamaan. Oatko sinä sen? [Toinen taittaja] voi ottaa ruokasivun.

TAIT: Sopii.

LT1: OK, taittomalli tulossa sähköpostilla. Ai niin, [tutkija] tekee tästä repparin tekemisestä gradua, joten siirrän keskustelun sähköpostiin, että saan välitettyä viestit [tutkijalle].

TAIT: Selvä. (Keskustelu 30.8.2017b.)

Toisin kuin esimerkistä 27 saattaa ymmärtää, taittaja oli etukäteen tietoinen tutkimuksesta ja oli allekirjoittanut tutkimusluvan. Runsaat 20 minuuttia ensimmäisen ohjeistuksen jälkeen taittaja oli saanut jutun pääpiirteittäin sivulle ja otti yhteyttä lukemistotuottajaan, koska alkuperäinen taittosuunnitelma ei näyttänyt toimivan. Toisin kuin tyypillisesti (Töyry ym. 2009: 101), syynä ei ole liian pitkä vaan liian lyhyt teksti: juttu ei täytä kahta aukeamaa. Lukemistotuottaja ehdotti ratkaisuksi jutun taittamista kolmelle sivulle. Asiasta käyty viestinvaihto näkyy esimerkistä 28.

Esimerkki 28.

TAIT: Teksti jää lyhyeksi. Ei taida olla tulossa kainaloa?

LT1, viesti myös RT:lle: [RT], katsopa Plannerista sunnuntairepparin tilannetta. Liian väljäksi jää. Voisiko taittaa kolmelle sivulle niin, että leipis nousisi kuvan viereen kainalon alle kahdelle palstalle ja [case 2:n] ja [case 3:n] osuudet tulisivat päällekkäin kolmannelle sivulle?

RT: Moi [LT1], anteeksi otan kantaa vasta nyt, kun olin Nuxeo-koulutuksessa.

Onpa tosiaan väljää. Sanoin [toimittajalle ja tutkijalle] tuossa taittoa puntaroidessa, että tosi vaikea arvioida, millaisen tilan nuo palaset vievät. Ehdottomasti voidaan kokeilla tuota kolmen sivun taktiikkaa. :) Hienoa, kun keksitte sen.

LT1: No eipä mitään, otin varaslähdön taiton kanssa, kun odotan yhteen suheen ja kotijuttuun kuvia Itukasta [Itä-Savosta]. [TAIT], kokeile, miten menisi kolmelle sivulle. Tekstit pitänee sijoittaa kuvien viereen, mutta joutuuko siten rajaamaan kuvia liikaa?

RT: Sairaanhoidajasta ja setan tyyppistä löytyy myös pystykuvavaihtoehtoja omat kuvat tulevat- kansioista, jos auttaa yhtään. (Keskustelu 30.8.2017b.)

Kuten esimerkistä näkyy, taittovaiheen palautteenanto liikkuu moneen suuntaan. Taittaja toteaa ongelman negatiivisen evaluaation kautta: *teksti jää lyhyeksi*, ja kysyy mahdollista ratkaisua: *ei taida olla tulossa kainaloa?* Lukemistotuottaja on väljyydestä samaa mieltä. Hän kehottaa reportaasituottajaa katsomaan tilannetta niin ikään negatiivisen evaluaation kautta: *liian väljäksi jää*. Lisäksi hän tekee muutosehdotuksen epäsuorana pyyntönä: *Voisiko taittaa kolmelle sivulle niin, että leipis nousisi kuvan viereen kainalon alle kahdelle palstalle ja [case 2:n] ja [case 3:n] osuudet tulisivat päällekkäin kolmannelle sivulle?* Reportaasituottaja vastaa ehdotukseen

myönteisesti ja kehuu ideaa hyväksi. Tämän jälkeen LT1 esittää taittajalle käskyn: *kokeile, miten menisi kolmelle sivulle*. Käskyä seuraava kysymysmuotoinen pohdinta siitä, joutuuko kuvia rajaamaan liikaa, jos tekstit sijoittaa kuvien viereen, jättää lopputuloksesta päätäntävaltaa taittajalle.

Tämän jälkeen pohditaan vielä kuvien asetelua ja väripohjien käyttämistä kainaloju-tuissa. Taittaja ja lukemistotuottaja päättävät vaihtaa kaksi case-haastattelua kuvineen toisin päin, kuten esimerkissä 28 esitettiin, ja siirtää kuvaajien nimet nimiöstä kuvien päälle, sillä jokaisella jutun kolmesta kuvasta on eri kuvaaja. Taittaja päättää jättää jutun kolmannelta sivulta ainakin yhden väripohjan pois, koska se *näyttää ahtaalta*. Väripohjien käyttämisestä keskustellaan näin:

Esimerkki 29.

TAIT: Jätänkö kuitenkin lähtöaukeaman kainalon alle väripohjan?

LT1: Jätä vain. Pitäisikö kolmannellekin sivulle laittaa toiseen pätkään? Siihen alempaan laittaisin. Saisiko siihen lyhyemmän koukun?

--

TAIT: Talletin sivut. Kato miltä näyttää väripohjan kanssa.

LT1: Minusta voisi jättää näin. Mitä sanoo [RT]?

RT: Minusta on kivan näköinen nyt, raikas. (Keskustelu 30.8.2017b.)

Esimerkin 29 aluksi taittaja varmistaa lukemistotuottajalta, kuinka toimia. Sen jälkeen lukemistotuottaja kysyy taittajan mielipidettä suljetun ongelmaperustaisen kysymyksen kautta: *Pitäisikö kolmannellekin sivulle laittaa toiseen pätkään?* Lisäksi hän esittää pyynnön lyhyemmästä koukusta. Kun muutokset on tehty, taittaja esittää käskyn: *Kato miltä näyttää väripohjan kanssa*. Lukemistotuottajan mielestä lopputulos on hyvä, ja hän kysyy vielä reportaasituottajan mielipidettä. Reportaasituottaja vastaa myöntävästi ja esittää kehun: *lopputulos on kivan näköinen ja raikas*. Tämän jälkeen taittaja lähettää jutusta vedoksen luettavaksi lukemistotuottajille ja reportaasituottajille. Lisäksi lukemistotuottaja (LT1) lähettää sähköpostia lehden rakennesuunnittelijalle ja toiselle lukemistotuottajalle ja kertoo, että reportaasi on suunnitelmasta poiketen taitettu kolmelle sivulle. Tämä vaikuttaa matka-teemasivun paikkaan liitteessä.

Esimerkit 28 ja 29 havainnollistavat hyvin sitä, kuinka taittosuunnitelma elää taiton edessä. Muutosehdotukset voivat tulla niin taittajalta kuin lukemistotuottajaltakin riippuen siitä, millaisesta muutoksesta on kyse. Toisaalta katkelmat havainnollistavat hyvin myös sitä, mitkä prosessin ulkopuoliset seikat vaikuttavat prosessin etenemiseen. Reportaasituottaja kertoo esimerkiksi vastanneensa viestiin viiveellä, koska hän on ollut Nuxeon eli konsernin uuden verkkojulkaisujärjestelmän koulutuksessa. Lukemistotuottaja taas kertoo ottaneensa reportaasin

taittoon varaslähdön, koska *suhen* eli sunnuntaihenkilöjutun ja *kotijutun* eli Koti-liitteessä ilmestyvän, asumista käsittelevän laajemman artikkelin kuvat puuttuvat. Niitä odotetaan *Itukasta* eli Itä-Savon toimituksesta.

Palautteiden joukossa on edelleen esimerkiksi epäsuoria pyyntöjä (*voisiko taittaa kolmelle sivulle*, esimerkki 28), jotka olivat tyypillisiä myös palautetta raakatekstistä -vaiheelle. Kokonaisuutena palaute on kuitenkin täsmällisempää ja tietyllä tapaa suorempaa kuin aiemmissa työvaiheissa. Muutos näkyy esimerkiksi negatiivisina evaluaatioina (*liian väljäksi jää*, esimerkki 28), suljettuina ongelmaperustaisina kysymyksinä (*pitäisikö kolmannellekin sivulle laittaa toiseen pätkään?*, esimerkki 29) sekä käskynä (*kokeile, miten menisi kolmelle sivulle*, esimerkki 28). Toisin kuin esimerkiksi palautetta raakatekstistä -vaiheessa, kehityskohteita ei enää perustella esimerkiksi subjektiiviseen kokemukseen nojaten.

Syitä muutokseen palautteenannossa on varmasti useita. Etätaitossa viestintä tapahtuu pääsääntöisesti kirjallisesti sähköisiä kanavia pitkin, minkä voi ajatella ohjaavan ytimekkääseen, yksiselitteiseen viestintään. Lisäksi voidaan ajatella, ettei taittovaiheessa ole kyse niinkään makuasioista, vaan kyseessä on absoluuttisesti osoitettava tilanne, joka vaatii korjausta: esimerkiksi se, että sivulle jää silminnähden tyhjää tilaa. Taustalla voi olla myös henkilökohtaisia eroja palautteen muotoilussa; toinen kokee luontevaksi perustella evaluaatioitaan esimerkiksi subjektiivisten havaintojen kautta, toinen suosii objektiivisesti esitettyä negatiivista evaluaatiota. Korostan, ettei kumpaakaan tapaa voida pitää oikeana tai vääränä, eikä negatiivinen evaluaatio ole tyyliiltään esimerkiksi ilkeä tai tyly. Sen sijaan se voi esimerkiksi korostaa muutoksen tärkeyttä (Svinhufvud 2016: 88).

Edellä kuvattua vaihetta, jossa juttu taitetaan sivulle, kutsutaan Töyryn ym. (2009: 100) määrittelyssä viimeisteleväksi editoinniksi. Heidän mukaansa taitto on työvaihe, jossa lopullinen juttukokonaisuus syntyy. Viimeistään tässä vaiheessa käy ilmi, toimiiko aiemmin tehty suunnitelma: ovatko sivulle suunnitellut teksti- ja muut elementit tarkoituksenmukaisia ja täydentävätkö ne toisiaan. Taitto voi mennä alkuperäisen suunnitelman mukaan tai muuttua paljonkin siitä, kuinka hyvin materiaali vastaa odotuksia. Tyypillistä on, että teksti on liian pitkä suhteessa käytettävissä olevaan tilaan. (mts. 100–101) Toteutunut prosessi oli siis hyvin samanlainen kuin Töyryn ym. määrittelyssä, mutta ihanteellinen se ei ollut: vaikka jutun sovittelun ja taiton uudelleen miettimisen voi katsoa olevan osa prosessia, sen ei pitäisi olla päivittäistä (mts. 101).

Toisaalta reportaasituottaja arvioi jälkepäin, että seuraamani juttuprosessi oli tässä suhteessa hieman poikkeava. Hänen mukaansa sunnuntaireportaasit noudattelevat usein taittosuunnitelmia, ellei kyseessä ole sisu-reportaasin kaltainen ”erikoistapaus”, jossa kuvia on vähän ja

irralisia palasia paljon. (RT 11.9.2017.) Reportaasien taittoa helpottaa se, että sivut ovat ilmoituksista puhtaita. Esimerkiksi matkasivut sen sijaan taitetaan sivuille, joille tulee myös niin sanottuja tj- eli tekstin jälkeen tulevia ilmoituksia, ja juttutila elää ilmoitustilanteen mukaan.

Lukemistojuttujen tuotantoprosessin ohjeessa taittajan kanssa tapahtuvaa taittoa ei mainita lainkaan, vaan taitto-niminen työvaihe pitää sisällään käytännössä vedoksen oikoluvun. Sitä käsittelen seuraavassa luvussa.

5.7 Oikoluku

Sisu-reportaasin vedos oikoluettiin taittoa seuraavana päivänä eli torstaina 31. elokuuta. Aikataulu oli hieman edellä tavanomaisesta, sillä normaalitilanteessa torstai olisi voinut olla vasta taittopäivä. Käsittelen oikolukuvaihetta taitosta erillisenä työvaiheena, vaikka se ja luvun 5.6 taitto voisivat myös kuulua yhteen. Tähän on kolme syytä. Ensinnäkin oikoluku on ajallisesti eroteltavissa edellispäivänä tehdystä taitosta, joten erottelu jaksottaa prosessia pienemmiksi kokonaisuuksiksi ja tekee siitä siten helpommin käsiteltävän. Lisäksi oikolukuvaiheessa tekijöiden roolit ovat erilaiset – siinä, missä taittajalla oli näkyvä rooli edellispäivän taitossa, oikolukuvaiheessa äänessä ovat lähinnä lukemistotuottajat ja reportaasituottaja. Kolmanneksi oikolukuvaiheen analyysi on luonteeltaan selvästi lingvistisempää kuin edellisenä päivänä tehdyn taiton analyysi, mikä puoltaa niiden käsittelyä erillisinä työvaiheina.

Reportaasin oikoluvusta käytiin sähköpostikeskustelua torstai-iltapäivänä 31. elokuuta. Oikoluvun yhteydessä paitsi viilattiin kieli julkaisukuntoon, myös päätettiin lisätä juttuun Suomi 100 -vinjetti. Vinjetti tarkoittaa esimerkiksi lehden palstan tai osaston alku- tai loppukoristetta (KS s.v. vinjetti). Suomi 100 -vinjettiä käytettiin vuonna 2017 sekä uutis- että featurjutuissa, jos ne sopivat Suomen satavuotisjuhlan teemaan. Lisäksi keskusteltiin siitä, että reportaasia voisi versioida myös muille lehdille. Sitä versioitaisiin etsimällä "oma keissi" eli käytännössä korvaamalla esimerkiksi sairaanhoitajan haastattelu paikallisen sairaanhoitajan haastattelulla. Tällöin myös liitteen kansikuvaan saataisiin paikallinen ihminen.

Kuten esimerkistä 30 näkyy, keskustelun oikoluvusta aloitti lukemistotuottaja, joka oli edellispäivänä taitattamassa juttua, eli LT1. Toinen lukemistotuottaja, LT2, taas oli ollut edellispäivän vapaalla.

Esimerkki 30.

LT1: Oletteko jo oikolukeneet etsan sunnuntairepparin? Mä luin sen ja skannasin merkinnät [tutkijan sähköpostiin]. Tämähän sopisi aiheensa puolesta muillekin lehdille. Ainakin Savo [Länsi-Savo ja Itä-Savo] on varmasti kiinnostunut tästä.

RT: En ole tainnut saada lopullista vedosta. Sopii tosiaan hyvin!

LT1: Tähän sopisi myös Suomi100-vinjetti.

--

LT1: Mä teen nyt omat korjaukseni sivulle ja laitan teille uuden vedoksen.

RT: Kiitos, yritin avata indiä [taitto-ohjelma Indesignia] omalla koneellani tuloksetta.

LT2: Hei, olen lukenut jutun ja tehnyt korjaukset vedokseen. [LT1], hoidatko sinä tämän nyt loppuun kun aloitit eilen vai miten?

LT1: Joo, voin hoitaa. Pyysin jo [taittajaa] tekemään joitain korjauksia, joita en itse osannut ja uuden vedoksen. Laita [LT2] korjaukset mulle. (Keskustelu 31.8.2017.)

Esimerkistä 30 käy ilmi, että LT1 oli nopein oikolukemaan: hän teki omat korjauksensa sivulle ja otti sen jälkeen uuden vedoksen, jonka muut oikolukivat. Lisäksi katkelmassa on havaittavissa tiedonkulkuun liittyvä epävarmuustekijä: reportaasituottaja epäilee, ettei hän ole saanut lopullista vedosta. Aineistoni pohjalta jää epäselväksi, mitä tässä vaiheessa on käynyt. Eikö vedosta ole lähetetty hänelle, vai onko hän esimerkiksi vahingossa poistanut sen? Vedoksiin tehdyistä korjauksista (Vedos 31.8.2017ab) käy ilmi, että kumpikin lukemistotuottaja on lukenut saman version. He ovat myös tehneet niihin identtisiä korjauksia. Määrällisesti näitä kohtia on vähän, mutta joka tapauksessa he ovat tehneet kaksinkertaista työtä verrattuna siihen, että korjaukset olisi tehty samaan vedokseen. Vedosten versioissa on ilmeisesti tapahtunut väärinkäsitys tai tiedonkulun katkos, mutta aineistostani ei käy ilmi, millainen tai miksi.

Reportaasituottaja on sen sijaan lukenut version, johon kummankin lukemistotuottajan huomaamat korjaukset on jo tehty (Vedos 31.8.2017c). Aineistostani ei käy ilmi, lähettikö LT1 uuden vedoksen LT2:lle ja RT:lle sähköpostilla vai printtasivatko he sen Indesignin kautta itse. Myös se, lähettikö LT1 uuden version vain RT:lle, jää epäselväksi. Sekin on mahdollista, sillä kuten sanottu, molemmat lukemistotuottajat ovat korjanneet samaa vedosversiota. Joka tapauksessa pidän todennäköisenä, että LT1 on lähettänyt vedoksen sähköpostilla ainakin RT:lle. Vedosten lähettäminen sähköpostilla on toimituksessa tavallinen työskentelytapa, ja lisäksi RT kertoo, ettei hänen Indesigninsa ole toiminut. Se viittaa siihen, ettei hän olisi voinut tulostaa vedosta itse. Prosessissa on siis paitsi tiedonkulkuun myös tekniikkaan liittyviä epävarmuustekijöitä.

Kuten sanottu, se, kuka tekee oikolukukorjaukset sivulle, vaihtelee tilanteen mukaan. Näin kävi myös sisu-reportaasin korjauksissa. Aineistosta ei käy ilmi, mitkä korjaukset ovat LT1:n ja mitkä taittajan tekemiä, mutta esimerkissä 30 LT1 kertoo tehneensä korjauksia itse ja pyytäneensä lisäksi taittajaa tekemään korjauksia, joita ei ole osannut itse tehdä.

Seuraavaksi käyn läpi yksityiskohtaisemmin muutoksia, joita sisu-reportaasiin tehtiin oikolukuvaiheessa. Taitettuun juttuun tehtiin parikymmentä korjausta. Ne liikkuvat Straubin ja Lunsfordin jaottelussa paikallisten kommenttien tasolla (ks. luku 2.3). Paikallisiin kommentteihin lukeutuvat paikalliset rakenteet, sananvalinnat sekä oikeakielisyys ja konventiot. (Straub

& Lunsford 1995: 182; suomennokset Svinhufvud 2016: 78.) Näistä aineistossani esiintyi paikallisiin rakenteisiin sekä oikeakielisyyteen ja konventioihin liittyviä kommentteja. Lisäksi erottelen palautteista neljännen kategorian, taiton. Taiton korjauksiksi kutsun korjauksia, joiden peruste on selkeästi visuaalinen.

Paikallisen rakenteen kommentit liittyivät tyypillisesti sanajärjestykseen. Esimerkiksi lause *Hän on tutkimusta varten kerännyt tarinoita sisusta eri ihmisiltä* muuttui muotoon *Hän on kerännyt tutkimusta varten tarinoita sisusta eri ihmisiltä*. Täydennys *tutkimusta varten* siis siirtyi apuverbin *olla* ja pääverbin *kerätä* välistä niiden perään. Muutoksen voidaan ajatella helpottavan virkkeen ymmärtämistä, ja selkeät virkkeet ovat yksi hyvän lehtikielen piirre (Kotilainen 2003: 207). Vastaavia korjauksia tehtiin muutamia. Paikallisen rakenteen korjauksiksi lasketaan myös lauseiden ja virkkeiden selkeyteen liittyvät korjaukset (Straub & Lunsford 1995: 162.) Ne liittyvät tyypillisesti siihen, että tekstistä voisi poistaa jotakin (mts.), mutta samaan kategoriaan voitaneen laskea myös johtolauseen lisääminen erään sitaatin perään selkeyttämään tekstiä: *Lahti kertoo*. (Vedos 31.8.2017abc.)

Oikeakielisyys ja konventiot -kategorian korjaukset liittyivät tyypillisesti välimerkkeihin ja tarkemmin pilkutukseen. Esimerkiksi alustuskonjunktioilla *kun* alkava sivulause erotettiin päälauseesta pilkulla. Näin virke vastasi suomen kielen oikeinkirjoitusohjeita, joiden mukaan sivulause, tässä tapauksessa alisteinen konjunktioilause, erotetaan päälauseesta pilkulla (Kankaanpää 2010: 181–182). Niin ikään oikeinkirjoitusohjeiden vuoksi pilkku otettiin pois virkkeestä *Alalle hän päätyi heti ylioppilaskirjoitusten jälkeen, ja valmistui – –*. Tässä lauseet on liitetty toisiinsa rinnastuskonjunktioilla ja niillä on yhteinen lauseenjäsen *hän*, joten niiden väliin ei tule pilkkua (mts. 180–181.) Myös otsikoinnin tarkastelu kuuluu tähän kategoriaan (Lunsford & Straub 1995: 163). Otsikointiin ja tyyliin liittyen muokattiin yhden kainalojutun otsikkoa niin, että se saatiin sitaattimuotoon. Tällä tavoiteltiin yhtenäistä tyyliä; julkaistussa jutussa kaikkien kolmen kainalojutun otsikoissa on suora, lainausmerkeillä erotettu sitaatti. (Vedos 31.8.2017abc.)

Taittoon liittyvät korjaukset olivat keskenään erilaisia, joten käyn ne yksittäin läpi. Yksi korjauksista oli *iskun* siirtäminen. Etelä-Saimaan toimituksessa käytettävä termi isku tarkoittaa kappaleen alun versaalilla ja vahvennettuina kirjoitettuja sanoja, joita käytetään väliotsikoiden tilalla jaksottamassa tekstiä. Sama tehtävä on myös esimerkiksi anfangilla. (Töyry ym. 2009: 103–104.) Iskua lyhennettiin, koska se ulottui vahingossa myös kappaleen kolmannen sanan ensimmäiseen kirjaimeen; kyseessä oli siis puhdas taitto- tai lyöntivirhe. Muutoksia tehtiin myös nimiöön eli jutun alun nimiriville. Nimiö siirrettiin pääotsikon alta leipätekstin ensimmäisen palstan alkuun. Oikolukijat eivät sanoittaneet korjauksen syytä, mutta syynä oli mitä

ilmeisimmin se, että jutulla oli kolme kuvaajaa. Jos kuvaajia olisi ollut yksi, toimittajan ja kuvaajan nimet olisivat olleet jutun otsikon alla. Nyt kuvaajia oli kolme, ja heidän nimensä olivat kuvien oikeissa yläkulmissa. Vain toimittajan nimen sisältänyt nimiö jäi otsikon alla väljäksi, ja se oli visuaalisesti parempi siirtää leipätekstipalstan alkuun. Lisäksi toimittajan nimi lisättiin jokaisen kainalojutun loppuun. Tätäkään muutosta ei perusteltu ääneen, mutta syynä oli mitä ilmeisimmin Visuaalisen tyylikirjan ohje. Juttuun myös lisättiin yksi visuaalinen elementti, jo aiemmin mainittu Suomi 100 -vinjetti, joka yhdisti jutun temaattisesti Suomen juhluvoiteen.

Kun juttu oli viimeistelty, LT1 otti mitä ilmeisimmin vielä uuden vedoksen ja katsoi sen läpi, jonka jälkeen juttu merkittiin yhdessä taittajan kanssa valmiiksi. Näitä vaiheita aineistostani ei kuitenkaan näy.

Aiemmista palautteenantovaiheista poiketen oikolokuvvaiheessa tehtiin käytännössä yksinomaan korjauksia. Ne ovat muutosehdotusten yksinkertaisin muoto: tekstissä on virhe, joka merkitään ja korjataan (Svinhufvud 2016: 88). Tämä johtunee työvaiheen luonteesta: huomattava osa tarvittavista korjauksista oli perusteltavissa oikeinkirjoitus- ja kielioppisäännöin – tai ainakin vakiintuneeseen kieli-ideologiaan tai taittosääntöihin nojaten. Toisaalta palautteeseen vaikuttanee myös kirjallinen muoto ja kenties jossain määrin myös se, ettei tekstin tehnyt toimittaja ole läsnä. Kun palautetta ei anneta henkilölle, joka on tehnyt tekstin, palautteenantajan ei tarvitse samalla tavalla pohtia palautteen vastaanottajan tunteita. Kolmas ja kenties tärkein syy liene käytännöllinen: kun vedokset kulkevat sähköisesti, merkinnät on paras tehdä mahdollisimman yksinkertaisiksi. Tällä minimoidaan väärinkäsityksen riski.

Oikoluku kuuluu Töyryn ym. (2009: 101–102) mukaan viimeistelevään editointiin, lukemistojuttujen tuotantoprosessin ohjeessa taittoon. Se tehdään tavallisesti käsin paperiseen vedokseen – näin myös Etelä-Saimalla. Jos useampi ihminen lukee vedoksen, ihannetilanne on, että jokainen oikolukija tekee korjaukset samaan vedokseen. Se helpottaa korjausten tekemistä ja nopeuttaa taittajan työtä, jos taittaja tekee korjaukset sivulle. Joissakin toimituksissa korjaukset tekee editoija. (Töyry ym. 2009: 102.) Seuraamassani juttuprosessissa korjauksia tekivät teknisesti sekä LT1 että taittaja. Se, kuka tekee korjaukset, vaihtelee kokemukseni mukaan tilanteen, kiireen ja korjausten laadun mukaan. Usein korjauksia tekee taittaja, mutta lukemistuottaja voi tehdä itse pienet tekstikorjaukset, esimerkiksi korjata kirjoitusvirheen tai lisätä puuttuvan välimerkin. Jos jutussa on enemmän korjattavaa tai korjaukset liittyvät visuaalisiin elementteihin, on parempi pyytää taittajaa tekemään ne. Käytäntöön vaikuttanee tuottajan teknisen taittotaidon lisäksi se, että lehdessä on erilliset taittajat, joiden ammattitaitoa kunnioitetaan.

Lukemistojuttujen tuotantoprosessin ohjeisiin ja toisaalta myös omaan kokemukseeni lukemistojuttujen oikoluvusta peilattuna mielenkiintoista on, ettei toimittaja osallistunut oikolukuvaiheeseen lainkaan. Hänen lisäksi vaiheessa olisi pitänyt olla mukana myös kuvaaja, mutta kuvaajan poissaolo ei prosessin aiempiin vaiheisiin verrattuna yllätä. Toimittaja kertoi jutun ilmestymisen jälkeen haastattelussa, ettei hän ollut nähnyt jutun vedosta ennen sen ilmentymistä (TOIM 6.9.2017). Yleensä käytäntönä on, että toimittaja näkee jutun vedoksen ja hänellä on mahdollisuus kommentoida sitä. Toisaalta aineistostani ei käy ilmi, mistä toimittajan puuttuminen työvaiheesta johtuu, enkä huomannut kysyä tätä myöskään haastatteluvaiheessa. Onko toimittaja ollut esimerkiksi vapaalla tai juttukeikalla silloin, kun vedosta oikoluettiin?

5.8 Verkkoversiointi

Oikolukua seuraavana päivänä käytiin vielä lyhyt keskustelu jutun verkkoversiosta. Toimittaja varmisti sähköpostilla lukemistotuottajilta, julkaistaanko sunnuntaireportaasi verkossa samalla tavalla kuin muutkin jutut. LT2 varmisti asian Etelä-Saimaan verkkotuottajalta ja vastasi antamalla käskyn: *Juu, eli laita verkkoon vaakakuvin, väliotsikoin ja verkonomaisella otsikolla. Ajasta sunnuntaiamuun klo 10–11 välille.* (Keskustelu 1.9.2018.) Keskustelu on lyhyt, ja se liikkuu luonteeltaan useiden työvaiheiden tasolla. Verkkokuvien valinnan voi ajatella vastaavan taiton suunnittelua. Väliotsikointi liittyy toisaalta taittoon ja toisaalta rakenteen editointiin, jota tehtiin raakaversio-vaiheessa. Jutun teknisen ajastamisen kuva-asetteluineen taas voisi rinnastaa taittoon ja oikolukuun.

Otsikkoa pidetään verkkojutun tärkeimpänä yksittäisenä elementtinä. Tätä ajatusta tuo esiin esimerkiksi toimittaja Juha Vainio, joka antaa Suomen Lehdistön jutussa (Autio 10.1.2018) vinkkejä toimivaan verkko-otsikointiin. Hän toteaa näin: ”Otsikolla myydään juttu lukijalle; se on jutun sisäänheittäjä. Verkossa lukija ei ole samalla tavalla tehnyt lukupäätöstä etukäteen kuin tarttuessaan printtiin.” Hyvään verkko-otsikkoon liitettyjä piirteitä ovat esimerkiksi pituus, kertovuus ja keskusteleavuus, konkreettisuus ja kiinnostavat yksityiskohdat. Otsikko voi sisältää hienovaraisen mysteerin, mutta sen on kerrottava riittävästi siitä, mitä klikkaamisesta saa vastineeksi. Myös tunne toimii. (Autio 10.1.2018.)

Onkin kiinnostavaa huomata, että siinä, missä oikolukua tehtiin enimmillään kolmen tuottajan voimin, verkkoversiolla ei ole lainkaan nimettyä tuottajaa. Tämä kertonee aineistonkeruuhetkellä ainakin jossain määrin vallinneesta printti edellä -ajattelusta – ja ehkä myös siitä,

että toimittajaa pidetään taitavana verkko-otsikoijana. Sisukunnan räjähtävä voima -jutun julkaistu verkkoversio on otsikoitu: *Suo, kuokka ja Jussi ovat menneisyyttä – tutkija kertoo, mil-laista on tämän päivän sisu.* (Juttu 3.9.2017b.)

5.9 Palaute valmiista työstä

Sisukunnan räjähtävä voima -reportaasi ilmestyi sunnuntaina 3. syyskuuta 2017 Etelä-Saimaan Sunnuntai-liitteessä ja samana päivänä lehden verkkosivuilla. Julkaistu juttu on tämän tutkielman liitteenä (liite 1), ja linkki jutun verkkoversioon löytyy lähdeluettelosta aineistolähteet-otsikon alta.

Jutusta ei aineistoni perusteella annettu virallista palautetta. Oletin, että juttua olisi käsitelty esimerkiksi sähköpostipalautteessa, joka toimituksessa oli aineistonkeruuhetkellä tapana laatia (lähes) jokaisesta lehdestä, mutta tämän lehden kohdalla palaute ilmeisesti unohtui. En käynyt kysymässä asiasta, jotten vaikuttaisi prosessiin. Myöskään toimittaja ei saanut jutusta virallista eikä epävirallista palautetta (TOIM 6.9.2017).

Lukemistotuottajat, taittaja ja reportaasituottaja sen sijaan kävivät palautekeskustelua kahdessa sähköpostiketjussa jutun ilmestymistä seuraavana maanantaina. Ensimmäiseen ketjuista tuli vain yksi viesti, jonka lähetti LT2. Viestin aiheena oli taittovirhe, joka oli ilmestynyt yhteen jutun kolmesta kainalojutusta. Sen sijaan, että leipäteksti olisi kiertänyt kainalon koukua, se kulki koukun kanssa päällekkäin, mikä luonnollisesti vaikeutti lukemista ja oli aivan selkeästi tekninen virhe. Viesti näkyy esimerkistä 31.

Esimerkki 31.

LT2: Morjens, ihmettelin lehteä aamulla lukiessa, että miksi koukusta oli hävinnyt tekstikierrätys ja missä vaiheessa? Vedoksessahan se näytti ihan ookoolta? Voimmeko välttää tätä jatkossa? (Keskustelu 4.9.2017a.)

Tekstinkierrätys tarkoittaa taitto-ohjelman ominaisuutta, jolla esimerkiksi leipätekstin saa kiertämään sen keskelle laitettua muuta visuaalista elementtiä, tässä tapauksessa koukua eli nostoa. Aineistostani ei käy ilmi, että ongelman syy olisi selvinnyt, sillä kukaan ei vastannut viestiin. Toinen juttua koskeva keskusteluketju alkoi hetkeä myöhemmin. Sen aloitti niin ikään LT2, mutta viestit menivät vain LT1:lle ja RT:lle sekä tutkijalle. Keskustelu näkyy esimerkistä 32.

Esimerkki 32:

LT2: En hokannut asiaa aiemmin, mutta keskustelitteko te koiran nimeämisestä kuvatekstissä? Lapseni luki aamulla lähteä ja halusi tietää, mikä koira ja miksi. Asia tuli siis mieleeni, kun [LT1] pyysi aiemmin täydentämään hyvinvoinnin [hyvinvointijuttu, lukemistotuottajien tuottama feature-juttutyyppe] kuvatekstiä, jossa oli kissan kuva, että mikä kissan rooli oli. Tässä kuitenkin koirasta ei mainittu sanallakaan.

LT1: Kissaihminen kun olen, niin koiran nimeä en jäänyt kaipaamaan. :) Siis minä en ainakaan ottanut asiaa esille.

RT: Joo, sanoin [toimittajalle], että koiran nimen voisi kysyä [case 3:lta], kun kävimme kuvia läpi. Halusimme kuitenkin valkata tämän kuvan, koska tässä tuli luonto paremmin esille, kun tietokoneella törötyskuvassa. En tiedä, eikö tavoittanut enää vai mitä.

LT2: Kuva oli mainio – ja juttu kaikkekseen. Jäin lähinnä miettimään [LT1:n] kantaa tähän, kun aiemmin kissan nimi oli tärkeä :) mutta [LT1:n] vastaus saatiinkin jo.

TUTK: Hei, kiitos kun tuli miullekin nämä ja tuo taittoviesti. Palaute on osa prosessia, joten kaikki nämä jälkipuinnitkin kuuluvat aineistoon. :)

LT1: Kuvausrekvisiitta: Sorsat, luonto. Koira, Savonlinnan löytöeläintalo. Vitsillä sisään, hehheh. Mutta koira olisi siis ilman muuta pitänyt tajuta nimetä, kun on tossa noin framilla.

LT2: :D :D joo, otetaan tuo käytäntö jatkossa, pannaanko hinntkin? (Keskustelu 4.9.2017b.)

Esimerkin 32 keskustelu havainnollistaa mielenkiintoisella tavalla sitä, millaisiin yksityiskohtiin eri lukijat kiinnittävät jutussa huomiota; lapsen näkökulmasta kuvassa oleva koira on tärkeä ja merkityksellinen. Toisaalta katkelmasta ja toimittajan haastattelusta (TOIM 6.9.2017) käy myös ilmi, etteivät toimittaja ja reportaasituottaja ole käsittäneet koiran nimestä käymäänsä keskustelua samalla tavalla. Asiasta puhuttiin lyhyesti taiton suunnittelun yhteydessä luvussa 5.5. Tuolloin toimittaja sanoi, ettei tiedä koiran nimeä, ja reportaasituottaja totesi, että voisiko toimittaja kysyä sitä. Kysyin asiasta toimittajalta myöhemmin haastattelussa. Vastaus näkyy esimerkistä 32.

Esimerkki 32.

TUTK: Tästä oli siis myöhemmin keskustelu sähköpostilla tästä koirasta – – niin mitä sille koiran nimelle kävi?

TOIM: [nauraa] Siis kun mä sain Itä-Savosta nämä – – kuvat ja ei-minkäänlaisin johdantotekstein, ei ollut myöskään saatetiedoissa mitään, ja sit mä – – vähän heitin vitsillä [RT:lle], että en tiedä koiran nimee. – – Mun mielestä se koiran nimi ei nyt oo ensimmäinen huoli, kun tekee valtavaa repparia [nauraa] ja pitäis saada muitakin haastateltavia ja kaikkee muuta, nin mä heitin vaan vitsillä sen, että en tiedä sen nimeä sen koiran ja unohin sen asian, et ihan sama mulle ja [RT:kaan] ei enää palannu siihen [nauraa]. (TOIM 6.9.2017.)

Koiran nimeä koskeva keskustelu tuntuu olevan ainut sisu-reportaasin työvaihe, jossa osapuolet ovat selkeästi ymmärtäneet jonkin asian eri tavalla. Se kertonee siitä, että monet toimituksen työtävät ovat vakiintuneet ja toimituksessa puhutaan ikään kuin samaa kieltä.

Taittovirheestä ja koirasta käydyin keskustelun lisäksi juttua sivuttiin ilmestymisen jälkeen lukemistotuottajien ja sisältöjohtajan palaverissa sekä päätoimittajan, päivätuottajan ja reportaasituottajan palavereissa. Noissa keskusteluissa pohdittiin reportaasituottajan mukaan sitä, olisiko juttu toiminut paremmin niin, että kainalojuttujen henkilöhaastattelut eivät olisi olleet

erillisiä palasia vaan ne olisi kirjoitettu osaksi pääjuttua. (RT 11.9.2017.) Jätän nämä keskustelut analyysini ulkopuolelle, koska en ollut haastatteluissa läsnä enkä tiedä keskustelun kulkua tarkemmin. Oleellista kuitenkin on, että jutusta käytiin palautekeskustelua, vaikkei siitä aineistooni dokumentteja jäänytkään.

Etelä-Saimaan omissa lukemistojuttujen tuotantoprosessin ohjeissa palautetta ei mainita osana prosessia lainkaan. Töyryn ym. (2009: 114–120) mukaan palautetta pitäisi antaa tasaisesti sekä tekstistä, visuaalisuudesta, yksityiskohdista että kokonaisuudesta, ja siinä tulisi verrata toteutunutta työtä sille asetettuihin tavoitteisiin. Näiden tavoitteiden voidaan ajatella toteutuneen ainakin minimissään: palautteessa käsiteltiin visuaalisuutta (taittovirhe), yksityiskohtaa (koiran nimi) ja kokonaisuutta (palastelu). Tätä laajemmassa mittakaavassa palaute on myös esimerkiksi lehtikonseptin kehittämisen väline (mts.). Kiinnostavaa – ja toimituksille valitettavan tyypillistä – on, että toimittaja ei saanut jutustaan lainkaan palautetta.

5.10 Yhteenveto prosessista

Luvuissa 5.2–5.9 kävin Etelä-Saimaan sunnuntaireportaasin tekoprosessin läpi vaihe vaiheelta. Seuraavaksi vedän yhteen analyysiluvun havaintoja eli vastaan tutkimuskysymyksiin 1 ja 2 havainnointiaineistoon nojaten. Kuten johdannossa kerroin, tutkimuskysymykset ovat: 1) Millaisia vaiheita Etelä-Saimaan lukemistojutun, tarkemmin sunnuntaireportaasin, editointiprosessissa on? Millainen käytännössä toteutunut prosessi on suhteessa Editointi aikakauslehdessä -kirjan malliin ja toimituksen omiin ohjeisiin? 2) Mistä asioista prosessin aikana annetaan palautetta, ja miten palaute muotoillaan?

Vastaus ensimmäiseen tutkimuskysymykseen on tiivistetty taulukkoon 4, joka esittää prosessin vaiheet ja vertaa niitä editointiprosessin malleihin.

Taulukko 4: Editointiprosessin mallit ja toteutunut editointiprosessi

Editointiprosessi Töyryn ym. mukaan	Editointiprosessi lukemistojuttujen tuotantoprosessin ohjeessa	Toteutunut editointiprosessi
Suunnitteleva editointi	Ideointi	Ideointi
Ohjaava editointi	Lähtölaukaus Syventävä ideointi Checkpoint	Työnjako Syventävä ideointi
Käsittelevä editointi	Raakaversio Valmis juttu	Palaute raakatekstistä
Viimeistelevä editointi	Taitto	Taiton suunnittelu Taitto käytännössä Oikoluku Verkkoversiointi
Palaute valmiista työstä		Palaute valmiista työstä

(Töyry ym. 2009; Lukemistojuttujen tuotantoprosessi.)

Juttuprosessi alkoi ideoinnista ja työnjaosta. Jutun ideoi reportaasituottaja, jonka työnkuvaan ideoinnin voi katsoa kuuluvan. Hän esitteli idean aamupalaverissa. Toimittaja ilmoittautui vapaaehtoiseksi tekemään jutun. Hän tarttui aiheeseen sekä kiinnostuksesta että osin velvollisuudentunnosta: hänellä oli aikaa. Prosessin alku olisi voinut olla erilainen, jos aihe olisi vaatinut esimerkiksi syvää tietyn alan asiantuntemusta tai tietynlaista kirjoitustyyliä; tällöin aihetta olisi todennäköisesti tarjottu suoraan tietylle tekijälle. Prosessin alku vastasi pääpiirteittäin Töyryn ym. näkemystä suunnittelevasta editoinnista. Etelä-Saimaan omista ohjeista se sen sijaan erosi todennäköisesti siksi, että käytännöt olivat vuosien saatossa muovautuneet erilaisiksi kuin miten ne hahmotettiin ohjeidentekohetkellä. Suurin ero ohjeisiin oli se, että idea tuli reportaasituottajalta sen sijaan, että ideointivastuu olisi ollut toimittajalla.

Työnjakoa seurasi syventävä ideointi. Siinä reportaasituottaja ja toimittaja kävivät läpi jutun aikataulua, ideoivat tarkemmin jutun sisältöä sekä pohtivat esimerkiksi asiantuntijahaastattelun pätevyteen liittyviä kysymyksiä. Keskustelun myötä jutun näkökulma ja käsittelytapa tarkentuivat, mutta ilmoille jäi edelleen muutamia eri vaihtoehtoja jutun toteuttamiseksi. Esimerkiksi sitä, kuvitettaisiinko juttu valokuvilla vai piirroskuvituksella, ei vielä päätetty. Keskustelulle oli tyypillistä toisaalta reportaasituottajan näkyvä rooli, sillä hän oli ideoinnissa toimittajaa pidemmällä ja tavallaan veti keskustelua, mutta toisaalta myös dialogisuus. Reportaasituottaja ja toimittaja olivat reportaasituottajan auktoriteettiasemasta huolimatta läsnä verrattain tasaveroisina tekijöinä. Vaihe vastasi pitkälti sitä, miten sekä lehden omat ohjeet että Töyry ym. näkevät editointiprosessin alkuvaiheen. Reportaasituottaja kutsui toimittajan mukaan ideointiin mahdollisimman pian, ja sekä toimittaja että reportaasituottaja esittivät keskustelussa ideoitaan. Ohjeista poiketen keskusteluun ei osallistunut esimerkiksi kuvaajaa. Ensimmäisen ja jutun kannalta tärkeimmän haastattelun eli tutkijahaastattelun jälkeen ei myöskään käyty yhteistä keskustelua tai tehty jutulle rakennesuunnitelmaa, vaan toimittaja siirtyi suoraan kirjoittamaan. Tämä johtui todennäköisesti työvuoroista: reportaasituottaja oli vapaalla, kun toimittaja sai haastattelun tehtyä ja ryhtyi kirjoittamaan. Syventävän ideoinnin vaiheessa ei vielä esiintynyt palautetta, jonka tarkasteleminen olisi mielekästä Straubin ja Lunsfordin mallin mukaisesti.

Seuraava prosessissa toteutunut vaihe oli palaute raakatekstistä. Reportaasituottaja oli luenut jutun ensimmäisen version paperitulosteesta. Hän antoi toimittajalle palautetta ensin yleisesti koko tekstistä ja esimerkiksi kommentoi lukukokemustaan nimeämällä kohtia, jotka olivat tarjonneet elämyksiä tai oivalluksia. Tämän jälkeen käsiteltiin koko tekstin rakennetta, ja reportaasituottaja esitti, että juttua voitaisiin jakaa kainalojutuiksi. Kolmantena vuorossa olivat

paikalliset kommentit. Tähän kategoriaan kuului esimerkiksi keskustelu muutamista monimutkaisista virkerakenteista sekä epäselvästä viittauksesta. Toteutunut työvaihe vastasi sekä sisällöltään että kronologialtaan Töyryn ym. näkemystä käsittelevästä editoinnista ja lehden omien ohjeiden raakaversio-vaihetta. Poikkeuksena oli kirjoittamista edeltävien keskustelujen puuttuminen, jonka mainitsin jo yllä. Straubin ja Lunsfordin luokitteluun peilaten työvaiheen palautteissa esiintyi sekä koko tekstiin liittyviä että paikallisia kommentteja, ja niiden joukkoon mahtui sekä evaluaatioita, muutosehdotuksia että kysymyksiä. Negatiivisille evaluaatioille oli tyypillistä se, että ne perusteltiin esimerkiksi subjektiivisen kokemuksen kautta. Palautteelle oli tyypillistä se, että vastuu muutosehdotusten toteuttamisesta jäi toimittajalle; reportaasituottaja ennemminkin ehdotti vaihtoehtoja kuin velvoitti tekemään muutoksia.

Taiton suunnitteluksi nimeämässäni työvaiheessa reportaasituottaja antoi edellisen keskustelun jälkeen valmistuneista kappaleista palautetta samaan tapaan kuin palaute raakatekstistä -vaiheessa, suunnitteli jutun visuaalista ilmettä ja valitsi kuvat yhdessä toimittajan kanssa. Pohjana olivat visuaalisen tyylikirjan taittomallit, joita sovellettiin juttuun sopiviksi. Lisäksi reportaasituottaja teki tekstille viimeisen taittoa edeltävän oikoluvun. Vaiheen nimeäminen suhteessa ohjeisiin ei ollut yhtä selkeää kuin aiempien. Lehden omissa ohjeissa taiton suunnittelua tai kuvavalintoja ei täsmällisesti nimetä, mutta niiden voi ajatella kuuluvan joko raakaversioon tai valmiiseen juttuun. Töyryn ym. ohjeisiin peilaten taiton suunnittelu on osa viimeistelevää editointia kuvavalintoineen ja nostojen muotoiluineen, mutta se limittyi myös osin käsittelevään editointiin. Keskeiseksi eroksi Töyryn ym. ohjeisiin verrattuna nousi toimittajan rooli: hän oli aktiivisesti mukana etenkin kuvavalintojen tekemisessä. Työvaiheessa ei juuriakaan annettu Straubin & Lunsfordin (1995) jaottelun mukaista palautetta lukuun ottamatta epäsuoraa pyyntöä selvittää kuvassa näkyneen koiran nimi.

Taiton suunnittelua seurasi taitto, jonka erottelin taiton suunnittelusta omaksi työvaiheeseen, koska päävastuu jutusta siirtyi reportaasituottajalta lukemistotuottajille ja myös taittaja aloitti työnsä jutun parissa. Taitto muuttui melko paljon siitä, millaiseksi reportaasituottaja oli suunnitellut sen. Tämä ei tullut tekijöille varsinaisesti yllätyksenä: reportaasituottaja sanoi toimittajalle jo taittoa suunnitellessaan, että sen, kuinka useita visuaalisia elementtejä sisältävä juttu asettuu sivulle, näkee lopullisesti vasta taitossa. Taittovaiheen palautteelle oli tyypillistä korjaavuus ja suoraviivaisuus: ongelma nimettiin, joku ehdotti muutosta, toiset kannattivat ehdotusta ja mahdollisesti kiittivät ideasta, ja muutosehdotus toteutettiin. Palautteen muotoiluihin vaikuttivat luultavasti sekä työvaihe että sähköpostin käyttö viestintävälineenä. Kirjallisessa viestinnässä pyrittiin todennäköisesti ennen kaikkea yksiselitteisyyteen, ja toisaalta varsinaisen luova työ oli tehty jo aiemmin, ja taitossa suunnitelma vain toteutettiin teknisesti. Taittovaihe

vastasi pääpiirteittäin sitä, miten Töyry ym. määrittelevät taiton. Heidän mukaansa työvaihe on osa viimeistelevää editointia. Ihanteellisesti työvaihe ei kuitenkaan onnistunut, sillä tavoitteena voidaan pitää sitä, ettei taitto muuttuisi radikaalisti suunnitellusta. Tältä osin prosessi ei reportaasituottajan mukaan ollut tavanomainen, vaan yleensä reportaasitaitot toteutuvat melko pitkälti suunnitelmien mukaan (RT 11.9.2017).

Vedos oikoluettiin taittoa seuraavana päivänä paperitulosteesta. Kielen lisäksi viimeisteltiin taitto: taittovirheet korjattiin, nimiö sovitettiin juttuun sopivaksi ja kokonaisuuteen lisättiin vinjetti. Aiempien työvaiheiden palautteenannosta poiketen työvaiheessa tehtiin lähes yksinomaan korjauksia. Muotoilu johtui todennäköisesti siitä, että juttuun tehdyt muutokset olivat perusteltavissa esimerkiksi kielenhuollon normien kautta, ja toisaalta siitä, että vedos kulki sähköisesti, mikä korosti tarvetta merkintöjen yksiselitteisyyteen. Kielen korjauksissa korostuivat paikallisiin rakenteisiin sekä oikeakielisyyteen ja konventioihin liittyvät korjaukset, kuten sanajärjestyksen korjaukset sekä pilkutuksen korjaukset. Lisäksi muokattiin esimerkiksi kainalojutun otsikkoa, jotta kaikkien kainalo-otsikoiden tyyli olisi yhtenäinen. Työvaiheessa esiintyi sekä tiedonkulun ongelmia että teknisiä ongelmia: reportaasituottaja ei saanut vedosta auki omalla tietokoneellaan, ja kolmesta juttua lukeneesta tuottajasta yksi luki väärän version, mikä tuotti päällekkäistä työtä. Lisäksi kiinnitin huomiota siihen, ettei toimittaja saanut vedosta nähtäväkseen ennen jutun julkaisua. Aineistosta ei käy ilmi, miksi.

Oikolukua seurasi verkkoversiointi. Verkkoversiosta käytiin lyhyt, ohjaava sähköpostikeskustelu, jossa toimittaja ohjeistettiin ajastamaan juttu verkkoon ”väliotsikoin ja verkonomaisella otsikolla”. Tuottajat eivät kuitenkaan editoineet verkkoversiota, vaan ohjeiden toteuttaminen jäi toimittajan vastuulle.

Jutun ilmestymisen jälkeen reportaasituottaja, taittaja ja lukemistotuottajat kävivät juttuun liittyvää palautekeskustelua sähköpostitse. Aiheena olivat taitossa sattunut tekninen virhe, jonka vuoksi kourusta puuttui tekstinkierrätys, ja kuvassa esiintyneen koiran nimeäminen. Lisäksi jutun rakenteesta oli keskusteltu lukemistojen palaverissa. Palautetta siis annettiin – ainakin jossain määrin – sekä sisällöstä, rakenteesta että ulkoasusta, joiden pitäisi Töyryn ym. mukaan olla palautteen kohteina, kun käsitellään ilmestynyttä juttua. Toimittaja ei saanut jutusta palautetta, eikä ilmestymispäivän lehdestä tehty koko toimitukselle yhteistä sähköpostipalautetta.

Vaikka prosessin vaiheet olivat lähtökohtaisesti samoja kuin Töyryn, Rädyn ja Kuisman (2008) mallissa ja toisaalta lehden omissa lukemistojuttujen tuotantoprosessin mallissa, eroavaisuuksiakin oli. Lehden oma prosessimalli osoittautui paikoin melko erilaiseksi kuin käytän-

nössä toteutunut prosessi. Toisaalta selitys oli looginen: sunnuntaireportaasien tuotantoprosessia on toimituksessa muutettu, mutta muutosta ei ole päivitetty kirjalliseen ohjeeseen. Siksi esimerkiksi reportaasin ideointivastuu oli käytännössä eri henkilöllä kuin ohjeessa. Voidaankin sanoa, että käytännössä toteutuva lukemistojuttujen tuotantoprosessin ohje ei olekaan kirjallinen dokumentti vaan hiljaista tietoa. Tietyllä tapaa mielenkiintoista oli myös se, ettei toimituksen oma ohje ottanut lainkaan huomioon prosessin loppuvaihetta käytännön taittoineen ja loppupalautteineen, ja myös verkkoversiointi puuttui ohjeesta.

Palautteen kohteet muuttuivat juttuprosessin edetessä yksityiskohtaisemmiksi ja suoraviivaisemmiksi. Taulukko 5 tuo esiin työvaiheille tyypillisiä palautteen kohteita ja muotoiluja niissä työvaiheissa, joissa annettiin runsaasti Straubin ja Lunsfordin (1995) luokittelun kautta tarkasteltavaa palautetta. Muiden työvaiheiden kohdalla olen jättänyt palautteenannon keskeiset piirteet nimeämättä, sillä en pidä aineistoani riittävänä päätelmien tekemiseen.

Taulukko 5. Toteutuneet työvaiheet ja palautteenannon keskeiset piirteet.

TOTEUTUNUT TYÖVAIHE	PALAUTTEENANNON KESKEISET PIIRTEET
Ideointi ja työnjako	
Syventävä ideointi	
Palaute raakatekstistä	<p>Keskeiset palautteen kohteet tekstissä: Koko tekstin tasolla ajatukset ja kokonaisrakenne, paikallisten kommenttien tasolla paikalliset rakenteet.</p> <p>Palautteen muotoilu: Palautteista huomattava osa kehuja. Palautteet yleensä perusteltu subjektiivisina havaintoina. Muutosehdotusten muotoiluina esimerkiksi epäsuora pyyntö, suljettu ongelmaperustainen kysymys.</p> <p>Leimallista: Reportaasituottaja ehdottaa, mutta muutoksen toteuttaminen jää toimittajan harkintaan. Kehuilla – eli kannustamisella? – suuri rooli.</p>
Taiton suunnittelu	
Taitto käytännössä	<p>Keskeiset palautteen kohteet tekstissä: Ei tekstiin liittyviä palautteita, palautteenannon kohteena visuaaliset seikat.</p> <p>Palautteen muotoilu: Painotus negatiivisissa evaluaatioissa, suljetuissa ongelmaperustaisissa kysymyksissä sekä käskyissä. Myös esimerkiksi epäsuoria pyyntöjä.</p> <p>Leimallista: Palautteet täsmällisiä ja suoria verrattuna raakatekstivaiheeseen. Näkyy esimerkiksi negatiivisina evaluaatioina ja kysymyksinä. Palautteen muotoilu ei jätä vastaanottajalle yhtä suurta päätösvaltaa kuin palautetta raakatekstistä -vaiheessa.</p>

Oikoluku	<p>Keskeiset palautteen kohteet tekstissä: Paikallisia kommentteja rakenteeseen sekä oikeakielisyyteen ja konventioihin. Rakenteen palautteet koskivat yleensä sanajärjestystä. Oikeakielisyys ja konventiot -kategoriassa korostuivat välimerkkien ja etenkin pilkutuksen palautteet. Lisäksi keskenään erilaisia kommentteja taittoon liittyen.</p> <p>Palautteen muotoilu: Lähes yksinomaan korjauksia.</p> <p>Leimallista: Korjausten hallitseva rooli.</p>
Verkkoversiointi	
Palaute valmiista työstä	

Kuten taulukosta käy ilmi, palaute raakatekstistä -vaiheessa keskeisiä palautteen kohteita olivat koko tekstin rakenne ja paikalliset rakenteet. Palaute oli luonteeltaan pehmeästi ohjaavaa; palaute muotoiltiin niin, että muokkaukset jäivät toimittajan harkintaan. Taitto käytännössä -vaiheessa palaute muuttui suoraviivaisemmaksi. Palaute kohdistui visuaalisiin seikkoihin, ja tyypillisiä palautteen muotoiluja olivat negatiiviset evaluaatiot, kysymykset ja käskyt. Palautteen muotoilu jätti vastaanottajalle vähemmän liikkumavaraa kuin palautetta raakatekstistä -vaiheessa. Palautteen muotoiluun vaikutti todennäköisesti sekä työvaihe että keskustelun kirjallinen muoto. Taitossa oli kyse luovan työn sijaan aiemmin tehdyn suunnitelman toteuttamisesta, ja sähköpostin voi ajatella ohjaavan ytimekkääseen ja yksiselitteiseen viestintään verrattuna siihen, että keskustelua käytäisiin kasvotusten. Oikolukuvaiheessa tehtiin lähes yksinomaan korjauksia sekä tekstiin että taittoon. Korjaukset ovat muutosehdotusten yksinkertaisin muoto: tekstissä on virhe, se merkitään ja korjataan. Tässä vaiheessa muutokset olivatkin tyypillisesti perusteltavissa kielenhuollon kautta sekä muuten vakiintunein käytännöin, joten neuvottelulle ei ilmennyt tarvetta.

Palautteista näkyvä muutos vastaa pitkälti Töyryn ym. (2009) määrittelyä siitä, mihin asioihin editointiprosessin eri vaiheissa tulisi kiinnittää huomiota. Raakatekstivaiheessa palautteen kohteena ovat jutun ”suuret linjat”, taitossa viimeistellään ulkoasu ja oikolukuvaiheessa korjataan viimeisetkin sivulle jääneet virheet, eli suunta on yleisestä yksityiskohtiin. Linja ei kuitenkaan ole täysin yhtenäinen, sillä jo palautetta raakatekstistä -vaiheessa reportaasituottaja merkitsi tekstiin muutamia yksittäisiä kielivirheitä (ks. luku 5.4). Lisäksi on huomioitava, että myös palautteenannon väylä muuttui prosessin edetessä: palaute raakatekstistä annettiin kasvotusten ja tulosteeseen tehtyjen merkintöjen kautta, kun taas myöhemmissä vaiheissa viestintä tapahtui sähköpostitse tai korjaukset tehtiin vedokseen, joka skannattiin sähköpostin liitteenä.

6 EDITOINTI TEKIJÖIDEN SILMIN

Olen edellä analysoinut havainnointiaineistoani ja vastannut tutkimuskysymyksiin 1 ja 2. Tässä luvussa käsittelen editointia toimittajan ja reportaasituottajan teemahaastattelujen kautta ja vastaan tutkimuskysymykseen 3: Millaisena toteutunut prosessi ja editoiva työtapana näyttävät jutun kirjoittaneelle toimittajalle ja sitä editoineelle reportaasituottajalle? Olen eritellyt haastatteluista kolme teemaa: yleisen editointiin suhtautumisen, Sisukunnan räjähtävä voima -juttuprosessiin liittyvät seikat sekä palautteen ja vallankäytön, joita käsittelen omissa alaluvuissaan. Ennen näitä kerron lyhyesti teemahaastattelujen toteutuksesta.

6.1 Teemahaastattelujen toteutuksesta

Haastatteluja käytetään tyypillisesti osana etnografista aineistoa (ks. luku 4.1). Niiden tarkoituksena on täydentää havainnoinnissa esiin nousseita ilmiöitä sekä auttaa asettamaan tutkielmaa kontekstiin. Omassa tutkielmassani pystyin haastattelujen avulla hankkimaan tietoa, jota havainnoimalla ei ole mahdollista saada, ja toisaalta pääsin myös testaamaan omia, aineistonkeruuprosessin aikana syntyneitä havaintojani ja tulkintojani. Haastattelut toteutettiin teemahaastatteluina kahtena eri päivänä sen jälkeen, kun juttu oli ilmestynyt sunnuntaina 3. syyskuuta. Toimittajan haastattelu oli keskiviikkona 6. syyskuuta ja reportaasituottajan maanantaina 11. syyskuuta. Molemmat haastattelut kestivät runsaan tunnin. En tehnyt muistiinpanoja, vaan äänitin haastattelut.

Kysyin haastatteluissa joitakin tarkkoja kysymyksiä, kuten haastateltavien taustatiedot (luku 5.1) ja juttuprosessin vaiheisiin liittyvät tarkentavat kysymykset (luvut 5.2–5.8). Lisäksi esitin laajempia teemahaastattelukysymyksiä. Toteutuneen prosessin lisäksi olin kiinnostunut siitä, miten haastateltavat ylipäättään suhtautuvat editointiin ja toisaalta sen kritiikkiin (ks. luku 3.2), ja mitä he ajattelevat palautteen antamisesta ja vastaanottamisesta prosessin aikana. Oletin, että haastateltavien vastaukset heijastelevat esimerkiksi sitä, millainen käsitys heillä on kirjoittamisesta (ks. luku 2.1) ja voivat siten selittää heidän toimintaansa havainnointivaiheessa.

Minulla oli käytössäni haastattelurunko, mutta en kysynyt kysymyksiä tietyssä järjestyksessä, vaan pyrin pitämään haastattelun keskustelunomaisena ja antamaan tilaa sille, minkä haastateltavat kokivat esiintuomisen arvoiseksi. Olen kirjoittanut haastattelut ja niistä poimitut esimerkit auki kevyesti toimittaen. Olen esimerkiksi poistanut niistä joitakin täytesanoja, mutta pyrkinyt säilyttämään haastateltavien oman äänen ja pitänyt virkerakenteet sellaisinaan.

Lisäksi olen häivyttänyt haastatteluista joitakin tietoja haastateltavien ja toisaalta haastatelussa mainittujen, tutkielmani ulkopuolisten ihmisten yksityisyyden suojelemiseksi. Tällaisia tietoja ovat esimerkiksi mediatalojen nimet tilanteessa, jossa haastateltava havainnollistaa kommenttiaan peilaamalla sitä aiempaan työpaikkaansa tai muualla työskentelevien kollegoiden kanssa käytyyn keskusteluun. Pysin hienotunteisuuteen ennen kaikkea siksi, etteivät haastatellut ole tutkimusraportin nimettömyydestä huolimatta anonyymeja, vaan heidät voidaan työyhteisön pienuuden vuoksi tunnistaa.

6.2 Editointimyönteisyys sujuvoittaa prosessia

Reportaasituottaja kuvaili toteutunutta juttuprosessia melko tavanomaiseksi ja suoraviivaiseksi, mutta mainitsi, että taittovaiheessa (luku 5.6) taittosuunnitelma muuttui enemmän kuin tavallisesti. Syynä oli hänen mukaansa se, että jutussa oli useita visuaalisia elementtejä, kuten kainalojuttuja väripohjineen. Myös toimittajan mukaan prosessi oli melko suoraviivainen. Tällä he tarkoittivat sitä, että prosessin aikana vältyttiin täyskäännöksiltä: esimerkiksi jutun näkökulmaa tai toteutustapaa tarvinnut pohtia täysin uudelleen.

Jutunteon haasteeksi molemmat nimesivät haastateltavien etsimisen. Tutkijahaastateltavaa ei ollut tavoitettu heti, ja myös kolmen sisukkaan henkilön löytäminen lyhyellä aikavälillä oli tuottanut työtä, vaikka sopivat haastateltavat lopulta löytyivätkin. Toisaalta toimittaja ja reportaasituottaja korostivat sitä, ettei haastateltavien etsimisessä ollut mitään tavallisuudesta poikkeavaa: on ennemminkin normaalia, etteivät ihmiset vastaa puhelimeen heti, kun heitä tavoittelee ensimmäisen kerran.

Haastateltavien etsimiseen liittyneet haasteet eivät suoranaisesti näy havainnointiaineistosta lukuun ottamatta sitä, että raakatekstivaiheessa (luku 5.4) käsiteltiin juttuversiota, josta puuttui vielä yksi haastateltava. Tätä selittää toisaalta se, että toimittaja työskenteli haastateltavia etsiessään itsenäisesti, ja toisaalta se, että heidät löydettiin sen verran nopeasti, ettei heidän etsimisensä vaikuttanut jutun toteutustapaan tai aikatauluun.

Reportaasituottaja nosti prosessia edistäneinä tekijöinä esiin myös muun muassa jutun selkeän lähtökohdan ja toimittajan myönteisen suhtautumisen editointiin. Juttuprosessi lähti sujuvasti käyntiin, kun juttuidea oli selkeä ja toimittaja sai kiinni siitä, mitä reportaasituottaja haki takaa. Tämä näkyy esimerkistä 33.

Esimerkki 33.

RT: Oli helppo työskennellä [toimittajan] kans – – hän innostui siitä aiheesta ja – – tosi hyvin sai miun mielestä siitä alkuideasta kiinni. Lähdettiin just siitä ajatuksesta, että tavoitetaan ensin tutkija ja siitä aukeaa enemmän asioita, et oli siinä mielessä helppo prosessi. Ja [toimittaja] ottaa tosi hyvin palautetta vastaan. Se helpotti kyllä sitä prosessia, että hän on sellainen editointimyönteinen ihminen. (RT 11.9.2017.)

Reportaasituottajan mukaan toimittajan editointimyönteisyys näkyy prosessissa yleensä lopulta niin, että sekä toimittaja että reportaasituottaja voivat olla lopputulokseen tyytyväisiä. Reportaasituottaja kirjoittaa juttuja myös itse. Hän kertoo kokevansa, että juttuun ja juttuprosessiin voi toimittajana suhtautua luottavamaisemmin, kun prosessin jakaa editoijan kanssa, oli kyseessä sitten pitkä featurejuttu tai lyhyempi uutinen. Hän kuvailee suhdettaan editointiin esimerkissä 34.

Esimerkki 34.

RT: Uskon tän tekstin vielä jonkun käsiin, ja se voi sanoa siitä ne mokat, mitä miun oma silmä ei enää näe. Et kyllä sillä on miusta tosi iso merkitys. – – Muistan uutispuolen editoinnistakin, mikä on tietysti toisen-tyyppistä ja kiireempää – – niin kyllä se terävöitti ja kirkasti sitä juttua monesti tosi paljon. Kun siellä merkkimäärät on vähäisempiä, se [editointi] on tosi tärkeitä ja harmittaa, että sitä editoijaa ei enää sellaisenaan ole. (RT 11.9.2017.)

Toimittajan ajatus editoinnista on hyvin samantyyppinen kuin reportaasituottajan. Hänen mukaansa editoija huomaa tekstistä esimerkiksi toistot, aukot ja epäloogisuudet, joita tekstin kirjoittajana voi olla vaikea enää huomata. Tätä kuvastaa muun muassa esimerkki 35, jossa toimittaja nostaa reportaasituottajan tapaan esiin uutiseditoinnin.

Esimerkki 35.

TOIM: Musta se [uutiseditointi] oli ihan parhaita puolia täällä Etelä-Saimaalla töissä ollessa, että ties, et joku toinenkin ihminen on lukenut sen tekstin. Et siel ei ole mitään ihan pöljiä virheitä, mitkä sit on vaan jäänyt itellä huomaamatta. – –

TUTK: Onks se tavallaan, että kun on editoija, joka virallisesti tekee sitä hommaa, niin on itellä kivempi fiilis lähteä duunista?

TOIM: Joo, ja paljon enemmän jää miettimään jälkikäteen sitä juttua, jos tietää, et kukaan ei oo lukenut sitä sen jälkeen, kun on ite heittänyt sen eteenpäin. (TOIM 6.9.2017.)

Puhuessaan siitä, että *kukaan* ei lue uutista ennen julkaisua, toimittaja ei tarkoita pelkästään sitä, että jutut menisivät lehteen täysin lukematta, vaan myös editoijien eroja (ks. johdanto). Etelä-Saimaan uutissivut lähinnä oikoluetaan, ja oikoluvun tekee Etelä-Saimaan iltatuottaja. Toimittajan mukaan iltatuottajat eroavat toisistaan siinä, miten tarkkaan he sivuja lukevat. Lisäksi oikoluvun tarkkuuteen vaikuttanee myös iltatuottajien muu työtilanne: jos lehteen tulee uutistilanteen vuoksi muutoksia myöhään illalla, oikoluvulle lienee vähemmän aikaa.

Reportaasituottajan kokemuksen mukaan editointiin suhtautuminen on toimittajien keskuudessa jossain määrin ikäkysymys: nuoret suhtautuvat siihen hänen kokemuksensa mukaan

myönteisemmin kuin kokeneemmat (vrt. Koljonen 2014). Toisaalta hän myös korostaa, ettei suoraa yhteyttä iän ja editointimyönteisyyden välille voi vetää. Reportaasituottaja kertoo ymmärtävänsä ääniä, jotka suhtautuvat editointiin varauksella (ks. luku 3.2.3). Esimerkki 36 havainnollistaa ristiriitaa, joka syntyy, kun samat toimittajat tekevät toisaalta nopeatempoista uutistystä ja toisaalta pitkiä lukemistojuttuja, joita editoidaan huomattavasti uutisia perusteellisemmin. Kun perusuutisten teossa on kiire, voi olla vaikea nähdä perustetta sille, miksi yksittäisiin juttuihin käytetään suhteettoman paljon aikaa.

Esimerkki 36.

RT: Kun on pieni toimitus ja on kiire, niin sekin tekee sellaisen aggren sitä [editointia] kohtaan, että pitääkö tää oikeesti puljata tälleen, kun on miljoona muutakin asiaa. (RT 11.9.2017.)

Tämän voi nähdä kytkeytyvän toisaalta Etelä-Saimaassa toteutuvaan editoinnin sekamalliin, toisaalta editoinnin tavoitteisiin. Tavoitteena on parantaa ja tasoittaa laatua, mitä editointi yksittäisten juttujen kohdalla tekeekin – mutta toteutuuko tasalaatuisuuden tavoite, kun samaan aikaan osa lehdestä tehdään nopeasti? Sama kysymys nousi esiin luvussa 3.2.1, jossa todettiin, että yksittäinen lehti voi elää samaan aikaan sekä uudessa että vanhassa kulttuurissa, jolloin osa lehdestä – tässä tapauksessa viikonvaihdeliite – editoidaan huolella ja osa kootaan kiireessä siitä sisällöstä, mitä on saatavilla.

Toimittaja ei omassa työssään koe kontrastia nopeiden ja hitaiden juttujen välillä erityisen jyrkkänä. Hän on työskennellyt paljon myös kulttuuritoimituksessa, jonka rytmi on hänen kokemuksensa mukaan lähempänä lukemistojen rytmiä. Toisaalta hän kuitenkin mainitsee, että yksittäisen jutun pitkällisestä työstämisestä tulee toisinaan syyllinen olo, kun tietää, että muilla on kovempi kiire. Tätä havainnollistaa esimerkki 37.

Esimerkki 37.

TOIM: Kun tekee yhtä juttua monta päivää, niin siitä tulee tavallaan vähän syyllinen olo [nauraa], että muilla on ihan hirveesti kaikkea hommaa ja sitten ite ikään kuin sluibais, et mä teen tätä juttua monta päivää. (TOIM 6.9.2017.)

Vaikka toimittaja puhuu *shuibaamisesta*, hän myös toteaa, että lukemistojutun tekemiseen kuuluu yleensä enemmän aikaa kuin uutisjutun, sillä sekä tiedonhaku ja haastateltavien etsiminen että uutista pidemmän tekstin työstäminen vievät aikaa. Esimerkistä 38 näkyy, että vaikka toimittaja kuvailee kokeneensa huonoa omaatuntoa lukemistojuttujen tekemiseen kuluvasta ajasta, aikapaineessa on kyse omasta tunteesta, ei niinkään esimiehiltä tulevasta painostuksesta.

Esimerkki 38.

TUTK: Jos muistan oikein, niin pari kertaa [uutistoimituksen] aamupalaverissa puhuttiin, että milloin sut saadaan tavallaan takas uutistoimitukseen?

TOIM: Toisaalta ei – – kukaan [uutistoimituksen] päivätuottaja ole painostanut mua noissa lukemistoju-tuissa. Aina kun oon sanonut, et mulla on se sunnuntaireppari, niin kaikki [päivätuottajat] on ollut et okei, tee sitä. Et ei siitä oo myöskään tullut itelle sellainen, et tulis mistään yläpuolelta se painostus. Enemmän se on sellasta sisäistä huonoa omaatuntoa. (TOIM 6.9.2017.)

Kysyin toimittajalta ja reportaasituottajalta myös, mitä ajatuksia editointia koskeva kritiikki – esimerkiksi tämän tutkielman luvussa 3.2.3 mainitut seikat – herättivät heissä. Molemmat korostivat eri tavoin yhteistyön tärkeyttä ja sitä, että editoijan on kunnioitettava toimittajan työtä (ks. myös Töyry ym. 2009: 93). Toimittaja arvioi, että Etelä-Saimaan editointi on kevyttä verrattuna siihen, millaisista editointikokemuksista alalla liikkuu tarinoita. Hän ei ole urallaan kohdannut tilanteita, joissa hänen juttuaan olisi esimerkiksi editoitu niin, ettei hän pystyisi toi-mittajana allekirjoittamaan sitä tai tunnistanut lopputulosta omaksi jutukseen. Hän ei koe edi-toinnin kaventavan vapauttaan toimittajana, vaan suhtautuu melko niin sanottuun ”journalistin vapauteen” jopa melko kielteisesti. Enemminkin hän pitää positiivisena asiana sitä, että jour-nalismen tekeminen on yhteistyötä, mutta toisaalta sanoo myös voivansa kuvitella, että alalta löytyy myös vastakkaisia mielipiteitä. Esimerkki 39 havainnollistaa tätä pohdintaa.

Esimerkki 39.

TOIM: Sellainen ”toimittajan vapaus” – – et jos toimittaja ajattelee, että hän voi tehdä alusta alkaen kaiken silleen, että se on automaattisesti paras juttu mitä voi olla. Niin ei se voi mennä niin, ei toimittaja ole mikään kaikkietävä ihminen [nauraa]. – – En mä halua sellaista loputonta vapautta, musta se olis tosi ahdistavaa, jos kaikki olis vaan musta itestä kii. – – Mä pystyn kuvittelemaan sellaisen keski-ikäisen sankaritoimittajan, joka on joskus seitytluvulla tottunut siihen, et hän saa päättää ihan kaikesta. Mut ei se mun mielestä tee siitä jutusta parasta mahdollista, vaan aina jos sen joku muu lukee, niin siitä tulee melkein aina parempi. Totta kai on ihan niinku huonoa editointia, ja tiiän juttuja, mihin on editoitu kirjoitusvirheitä [nauraa]. Mutta pääosin tuollainen pienimuotoinen editointi, mitä meillä tehdään, se on musta paras versio. – – Ei siinä voi sanoa, että oma vapaus on kaventunut, jos on ite tehnyt ne korjaukset kuitenkin. (TOIM 6.9.2017.)

Toimittajan esiin tuomissa ajatuksissa on yhtymäkohta Koljosen (2014: 75) havaintoon siitä, että osalle toimittajista editointi näyttäytyy tarpeellisena kannustamisena. Samantyyppinen dis-kurssi esiintyi myös reportaasituottajan puheessa esimerkissä 34, kun hän kertoi voivansa suh- tautua kirjoittamaansa juttuun luottavaisemmin, kun tietää, että myös joku muu lukee sen. Li- säksi sitaatin voi ajatella kytkeytyvän havaintoon, jonka tein raakatekstivaiheen palautteista (luku 5.4): vastuu korjausten toteuttamisesta on toimittajalla. Oikolukuvaiheeseen (luku 5.7) tämä ei enää pätenyt.

Myös reportaasituottaja korosti toimittajan oikeutta juttuunsa. Toimittaja on työtavasta riippumatta juttunsa asiantuntija, jolla on esimerkiksi juttukeikan kautta aiheestaan tietoa, jota editoijalle ei ole. Reportaasituottaja piti sekä juttukokonaisuuden onnistumisen että toisaalta

haastateltavan oikeuksien kannalta tärkeänä, että pienetkin muutokset tehdään yhdessä sen sijaan, että editoija muokkaisi juttua toimittajaa kuulematta. Tämä näkyy esimerkistä 40.

Esimerkki 40.

RT: Editoija ei kuitenkaan oo se, joka on siellä keikalla ollut, niin voi mennä erittäin pahasti pieleen, jos vaikka sitaatista poistaa jotain olennaista. Haastateltava voi kokea, et tää ei sovi hänen suuhun tai et hän ei ikinä vois sanoa mitään tällaista. – – Kuviakaan ei voi lähteä valikoimaan ilman sitä keskustelua. – – Yleensä paras lopputulos ja varmin olo tulee siitä, kun saa kaikki [toimittajan ja kuvaajan] mukaan siihen. (RT 11.9.2017.)

Seuraavassa alaluvussa käyn tarkemmin läpi sitä, miten toimittaja ja reportaasituottaja kuvailivat juttuun tehtyjä muutoksia.

6.3 Juttuun tuli pieniä viilauksia

Kuten jo edellä kävi ilmi, toimittaja ja reportaasituottaja ovat sitä mieltä, että Etelä-Saimaan editointi on verrattain kevyttä ja myös tutkimaani juttuun muutoksia tuli verrattain vähän. Seuraavaksi tarkastelen lähemmin sitä, kuinka he kuvailivat juttuprosessin aikana tehtyjä ratkaisuja ja sitä, millaisia muutoksia juttu kävi prosessissa läpi.

Koska jutun editoinnista oli haastatteluhetkellä jo useita päiviä ja reportaasituottajan kohdalla yli viikko, kommentit eivät ole erityisen täsmällisiä, vaan liikkuvat enemmän yleisellä tasolla. Kysymällä editointiprosessin kulusta ja prosessin aikana tehtyjen muutosten määrästä pyrin lähinnä selvittämään sitä, oliko prosessi toimittajan ja reportaasituottajan kokemuksen mukaan tavanomainen vai liittyikö prosessiin jotakin selkeästi poikkeavaa. Kuten jo luvussa 6.1 totesin, molemmat kuvailivat prosessia verrattain suoraviivaiseksi: idea oli selvillä ja se toteutettiin, vaikka haastateltavien etsimiseen menikin aikaa.

Reportaasituottajan mukaan editointiprosessin aikana käsiteltiin tavanomaista vähemmän esimerkiksi jutun rakenteeseen liittyviä seikkoja; käytännössä ainut rakenteeseen liittyvä, editointikeskustelussa tehty ratkaisu oli jutun pilkkominen kainalojutuiksi. Esimerkiksi leipätekstin rakenteeseen ei editoinnissa käytännössä puututtu. Toisaalta hän toi esiin myös sen, että muutosten määrä on tapauskohtaista ja riippuu sekä kirjoittajasta että jutusta. Toisten toimittajien teksti on jo editoijalle tullessaan viimeistellympää kuin toisten, ja toisaalta jotkut jutut ovat alusta lähtien selkeämpiä rakenteeltaan kuin toiset, vaikka kirjoittaja olisi sama. Tätä pohdintaa havainnollistaa esimerkki 41.

Esimerkki 41.

RT: Vähän, miun mielestä aika vähän [muutoksia]. Se rakenne oli tavallaan helppo, ja [TOIM] on kyllä hyvä kirjoittaja, et siellä on vähän sellaisia pilkku- tai kauneusvirheitä. Hyvin vähällä editoinnilla siinä pääsi.

TUTK: Tunsitko sä [TOIM] kirjoitustyyliä tai työtapaa?

RT: Joo, oon hänen juttuja ennenkin editoinut ja muistan ainakin sellaisen ison pljäyksen kesälehdessä, minkä tuotin. – Sen [jutun] kaa oli vähän enemmän kääntämistä ja vääntämistä, kun se oli yhden miehen henkilöhaastattelu. Mietittiin sitä kronologiaa ja sitä, missä järjestyksessä asioita on kiinnostava esitellä ja kertoa. Että se ei ollut niin selkeä rakenteeltaan, mutta sekin oli hyvin kirjoitettu, että sellaisia kirjoitusvirheitä siellä oli hyvin vähän, ja hänellä on sellainen [tyyli], että suurin osa toistosta ja sellaisesta on jo karstittu, kun se tulee editoijalle. – Myö kyllä käytiin keskusteluja siinä välissä ja puhuttiin. (RT 11.9.2017.)

Tekstin pilkkomista kainalojutuksi sivuttiin palaute raakatekstistä -vaiheessa (ks. luku 5.4), jossa reportaasituottaja ohjeisti toimittajan irrottamaan henkilöhaastattelut pääjutun leipätekstistä erillisiksi kainalojutuiksi. Neuvoa ei varsinaisesti perusteltu tai sille ei pohdittu vaihtoehtoja ääneen.

Toimittaja kertoi reportaasituottajalta tulleen ajatuksen kainalojutuista helpottaneen kirjoittamista. Hän oli ennen raakatekstivaiheen palautekeskustelua pohtinut, pitäisikö kainalojuttujen sisältö yhdistää pääjutun leipätekstiin, vaikka se ei tuntunut luontevalta. Tämä käy ilmi esimerkistä 42, jossa toimittaja kuvailee kainalojen lisäämistä pääjuttuun ”ymppäämiseksi” eli jonkin asiaankuulumattoman liittämiseksi kokonaisuuteen (KS s.v. *ympätä*):

Esimerkki 42.

TOIM: Käsittääkseni se [RT:n] ajatus oli koko ajan se, et ne olis irrallisia ja muistaakseni [RT] sano sen ensimmäisenä, että ne olis kainaloita. Ja sit kun se sano sen, mä olin sillee, että totta kai. Mun ajatus oli ehkä enemmän se, et pitääks ne ympätä tonne [pääjuttuun], mut kun [RT] sanoi, että ne vois olla kainaloita, niin mun mielestä tosi hyvä. (TOIM 6.9.2017.)

Reportaasituottaja kertoi saaneensa juuri tästä rakennevalinnasta palautetta jutun ilmestymisen jälkeen. Reportaasituottajan, päätoimittajan ja päivätuottajan reportaasipalaverissa oli keskusteltu siitä, olisiko juttu toiminut paremmin yhtenäisenä tekstinä, jolloin pääjuttu ei olisi ollut niin tutkijavetoinen. Esimerkistä 43 näkyy, että reportaasituottaja ottaa ratkaisusta vastuun itselleen.

Esimerkki 43.

RT: Häntä [palautteen antajaa] harmitti, että tää oli niin paljon tutkijavetoinen. Mie taas en ollut osannut ajatellakaan sitä niin, vaan pidin tässä vaan hyvänä asiana – – koska toi tutkija oli aika tuollainen hyvä haastateltava ja vihkiytynyt asiaan ja puhui silleen hyvin värikkäästi. Se ei ollut sellaista jargonia vaan se oli miusta kiinnostavaa asiaa. Mut voihan se olla, et joku taas ois kaivannut sitä, että noi keissit olis tullut enemmän esiin, mut mie pidin tätä hyvänä lopputuloksena. – – Vähän selittelyn makua [nauraa] mut kerroin, että oli aika kiireellä ja pirstaleisista paikoista näitä keissejä. (RT 11.9.2017.)

Kiinnostavaa on, että toimittaja kertoi ajatelleensa, että kainalojutut pitäisi eli olisi pakko (KS s.v. *pitää*) ympätä pääjuttuun. Palautetta antanut esimies taas oli reportaasituottajan mukaan

toivonut, että juttu olisi nojannut vähemmän tutkijaan. Esimerkeistä 42 ja 43 näkyvät ajatukset ilmentävät toimituksessa vallitsevaa käsitystä siitä, mitä piirteitä hyvällä featurejutulla tai sunnuntaireportaasilla on. Tämän kieli-ideologian mukaan jutun pitäisi edetä ihminen eikä asia edellä. Asiantuntijahaastattelu on ikään kuin vastakohta ihmisläheisyydelle. Ajatus läheisyydestä näkyy myös Etelä-Saimaan reportaasiohjeissa, joiden mukaan reportaasin pitäisi tarjota oivalluksia paikallisesta elämästä, ilmiöstä ja puheenaiheista (ks. luku 3.2.1). Edellä olevista esimerkeistä taas välittyy ajatus siitä, että kun kuljetetaan paikallisia ihmisiä mukana asiatekstissä, teksti kytkeytyy tiiviimmin paikalliseen elämään. Toisin sanoen näin rakennettuna jutun katsotaan toteuttavan paremmin featurelle ominaista läheisyyden diskurssia, jonka mukaan feature pyrkii paitsi esittelemään faktoja myös tulemaan lähelle lukijaa ja vaikuttamaan hänen tunteisiinsa (Steensen 2011: 54, tämän tutkielman luku 3.1). Toisaalta toteutunut juttu ilmentää myös konseptin (luku 3.2) ja genren (luku 3.1) joustoa: reportaasi-juttupaikalla voidaan julkaista asiantuntijahaastatteluun nojaava artikkeli.

On myös mielenkiintoista pohtia, kuinka se, että tutkija oli ”hyvä haastateltava”, vaikutti jutun rakenteeseen. Jutun rakennetta perusteltiin muun muassa tutkijapuheen ymmärrettävyydellä ja mielenkiintoisuudella (ks. luku 5.4). Miten jutun rakenne olisi muuttunut, jos tutkijahaastateltava olisi ollut erilainen? Lisäksi reportaasituottaja mainitsi (ks. esim. 43) yhdeksi rakennevalinnan syyksi aikataulun, vaikka siinä olikin hänen mielestään myös ”selittelyn maku”. Lienee kuitenkin mahdollista, että rakennetta olisi pohdittu eri tavalla tai perusteellisemmin, jos jutun uudelleen kirjoittamiselle olisi ollut enemmän aikaa.

6.4 Vallankäytöstä ja palautteen muotoilusta

Kuten jo luvussa 6.2 tuli esiin, reportaasituottajan ja toimittajan suhtautuminen editoivaan tapaan oli lähtökohtaisesti myönteistä. Heidän mukaansa editoija huomaa tekstistä ne seikat, joihin ei osaa kirjoittajana itse kiinnittää huomiota, ja toisaalta työtä on helpompi tehdä, kun vastuun voi jakaa kollegan kanssa.

Toisaalta haastatteluista nousi selvästi esiin se, että nämä myönteiset vaikutukset eivät synny itsestään, vaan toimittajan ja reportaasituottajan keskinäisellä vuorovaikutuksella ja heidän palautteenanto- ja vastaanottotaidoillaan on prosessissa merkittävä rooli. Tässä luvussa tuon esiin toimittajan ja reportaasituottajan ajatuksia prosessissa tapahtuvasta vuorovaikutuksesta ja siitä, millaiseksi he kokevat roolinsa editointiprosessissa.

Reportaasituottajan mukaan editoijan tehtävänä on kulkea toimittajan rinnalla, kannustaa tarvittaessa ja myös huolehtia jutun etenemisestä, jos toimittaja ei itse ota aktiivisesti yhteyttä reportaasituottajaan ja pidä tätä ajan tasalla jutun etenemisestä. Reportaasituottaja korosti haastattelussa myös toimittajan roolia, esimerkiksi sitä, että toimittaja käy juttukeikalla ja tietää siksi juttuaiheestaan asioita, joita editoija ei tiedä. Hänen mukaansa ihannetilanteessa reportaasituottaja ja toimittaja ovat editointikeskusteluissa läsnä tasaveroisina kollegoina, ja juttua tehdään yhdessä.

Toimittaja toi niin ikään esiin ajatusta siitä, että mitä pienempi etäisyys toimittajan ja editoijan välillä on, sitä helpompaa työskentely on. Hän viittaa etäisyydellä sekä fyysiseen että valtaetäisyyteen, jotka kuitenkin kietoutuvat toisiinsa. Kirjoittamiseen ja palautteeseen liittyy aina vallankäyttöä (ks. luku 2), mutta toimittajan mukaan työskentely on sitä helpompaa, mitä tasavertaisemmassa asemassa hän ja editoija ovat. Toimittaja nosti esiin muun muassa ajatuksen siitä, että fyysisesti samassa toimituksessa työskentelevältä, tutulta ihmiseltä saatu suullinen palaute on erilaista kuin etäisemmältä, esimerkiksi toisessa toimituksessa työskentelevältä editoijalta saatu, sähköinen palaute. Tämä näkyy esimerkistä 44.

Esimerkki 44.

TOIM: Näissä on tehnyt tosi paljon se, et tekee jonkun ns. kaverinsa kanssa sitä juttua. On samaa ikäluokkaa ja ollut suunnilleen yhtä kauan töissä – no [RT] on nyt ollut paljon kauemmin mutta siis se, että on suunnilleen samalla tasolla, niin juttua on erilaista tehdä ja pystyy juttelemaan vapaasti ja pyörittelemään niitä ideoita. Jos on joku vieras ihminen jossain muualla ja pitää olla sähköpostitse yhteydessä, niin se on erilaista. (TOIM 6.9.2017.)

Lisäksi toimittaja puhui siitä, miten editoija voi palautteen muotoilulla sekä tukea toimittajaa että pahimmillaan lannistaa tämän, eli toisin sanoen käyttää valta-asemaansa palautteenantajana väärin joko tiedostaen tai tiedostamatta. Sekä esimerkistä 44 että alla olevasta esimerkistä 45 käy myös ilmi, että toimittaja mieltää suullisen palautteen jollakin tapaa kannustavammaksi tai hienovaraisemmaksi kuin kirjallisen palautteen, ja suullinen palaute sisältää hänen kokemuksensa mukaan myös enemmän kehuja:

Esimerkki 45.

TOIM: Se [editoinnin onnistuminen] riippuu siitä, kuinka hyvä se ihminen on antamaan palautetta. Yleensä ne korjaukset on tosi hyviä ja asiallisia ja on silleen, että onpa hyvä, että joku kiinnitti tähän huomiota. – – Huonoimmillaan siitä tulee tosi huono olo, että tää juttu on ihan paska ja en halua toimittajaksi ja olen huono tässä ja kaikkee tällasta [nauraa]. En mä tiä, kuinka monelle oikeesti käy tolleen, mut tiän, että mä en oo todellakaan ainut.

TUTK: Joo siis mä tiän kans esimerkkejä.

TOIM: Etenkin jos editoijan ja editoitavan kemiat ei yhtään kohtaa. Mä tiän olevani tosi herkkä ihminen, ja jos se editoija on tosi sellanen, et se ei osaa ajatella sellaisia asioita, että joku saattaa pahoittaa mieltänsä tästä – – niin se on aina pieni riski siinä editoinnissa.

TUTK: Ja siinä ehkä vaikuttaa tavallaan just se toimittajan ja editoijan etäisyys, et onko se työkaveri vai jossain kaukana, tai näin kuvittelisin?

TOIM: Kyllä se vaikuttaa, et jos jossain paperilla on caps lock -kirjaimilla ”HÄH?”-tyyppisiä [nauraa], niin on se pahempi kuin, että joku sanallisesti sanoo, et ”tää oli tosi hyvä juttu, mut sitten tässä oli tällasii asioita”. Se on jotenkin ihan erilaista. (TOIM 6.9.2017.)

Reportaasituottaja kertoo miettivänsä palautteenantoa etukäteen, vaikei suunnittelu kenties olekaan aina kovin tietoista. Hänen mukaansa palautteen suunnittelun merkitys korostuu, jos tekstissä on paljon muokattavaa. Silloin hän muistuttaa tekstiä lukiessaan itselleen, että myös hyvät asiat pitää tuoda esiin, mikä näkyy esimerkistä 46:

Esimerkki 46.

RT: Ei miulla ole koskaan tullut sellasta tekstiä eteen, missä ei olis mitään hyvää. – – Se [positiivisen palautteen antaminen] ei ole mitään sellasta, että miun pitää tätä keksiä, vaan et [pitää] muistaa pitää mielessä, et siellä on myös hyvää, ettei se palaute tunnu lannistavalta. (RT 11.9.2017.)

Reportaasituottaja nostaa esiin myös samaan, journalististen tekstien palautteenantoon liittyvän erityispiirteen, jota pohdin luvussa 1: Siinä, missä esimerkiksi opettaja voi palautteessaan keskittyä eri palautteenantokerroilla tekstin eri osa-alueisiin, journalistinen teksti on hiottava kaikin puolin julkaisukuntoon. Kollegan suojeleminen palautteelta olisi reportaasituottajan mukaan myös ”eettisesti väärin”. Eettisesti väärällä hän viittaa siihen, että mahdolliset ongelmakohdat on parempi tuoda esiin jutun tekoprosessin aikana sen sijaan, että ne päätyisivät lehteen. Palautteen määrän minimoimisen sijaan hän korostaa palautteen muotoilua, vastaanottajan huomioimista ja hänen asemaansa asettumista. Nämä asiat tulevat esiin esimerkissä 47.

Esimerkki 47.

RT: Mie en jätä mitään sanomatta sen takia, koska se on miusta jo eettisesti aika väärin jos suojelee jotain ihmistä, sitä en missään nimessä tee. Mut se, miten mie sen asian esitän, se tulee just ihmisen tuntemisen kautta. – – Kun tietää, miltä tuntuu, jos joku vaan sanoo asiat tosi kovasti, se ei välttämättä oo tarkoituskaan, vaan – – mie luen ihmisiä aika paljon ja oon aika herkkä, niin se tulee varmaan senkin kautta, et mietin aika paljon, miltä miusta tuntuis. (RT 11.9.2017.)

Esimerkki kytkeytyy ajatukseen siitä, että palautteen antaja voi joko yrittää minimoida vallankäyttönsä eli muotoilla palautteen mahdollisimman vähän ohjaavaksi tai vaihtoehtoisesti hyväksyä roolinsa vallankäyttäjänä ja pyrkiä antamaan mahdollisimman hyödyllistä palautetta (Svinhufvud 2016: 68). Reportaasituottaja vaikuttaa pyrkivän jälkimmäiseen; hänen ihanteenaan on, että palautteessa tuodaan esiin tarvittavat seikat ja palaute muotoillaan vastuullisesti.

6.5 Yhteenveto teemahaastatteluista

Toimittaja ja reportaasituottaja kuvailivat seuraamaani editointiprosessia melko tavanomaiseksi, joskin prosessi eteni suoraviivaisesti ja juttuun tuli verrattain vähän muutoksia. Heidän kokemuksensa juttuprosessista on siis hyvin samanlainen kuin kuva, joka minulle muodostui työprosessia havainnoidessani.

Pyrin haastatteluissa selvittämään myös sitä, miten toimittaja ja reportaasituottaja suhtautuvat editoivaan työtapaan yleensä. Molempien suhtautuminen oli myönteistä: he kokivat esimerkiksi voivansa suhtautua kirjoittamiinsa juttuihin luottavaisemmin, kun työprosessin oli voinut jakaa kollegan kanssa. Editoinnin hyvät puolet voidaan heidän mukaansa saavuttaa, kun tekijöiden vuorovaikutus on sujuvaa, editoija osaa antaa palautetta ja toimittaja osaa vastaanottaa sitä. Mahdollisiksi uhiksi he nimesivät muun muassa aikataulupaineet sekä vuorovaikutuksen ja palautteenannon ongelmat sekä yksinkertaisesti ”huonon editoinnin”, jolla tarkoitettiin esimerkiksi sitä, että juttuun tuli editoijan kynästä kirjoitusvirheitä, joita siinä ei alun perin ollut. Aikapaineista ja niiden ristiriidoista käyty keskustelu vahvisti osaltaan päätelmää siitä, että Etelä-Saimaa on editoinnin suhteen sekamallin toimitus (ks. luvut 3.2.1 ja 6.2).

Molemmat haastatellut suhtautuivat kirjoittamiseen yhteistyönä ja korostivat vuorovaikutuksen tärkeyttä, mikä kytkeytyy ajatukseen kirjoittamisesta sosiaalisena toimintana (luku 2.1). Palautteesta vallankäyttönä käyty keskustelu (luku 6.4) ilmensi käsitystä kirjoittamisesta sosiopoliittisena toimintana. Toimittaja ja reportaasituottaja ajattelivat, että palautteenantajan on käytettävä palautteen antamiseen kytkeytyvää valtaansa vastuullisesti. Palautteen tulisi viedä eteenpäin, ei lannistaa. Toisaalta kriittistäkin palautetta on uskallettava antaa; reportaasituottaja piti ”eettisesti vääränä” sitä, että editointiprosessin aikana jätettäisiin sanomatta asioita, jotka kuitenkin menevät painettuina lehteen kymmenientuhansien ihmisten luettaviksi.

Haastatteluissa esiin nousseet seikat tarjoavat mielenkiintoisia näkökulmia siihen, miten editointiprosesseja voisi tulevaisuudessa kehittää – vaikka toteutuneeseen prosessiin sisältyi paikoin esimerkiksi päällekkäistä työtä ja kenties jopa jonkinasteisia epäonnistumisia esimerkiksi yhteydenpidossa ja loppuvaiheen palautteenannossa, esimerkiksi työn jakaminen kollegan kanssa näyttäytyi hyvinkin arvokkaana. Pohdin tulosteni hyödyntämismahdollisuuksia tarkemmin seuraavassa luvussa.

7 LOPUKSI

Tämän maisterintutkielman tavoitteena oli tarkastella journalistista editointiprosessia kielitieteen ja tarkemmin kirjoittamisen sosiolingvistiikan näkökulmasta ja tuoda näkyväksi sitä, miten editoiva työtapa toteutuu käytännön toimitustyössä. Tavoitteena oli myös kuvata prosessi niin, että se antaisi eväitä journalistisen työtavan ymmärtämiseen ja kehittämiseen.

Lähestyin tutkimusongelmaani tapaustutkimuksen kautta etnografisella tutkimusotteella. Seurasin osallistuvan havainnoinnin keinoin yhden sunnuntaireportaasin editointiprosessin sanomalehti Etelä-Saimaassa. Erittelin prosessista yhdeksän työvaihetta: ideointi, työnjako, syventävä ideointi, palaute raakatekstistä, taiton suunnittelu, taitto käytännössä, oikoluku, verkkoversiointi, palaute valmiista työstä. Työvaiheet eivät olleet tarkkarajaisia, mutta toteutuneesta prosessista löytyneet vaiheet vastasivat melko hyvin sekä Töyryn, Rädyn ja Kuisman Editointi aikakauslehdessä -kirjan (2008) että lehden omien lukemistojuttujen tuotantoprosessin ohjeiden mukaista määrittelyä siitä, millainen editointiprosessin tulisi olla, vaikka eroja varsinkin lehden omiin ohjeisiin oli.

Sekä omaan kokemukseeni että prosessin osallistujien haastatteluihin perustuen prosessia voidaan pitää melko tavanomaisena ja sujuvana. Juttuun tuli taittosuunnitelmaa lukuun ottamatta verrattain vähän muutoksia, eikä prosessin aikana tarvinnut tehdä ”täyskäännöksiä”, vaan jutunteko eteni pitkälti niin kuin oli suunniteltukin. Toisaalta prosessi näyttäytyi paikoin kaoottisenä: Syventävää ideointia siirrettiin muiden juttukeikkojen vuoksi, taitto toteutettiin etuajassa muiden juttuprosessien viivästymisen vuoksi eivätkä toimittaja ja reportaasituottaja keskustelleet jutusta ensimmäisen haastattelun jälkeen, koska reportaasituottajalla oli vapaapäivä. Toimittaja ei saanut valmiista työstä lainkaan palautetta, ja prosessiin mahtui myös tiedonkulun katkoksia, päällekkäistä työtä ja yksi selkeä väärinymmärrys. Toisaalta esimerkiksi siinä, että toimitusprosessit muuttuvat uutistilanteiden mukaan, ei kuitenkaan ole mitään poikkeuksellista; ennemminkin se on toimitustyölle luonteenomaista.

Prosessin vaiheiden lisäksi tarkastelin prosessin aikana annettuja palautteita Straubin ja Lunsfordin (1995) luomaa kirjoittamisen palautteiden luokittelua hyödyntäen niissä työvaiheissa, joissa palautteiden tarkastelu mallin mukaan oli mielekästä. Havaitsin, että sekä palautteiden kohteet että palautteiden muotoilu muuttuivat prosessin edetessä. Palaute raakatekstistä -vaiheessa reportaasituottaja antoi toimittajalle palautetta jutun suurista linjoista, kuten tekstin kokonaisuudesta ja toisaalta niistä kappale- ja virketason seikoista, jotka olivat keskeisiä

tekstin ymmärrettävyyden kannalta. Palautteista suuri osa oli kehuja. Muutosehdotukset esitettiin esimerkiksi epäsuorina pyyntöinä ja suljettuina, ongelmaperustaisina kysymyksinä. Muutosehdotuksille oli tyypillistä se, että niiden toteuttaminen jäi toimittajan omaan harkintaan. Jutun taittovaiheessa, jossa palautetta annettiin pääasiassa visuaalisista seikoista, palautteet olivat huomattavasti täsmällisempiä. Ne muotoiltiin esimerkiksi negatiivisiksi evaluaatioiksi ja kysymyksiksi. Palautteiden muotoilu jätti vastaanottajalle – taittajalle – vähemmän liikkumavaraa kuin toimittaja sai raakatekstivaiheessa. Kun jutun vedos oikoluettiin, tekstiin tehtiin lähes yksinomaan korjauksia. Korjaukset olivat paikallisia, ja niitä tehtiin esimerkiksi sanajärjestykseen ja pilkutukseen. Toisin kuin aiemmissa työvaiheissa, palautteita ei vastaanottanut jutun tekijä – toimittaja tai taittaja – vaan palautteenantajat eli reportaasituottaja ja lukemistotuottajat tekivät muutokset tekstiin itse. Palautteista tekemissäni havainnoissa on yhtymäkohtia esimerkiksi Svinhufvudin (2011) sekä Kauppisen ja Hankalan (2013) tutkimuksiin, joista kerroin luvussa 2.3. Prosessin ja palautteiden lisäksi olin kiinnostunut siitä, miten tutkielmani keskeiset informantit, toimittaja ja reportaasituottaja, suhtautuvat editoivaan työtapaan. Teemahaastattelujen perusteella piirtyi kuva editointimyönteisistä journalisteista, vaikka he näkivätkin työtavassa myös mahdollisia riskejä. Editoivan työtavan keskeiseksi, positiiviseksi puoleksi nousi mahdollisuus jakaa työprosessi kollegan kanssa.

Vaikka tutkimuskysymykseni olivat erilaisia kuin Helsingin Sanomien Elämä-sivujen editointiprosessia tarkastelleen Laura Kaapron (2012) maisterintutkielmassa, editointiprosesseista tekemissäni havainnoissa on myös yhtäläisyyksiä. Yksi yhtenevä havainto liittyy aikatauluongelmiin, jotka Kaapro on niin ikään maininnut työn häiriönä. Hänen tutkimassaan prosessissa aikatauluongelmia liittyi etenkin jutun kirjoittamisvaiheeseen, joka venyi kuukausien päähän. Omassa työssäni taas aloitin aineistonkeruun alusta juttuprosessin keskeytymisen vuoksi (ks. luku 4.2), ja tutkimassani prosessissa jutuntekoon vaikuttivat esimerkiksi työvuorot, muut juttukeikat ja muiden juttujen taitto. Yhteistä on myös se, että toimittajaa kohtaan osoitettiin tekstin käsittelyvaiheessa kunnioitusta: toimittaja sai tehdä tekstiä koskevat muokkaukset oman harkintansa mukaan, ja positiivista palautetta annettiin runsaasti. Myös prosessiin osallistujien tyytyväisyys lopputulokseen voitaneen laskea yhteneväisyydeksi. (Kaapro 2012: 66, 68.)

Huolimatta yhtäläisyyksistä Kaapron tuloksiin ja muuhun aiempaan editointiprosessinen ja kirjoitusprosessien tutkimukseen tutkielmaani on tarkasteltava nimenomaan tapaustutkimuksena. Sitä tarkasteltaessa on otettava huomioon sekä juttuprosessien että taustamuuttujien ainutlaatuisuus: tutkielmani käsittelee paitsi tietyn maakuntalehden sunnuntaireportaasin editointiprosessia, myös editointiprosessia, jossa keskeiset osallistajat ovat nuoria, editointimyönteisiä

journalisteja. Lisäksi on otettava huomioon, etteivät toimituksessa käytössä olevat työtavat ole muuttumattomia. Tutkimusprosessini kuvauksesta (luku 4.2) käy ilmi, että siirsin kenttätutkimuksen aloittamista organisaatiouudituksen vuoksi, jotta pääsisin seuraamaan vakiintunutta editointiprosessia. Samasta luvusta käy ilmi, että reportaasituottajan editoimista sunnuntaireportaaseista luovuttiin resurssisyistä joitakin kuukausia sen jälkeen, kun olin kerännyt aineiston. Lisäksi Kaakon Viestinnän maakuntalehdissä on otettu aineistonkeruuni jälkeen käyttöön verkon maksumuuri, jonka myötä esimerkiksi pitkät featurejutut ovat vain tilaajien luettavissa, ja muita sisältöjä voi lukea maksutta rajoitetun määrän (Pesu 23.1.2018; VIRRANTA 13.4.2018). Tuntumani mukaan verkkojuttuihin on alettu maksumuurin myötä – ja jo sitä edeltäneenä aikana – kiinnittää yhtä enemmän huomiota. Jos vastaava tutkimusasetelma toteutetaisiin nyt, on mahdollista, että verkkoversiointi toteutuisi erilaisena kuin elokuussa 2017.

Tätä kirjoittaessani, kesäkuussa 2018, Etelä-Saimaassa ollaan jälleen uuden edessä. Lukijoille on juuri kerrottu printtilehden rakenteen uudistumisesta. Lehti jakautuu Uutiset-osioon ja irrotettavaan Ajassa-osioon, ja paikallisia uutisia, ilmiö- ja henkilöjuttuja on luvattu tehdä ”aina vain paremmin”. Lisäksi ulkoasua on uudistettu niin, että sivuilla on tilaa aiempaa pidemmille jutuille. (Lakka 2.6.2018.) Samalla toimituksen organisaatio on uudistunut. Uutisosiosta vastaa uutis- ja ajankohtaistoimitus, featurejutuista ilmiötoimitus.

Ilmiöjuttujen editointi lienee kevyempää kuin tämän tutkielman kohteena oleva reportaasieditointi, josta luovuttiin työläänä. En kuitenkaan malta olla pohtimatta, mitä tarkastelemastani prosessista voitaisiin oppia tulevaa, kenties pienimuotoisempaa editointia ajatellen. Ainakin tutkielmani tuloksista käy ilmi, että aikakauslehtityyppinen editointiprosessi voi toteutua myös pienessä maakuntalehdessä. Prosessiin mahtui rönsyjä ja päällekkäistä työtä, mutta se tarjosi myös palautetta ja vertaistukea, joita prosessin osallistujat pitivät tärkeänä. Kuten toimittaja sanoi: – *jos sen joku muu lukee, niin siitä tulee melkein aina parempi* (esimerkki 39). Tutkielmaani voikin lukea käytännönläheisenä esimerkkinä siitä, mistä asioista prosessin aikana voi antaa palautetta ja miten sitä voi muotoilla. Editointi- tai palautteenanto-opas se ei kuitenkaan ole – tutkielmani tavoitteena oli kuvata toteutunutta prosessia, ei esimerkiksi sitä, millainen prosessi ihannetilanteessa olisi, vaikka sivuankin tutkielmassani myös editointiin ja palautteenantoon liittyviä ihanteita.

Editointiprosessin kuvaus avaa journalismin tekemisen tapoja paitsi toimitukselle myös yleisölle. Tämä on arvokasta aikana, jona valemediat haastavat perinteisen journalismin luotettavuuden. On esitetty, että mediatalojen olisi asemansa säilyttääkseen paitsi huolehdittava juttujensa paikkansapitävyydestä myös lisättävä toimintansa avoimuutta (Kuutti 2017: 77). Tai kuten toimittaja ja mediakasvattaja Maija Puska on Voima-lehden kolumnissaan muotoillut:

”Lasten ja nuorten mediakasvatus ei voi olla sitä, ett kouluissa mollataan nykyajan journalisteja tai veistellään herkkuluuvitsejä. Media-alan on itse perusteltava roolinsa, selitettävä valintojaan ja avattava tuotantojensa ja digitaalisten palveluidensa rakenteet yleisön tarkasteltaviksi.” (Puska 11.5.2018.) Tähän haasteeseen vastaa osaltaan myös oma tutkielmani.

Lisäksi tutkielmani muistuttaa palautteenannon tärkeydestä – kuten toimitusten käytäntöjä tarkastelevissa tutkimuksissa on aiemminkin todettu, palautetta voisi aina antaa enemmän – ja nostaa esiin myös palautteenantoon liittyviä jatkotutkimuksen aiheita. Tulosten perusteella editointiprosessissa annetut palautteet muuttuivat prosessin edetessä. Toisaalta samalla vaihtui myös viestintäkanava: palautetta annettiin sähköisesti. Tulevaisuudessa olisikin kiinnostavaa tarkastella laajemmasta aineistosta sitä, korreloiko suullinen tai kirjallinen esittämistapa palautteenannon kohteiden ja palautteen muotoilujen kanssa (vrt. Kauppinen & Hankala 2013, tämän tutkielman luku 2.5). Muotoillaanko esimerkiksi palaute raakatekstistä -vaiheen palautteet eri tavalla riippuen siitä, annetaanko palautetta suullisesti vai kirjallisesti? Tällainen tutkimus voisi olla hedelmällistä sekä sanomalehti- että aikakauslehtieditoinnin näkökulmasta, sillä varsinkin aikakauslehtien sisällöstä suuri osa tilataan ulkopuolisilta freelancereilta, ja toisaalta etäeditointi on osittain arkinen työtapa myös sanomalehdissä, kuten tästäkin tutkielmasta on käynyt ilmi.

LÄHTEET

Kirjallisuus

- Autio, Noora 10.1.2018: Kahdeksan keinoa kookuttaa lukija: Verkko-otsikosta saa huomattavasti houkuttelevamman muutamalla yksinkertaisella ohjeella. *Suomen Lehdistö*. Luettavissa <http://www.suomenlehdisto.fi/kahdeksan-keinoa-kookuttaa-lukija-verkko-otsikosta-saa-huomattavasti-houkuttelevamman-muutamalla-yksinkertaisella-ohjeella/>, viitattu 29.4.2018.
- Ehn, Billy 2018: Arjen yllätyksiä – Huomaamattoman etnografia ja kulttuurianalyysi. Teoksessa Hämeenaho, Pilvi, Koskinen, Koivisto, Eerika (toim.) 2018: *Moniulotteinen etnografia*. Toinen painos. Helsinki: Ethnos.
- Etelä-Saimaa 1.1.2015: *Laatulupaus*. Poistunut lehden verkkosivuilta, luettavissa https://web.archive.org/web/20160415181017/http://www.esaimaa.fi/page.php?page_id=792, viitattu 23.10.2017.
- Fairclough, Norman 1997: *Miten media puhuu*. Tampere: Vastapaino.
- Freedman, Des 2010: New news environment. Teoksessa Fenton, Natalie (toim.) 2010: *New Media, Old News – Journalism & Democracy in the Digital Age*. Lontoo: Sage.
- Garrison, Bruce 2004: *Professional Feature Writing*. 5. painos. New York & Lontoo: Routledge.
- Grabe, William, Kaplan, Robert B. 1998: *Theory and Practice of Writing*. 3. painos. Lontoo & New York: Longman.
- Haapanen, Lauri 2016: Haastattelupuheen rekontekstualisointi sitaateiksi lehtijuttuun. *Virittäjä* 2/2016. <https://journal.fi/virittaja/article/view/51313/20395>, viitattu 27.3.2018.
- Hammersley, Martyn, Atkinson, Paul 2007: *Ethnography. Principles in Practice*. Kolmas painos. Lontoo & New York: Routledge.
- Helle, Merja 2011: *Toimitustyö muutoksessa. Toiminnan teoria ja mediakonseptin käsite tutki muksen ja kehittämisen kehyksenä*. Tampere: Tampere university press.
- Helle, Merja, Töyry, Maija 2009: New practices in journalistic work. Teoksessa Oittinen, Pirkko, Saarelma, Hannu (toim.): *Print media. Principles, processes and quality*. Helsinki: Paper Engineers' Association/Paperi ja Puu Oy.
- Holmes, Janet 2013: *An Introduction to Sociolinguistics*. 4. painos. Lontoo & New York: Routledge.
- Hujanen, Jaana 2000: *Journalismin maakunnallisuus*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- 2009: Kiinnostavaa vai tärkeää? Ihmisläheisen journalismin kaksi polkua. Teoksessa Välvirronen, Esa (toim.): 2009: *Journalismi murroksessa*. Helsinki: Gaudeamus.
- Huovila, Tapani 2005: *Toimittaja – tiedon etsijä ja vaikuttaja*. Helsinki: WSOY.
- Hämeenaho, Pilvi, Koskinen-Koivisto, Eerika 2018: Etnografian ulottuvuudet ja mahdollisuudet. Teoksessa Hämeenaho, Pilvi, Koskinen, Koivisto, Eerika (toim.) 2018: *Moniulotteinen etnografia*. Toinen painos. Helsinki: Ethnos.
- Ivanič, Roz 2004: Discourses of Writing and Learning to Write. *Language and Education* 18, (3) s. 220–245.
- JO = Journalistin ohjeet. Julkisen sanan neuvosto. Luettavissa https://www.jsn.fi/journalistin_ohjeet/, viitattu 3.5.2018.
- Jyrkiäinen, Jyrki 2008: *Journalistit muuttuvassa mediassa*. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Kaakon Viestintä. <https://kaakonviestinta.fi>, viitattu 22.10.2017.
- Kaapro, Laura 2012: *Narsisti vai tavallinen kusipää? Lehtijutun synty editointiprosessissa* *Helsingin Sanomien Elämä-sivuilla*. Pro gradu, Helsingin yliopisto.

- Kankaanpää, Salli (toim.) 2010: *Kielitoimiston oikeinkirjoitusopas*. Helsinki: Kotimaisten kielten keskuksen julkaisuja 177.
- Kauppinen, Merja & Hankala, Mari 2013: Kriitikosta keskustelukumppaniksi – uutta otetta kirjoittamisen opetukseen. Teoksessa Tainio, Liisa, Juuti, Kalle, & Routarinne, Sara (toim.): *Ainedidaktinen tutkimus koulutuspoliittisen päätöksenteon perustana*. Ainedidaktisia tutkimuksia (4), pp. 213–231. Helsinki: Suomen ainedidaktinen tutkimusseura.
- Koljonen, Kari 2014: Tyytyväiset uudistajat ja tyytymättömät perinnetietoiset – Vapauden kokemukset toimitusorganisaatioissa. Teoksessa Luostarinen, Heikki & Raittila, Pentti (toim.) 2014: *Journalistin vapaus*. Tampere: Vastapaino.
- 2013: *Seuraa johtajaa! Väliportaana päällikkötoimittajien muuttuvat roolit*. Tampere: Tampere University Press. <http://tampub.uta.fi/handle/10024/99632>, viitattu 28.10.2017.
- Kotilainen, Lauri 2003: *Parempi lehtijuttu*. Helsinki: Inforviestintä.
- KS = *Kielitoimiston sanakirja*. Kotimaisten kielten keskuksen julkaisuja 166. Helsinki: Kotimaisten kielten keskus. <http://www.kielitoimistonsanakirja.fi>, viitattu 22.10.2017.
- Kunelius, Risto 2009: Journalism as robust secular drama: Reading the future by amplifying the present. *Journalism* 10:3, 343–346.
- Kuutti, Heikki 2017: Journalistisen työprosessin jäljillä. *Media & Viestintä* 40, 3–4, 77–82.
- Lakka, Pekka 2.6.2018: Etelä-Saimaan painettu lehti uudistui ja raikastui – Muutoksessa on kuunneltu lukijoiden toiveita. *Etelä-Saimaa*. <https://esaimaa.fi/uutiset/lahella/011373cf-d4e8-49bf-bd4f-bf5476335e03>, viitattu 3.6.2018.
- Lappalainen, Hanna 2012: Osallistuva havainnointi. Teoksessa Heikkinen, Vesa, Voutilainen, Eero, Lauerma, Petri, Tiililä, Ulla, Lounela, Mikko (toim.) 2012: *Genreanalyysi – tekstilajitutkimuksen käsikirja*. Helsinki: Gaudeamus.
- Lassila-Merisalo, Maria 2009: *Faktan ja fiktion rajamailla. Kaunokirjallisen journalismin poeetiikka suomalaisissa aikakauslehdissä*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Lillis, Therese 2013: *The Sociolinguistics of Writing*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Linnakylä, Pirjo, Mattinen, Eija, Olkinuora, Asta 1989: *Prosessikirjoittamisen opas*. Otava.
- Luostarinen, Heikki 2002: Moneksi muuntuva journalismi. Teoksessa Perko, Touko, Salokangas, Raimo, Luostarinen, Heikki (toim.): *Median varjossa*. Jyväskylä: Mediainstituutti, 22–29.
- Luostarinen, Heikki, Raittila Pentti (toim.) 2014: *Journalistin vapaus*. Tampere: Vastapaino.
- Manka, Marja-Liisa, Manka, Marjut 2016: *Työhyvinvointi*. Helsinki: Talentum Pro.
- Marjamäki, Tuomas 2013: Kommentti: Luovuus ei vaadi kaaosta. Teoksessa Kurvinen, Heidi (toim.) *Journalismikritiikin vuosikirja*. pp. 52–57. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Media Audit Finland Oy 2017: *Levikkitilasto LT 2016*. <http://mediaauditfinland.fi/wp-content/uploads/2017/06/Levikkitilasto-2016.pdf>, viitattu 22.10.2017.
- Mäntynen, Anne 2012: Kieli-ideologiat käytännössä. Sanajärjestyksen normittuminen tietokirjojen suomennostyössä. *Virittäjä* 3/2012. <https://journal.fi/virittaja/article/view/6871>, viitattu 4.12.2017.
- Mäntynen, Anne, Kalliokoski, Jyrki, tulossa: Dialogia käsitteiden valinnasta ja käytöstä: kieli-ideologiat tiedekirjallisuuden suomennostyössä. *Virittäjä*. Hyväksytty julkaistavaksi.
- Onninen, Oskari 17.5.2017: Sisu joutaa mennä. Paras satavuotislahja Suomelle olisi päästä ylisisusta, kirjoittaa Oskari Onninen. *Image*. Saatavilla verkossa <https://www.apu.fi/artikkelit/sisu-joutaa-menna-paras-satavuotislahja-suomelle-olisi-paasta-yli-sisusta-kirjoittaa>, viitattu 3.5.2018.
- Pesu, Ilona 23.1.2018: Osa Etelä-Saimaan verkkojutuista näkyy tulevaisuudessa vain tilaajille

- Lisäksi tilaaja saa käyttöönsä neljän muun lehden sisällöt. *Etelä-Saimaa*. Luettavissa <https://esaimaa.fi/uutiset/lahella/cab2b65f-271b-427f-bdac-5c83138272cc>, viitattu 3.5.2018.
- Pietikäinen, Sari, Mäntynen, Anne 2009: *Kurssi kohti diskurssia*. Tampere: Vastapaino.
- Puska, Maija 11.5.2018: Mitä yhteistä on journalistilla ja mediakasvattajalla? *Voima*. <http://voima.fi/blogikirjoitus/2018/mita-yhteista-journalistilla-mediakasvattajalla/>, viitattu 4.6.2018.
- Pöyhtäri, Reeta, Väliverronen, Jari, Ahva, Laura 2014: *Mistä on suomalainen toimittaja tehty? Worlds of Journalism -surveyyn tuloksia Suomesta*. Journalismin, viestinnän ja median tutkimuskeskuksen tutkimusraportti. Tampere: Tampereen yliopisto. http://tam-pub.uta.fi/bitstream/handle/10024/95342/mista_on_suomalainen_2014.pdf?sequence=1, viitattu 28.10.2017.
- Reunanen, Esa, Koljonen, Kari 2014: *Toimittajan sanansijat*. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Saari, Heikki 2013: Toimituksesta tuli tehdas. Teoksessa Kurvinen, Heidi (toim.) *Journalismi kritiikin vuosikirja*. pp. 52–57. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Sederholm, Eeva 2.6.2018: Henkilökohtainen tiedonanto.
- Swales, John 1990: *Genre Analysis: English in Academic and Research Settings*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Shore, Susanna, Mäntynen, Anne 2006: *Genre – Tekstilaji*. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.
- Steensen, Steen 2011: The Featurization of Journalism. *Nordicom Review* 32 (2011) 2, pp. 49–61.
- Straub, Richard, Lunsford, Ronald F.: 1995: *Twelve readers reading: Responding to college student writing*. New Jersey: Hampton Press.
- Svinhufvud, Kimmo 2011: Varovasti edeten ja taas perääntyen. Opponentin palautevuoron rakentuminen. *Virittäjä* 2/2011. <https://journal.fi/virittaja/article/view/4274/3989>, viitattu 1.6.2018.
- 2013: *Opinnäytteen kirjoittaminen vuorovaikutuksena: Keskustelunana lyytinen tutkimus graduseminaarien ja gradunohjaustapaamisten vuorovaikutuksesta*. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- 2016: *Kokonaisvaltainen kirjoittaminen*. Helsinki: Art House.
- Tiittula, Liisa 2012: Haastattelut tekstilajitutkimuksessa. Teoksessa Heikkinen, Vesa, Voutilainen, Eero, Lauerma, Petri, Tiililä, Ulla, Lounela, Mikko (toim.) 2012: *Genreanalyysi – tekstilajitutkimuksen käsikirja*. Helsinki: Gaudeamus.
- Tuomi, Jouni, Sarajärvi, Anneli 2009: *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Helsinki: Tammi.
- 2018: *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Helsinki: Tammi.
- Töyry, Maija, Rätty, Panu, Kuisma, Kristiina 2008: *Editointi aikakauslehdessä*. Ensimmäinen painos. Jyväskylä: Gummerus.
- 2009: *Editointi aikakauslehdessä*. Toinen painos. Jyväskylä: Gummerus.
- Ukkola, Sanna 22.8.2017: Suomalaiset, hus töihin siitä – ja lopettakaa ruikutus! *Yle*, saatavilla verkossa: <https://yle.fi/uutiset/3-9790630>, viitattu 20.9.2017.
- Vehkoo, Johanna 2011: *Painokoneet seis! Kertomuksia uuden journalismin ajasta*. Helsinki: Teos.
- Virranta, Riikka 13.4.2018: Kaakon Viestinnän lehtiin maksumuuri – Avainjutuiksi nostetaan esimerkiksi henkilöjuttuja ja uutisanalyyseja. *Suomen Lehdistö*. Luettavissa <http://www.suomenlehdisto.fi/kaakon-viestinnan-lehtiin-maksumuuri-avainjutuiksi-nostetaan-esimerkiksi-henkilojuttuja-ja-uutisanalyyseja>, viitattu 3.5.2018.
- Väliverronen, Esa 2011: *Journalismi murroksessa*. Helsinki: Gaudeamus.
- Wheeler, Sharon 2009: *Feature Writing for Journalists*. Abingdon: Routledge.

Aineistolähteet

SISÄISET OHJEET

Lukemistojuttujen tuotantoprosessi. Sisäinen ohje. 23.2.2015.
 RT 15.5.2017. Epävirallinen sähköposti, jossa perehdytys reportaasituottajan tehtävään.
 Sunnuntaireportaasi. Sisäinen ohje. Päiväämätön.
 Tyylikirja. Sisäinen ohje. Päiväämätön.
 Visuaalinen tyylikirja. Sisäinen ohje. Päiväämätön.

HAASTATTELUT

LT1 5.9.2017. Sähköpostihaastattelu.
 LT2 5.9.2017. Sähköpostihaastattelu.
 RT 11.9.2017. Reportaasituottajan teemahaastattelu, litteroitu äänite.
 TOIM 6.9.2017. Toimittajan teemahaastattelu, litteroitu äänite.

HENKILÖKOHTAISET TIEDONANNOT

LT1 19.9.2017. Sähköposti.
 RT 4.9.2017. Sähköposti.

EDITOINTIKESKUSTELUT

Muistiinpanot 23.8.–11.9.2017. Kirjallinen havainnointipäiväkirja.
 Keskustelu 24.8.2017. Editointikeskustelu, litteroitu äänite.
 Keskustelu 28.8.2017. Video, litteroitu äänite.
 Keskustelu 30.8.2017a. Video, litteroitu äänite.
 Keskustelu 30.8.2017b. Sähköpostiketju.
 Keskustelu 31.8.2017. Sähköpostiketju.
 Keskustelu 1.9.2017. Sähköpostiketju.
 Keskustelu 4.9.2017a. Yksittäinen sähköposti.
 Keskustelu 4.9.2017b. Sähköpostiketju.

KIRJALLISET DOKUMENTIT

Juttu 28.8.2017. Jutun raakaversio.
 Juttu 30.8.2017. Jutun toinen versio.
 Juttu 3.9.2017a. Julkaistu printtijuttu, ks. liite.
 Juttu 3.9.2017b. Julkaistu verkkojuttu, luettavissa <https://esaimaa.fi/uutiset/lahella/1d64186e-3659-425f-b568-ba0697e126da>, viitattu 3.5.2018.
 Vedos 31.8.2017a. Taittovedos, jossa LT1:n korjaukset.
 Vedos 31.8.2017b. Taittovedos, jossa LT2:n korjaukset.
 Vedos 31.8.2017c. Taittovedos, jossa RT:n korjaukset.

LIITE

Sisukunnan räjähtävä voima. Etelä-Saimaa 3.9.2017.

Sairaanhoitaja Arja Rajala on työskennellyt Etelä-Karjalan keskussairaalassa vuodesta 1991. Hän kertoo, että sisu on periytynyt hänen jo edesmenneiltä, savolaisilta vanhemmiltaan.

Suomi 100

Sisukunnan räjähtävä voima

Sisu löytyy vasta silloin, kun luulee, ettei enää pysty. Sisu on helppo kuvitella pienviljelijä-Suomeen, mutta kenessä se näkyy nykypäivänä?

STINA KIVINEN

Sisu on itsensä ylittämistä. Se on elinvoima, joka saa jatkamaan silloin kun luuli jo, ettei jaksakaan.

Sisusta väitöskirjaa tekevä **Emilia Lahti** kertoo, että sisu ei ole jotain, mihin tukeuduttaisiin jatkuvasti.

– Se on jotain, missä käydään.

Lahden mukaan sisu on eri asia kuin esimerkiksi lähikäsite sinnikkyys, englanniksi grit. Sinnikkyys on pitkäaikaista ja tavoitteellista pyrkimistä kohti päämäärää. Sisu taas on syvällä oleva, räjähtävä energia, joka tulee esille vasta, kun muut voimat on jo käytetty. Sisu löytyy oletetun pystyvyyden rajapinnalta.

– Kuvitellaan vaikkapa ympyrän muotoi-

MIKA STRANDÉN

nen, punainen matto. Se on tunnettua aluetta, jotain, minkä tietää pystyvänsä tekemään. Sisu on ensimmäinen askel sen ulkopuolelle, se tuntematon alue, Lahti kuvailee.

Sisulle on historiallisesti muotoutunut tietynlaisia arkkityyppejä. Jokainen tietää juoksija **Paavo Nurmen** ja Koskelan Jussin, **Väinö Linnan** kuokanheiluttajan Täällä pohjantähden alla -kirjoista.

Sisu on helppo sijoittaa talvisotaan ja pienviljelijöiden Suomeen. Mutta entä nykypäivän Suomi, miten sisu täällä näkyy?

Lahten mukaan sisu ei ole kadonnut mi-

”**Sisussa on kyse siitä käännöspisteestä, jossa löytää voiman sisältään.**

EMILIA LAHTI

hinkään.

– Jos joku väittää, ettei sisua ole, sanoisin, että mene katsomaan lähintä yksinhuoltajaäitiä tai erityisluokan pientä oppilasta. Tai sitä masentunutta, joka kaikesta huolimatta saattaa josain vaiheessa nousta sängystä ja jatkaa elämistä, sanoo Lahti.

EMILIA LAHTI tekee sisusta väitöskirjaa Aaltoyliopiston tuotantotalouden laitokselle. Hän on kerännyt tutkimusta varten tarinoita sisusta eri ihmisiltä. Filosofiaa, yhteiskuntatieteitä ja sovellettua psykologiaa yhdistelevän tutkimuksen tarkoituksena on selvittää,

”Kaikki hoitoalalla ovat sisukkaita”

SAIRAAHOITAJA Arja Rajalan mukaan hoitoala vaatii sisua.

– Todellakin vaatii. Kaikki hoitoalalla työskentelevät ovat sisukkaita ihmisiä, sillä työ on raskasta ja hektistä.

Raskaan työstä tekee se, että yleensä hoitajat kohtaavat ihmiset silloin, kun heillä on jotain vialla. Pahimmillaan työssä näkee, kuinka huonosti ihmisillä menee.

Työ kuitenkin myös antaa paljon.

– Se tuo tyydytystä, kun voi helpottaa ihmisten elämää ja saa ihmiset onnellisiksi ja tyytyväisiksi. Tai se, kun saa autettua jotakuta, jolla on ollut hengenlähtö lähellä.

Rajala on työskennellyt hoitoalalla jo vuodesta 1982. Alalle hän päätyi heti ylioppilaskirjoitusten jälkeen ja valmistui vuonna 1991 sairaanhoitajaksi.

Hän on työskennellyt siitä asti Etelä-Karjalan keskussairaalassa. Tämänhetkinen työpaikka on päivystyksessä ja sen tarkkailuosastolla.

Rajalan mukaan sisu tulee elämänkokemuksesta ja omasta persoonasta. Myös työyhteisö ja potilaat antavat sisua jatkaa, vaikka joskus on tehnyt mieli vaihtaa alaa.

– Silloin olen opiskellut tai vaihtanut eri työtehtäviin. Myös luonto ja lastenlasten kanssa puuhailu antavat voimaa. | STINA KIVINEN

”**Se tuo tyydytystä, kun voi helpottaa ihmisten elämää.**

ARJA RAJALA

miten ihmiset selviävät vaikeista elämäntilanteista.

Lahti on itse selvinnyt väkivaltaisesta suhteesta. Juuri se sai hänet tutkimaan aihetta.

– Tutkimukseni tavoitteena on vaikuttaa positiivisesti yhteiskuntaan, ei vain tuottaa uutta tietoa. Halusin antaa tutkimukseni tämän hävetyn ja vaietun teeman palvelukseen. Ajattelin, että jos minä en tee tästä tutkimusta, kuka sitten tekee, hän sanoo viitaten lähisuhdeväkivaltaan.

Osana väitöskirjaprosessiaan Lahti aikoo vuoden lopussa juosta 50 päivässä Uuden-Seelannin läpi. Kampanja on nimeltään Sisu, not silence.

Tutkimuksen myötä Lahti kuvailee sukeltaneensa paljon syvemmälle sisun käsitteen kaninkoloon kuin oli alunperin ajatellut. Sisussa kyse on voimasta, joka on mahdollistanut koko ihmislajin selviytymisen.

– Harvoin näkee niin paljon sisua kuin selaisilla ihmisillä, joita on painettu henkisesti ja fyysisesti alas. Sisussa on kyse siitä käännöspisteestä, jossa löytää voiman sisältään ja lähtee huonosta suhteesta tai työstä. Kun lähtee liikkeelle sen sijaan, että jäisi paikoilleen.

Lahten mukaan yhteiskunnassa sisuttomuudesta syyllistämisen sijaan pitäisikin kysyä, miksi jotkut ihmiset pystyvät kurottautumaan sisuun ja jotkut eivät.

Viime vuosina on puhuttu siitä, että suomalaiset ovat nykyään yhä väsyneempiä ja masentuneiden määrä kasvaa. Kertooko se sisuttomuudesta?

– Mielestäni ajatus, ettei suomalainen voi olla sisukas kun on masentunut, on aivan väärä. Asia on juuri päinvastoin. Masennus on merkki siitä, että on yrittänyt itse liikaa eikä ole huomannut merkkejä ajoissa, Lahti sanoo.

HISTORIAN TUTKIJA Tuomas Tepora kirjoitti vuonna 2012 verkkojulkaisussaan sisun johtavan sanasta ”sisucunda”. Sillä tarkoitettiin ihmisen vatsaa, sisuskaluja.

1700-luvulla **David Juslenius** määritteli sisucundan joksikin, missä vahvat tunteet asuivat.

Myöhemmin sisusta tuli paha asia – sillä tarkoitettiin 1900-luvun loppuun asti huonoa käytöstä ja ailahtelevia tunteita.

Teporan mukaan sisusta tuli muodikkaasta 1920 ja -30 -luvuilla, kun suomalaista kansal-

lisidentiteettiä alettiin toden teolla rakentaa. Viimeistään talvisota määritteli sisun joksikin, joka oli jotain suomalaista ja tavoittelemisen arvoista.

Suomalaisilla on Lahden mukaan sisulle sana, koska sitä on tarvittu. Samanlaisia sanoja löytyy muistakin kielistä, esimerkiksi japanista.

Oman kielen ja kulttuurin säilyminen Ruotsin ja Venäjän välissä on vaatinut omanlaistaan sisua. Samoin karkea sää, joka ei ole mikään vitsi.

– Voi miettiä, millaista täällä on ollut vaikka 400 vuotta sitten. Suo, kuokka ja Jussi on ollut tosiasia, ja se pelto on oikeasti pitänyt kääntää, Lahti sanoo.

Sisu ilmiönä ei kuitenkaan ole vain suomalaisten yksinoikeus. Se löytyy jokaisesta ihmisestä.

– Sisu on juuri sitä, mikä on ihmisten lyömien leimojen, kuten ihonvärin tai seksuaalisen suuntautumisen alla. Jokaisella on sama luuranko ja sama, sykkivä sydän.

SISU ei ole aina ja pelkästään hyvä asia. Siihen liittyy vaara, että häpeän ja epäonnistumisen pelossa apua ei uskalleta pyytää vaikka sitä tarvittaisiin.

– Perheväkivalta, alkoholismi ja masennus ovat sisun kulttuurin tummaa alapintaa.

Vääränlainen sisu voi vahingoittaa sekä itseä että toisia. Itseen kohdistuva sisu voi johtaa lopulta burn outiin. Itselleen armoston ihminen myös usein peilaa muitakin tätä vasten ja suhtautuu muihin armottomasti – kyllä sinunkin pitäisi pärjätä kun minäkin pärjään.

– Oikeasti kenenkään ei kuulu vertautua toisen sisun standardeihin, Lahti sanoo.

Sisun kokemus on jokaisella henkilökohtainen.

Emilia Lahti toivookin, että jos ihmiset ovat maapallolla vielä seuraavat sata vuotta, sisun kulttuuri saisi rinnalleen kulttuurin, jossa on enemmän tilaa myöntää heikkoutensa.

– Olisi hienoa, jos yhteiskunnissa voitaisiin yhdessä luoda tiloja, joissa omana itsenä olemiseen ei tarvittaisi niin hirveästi sisua.

Juha Taskinen on luontokuvaaja, dokumentaristi ja norppien puolestapuhuja. Hän on suunnitellut eläköityvänsä norppatyöstä vuonna 2020.

KAI SKYTTÄ

”Sisu on polttoaine, sisäinen palo ja elämänvimma”

SUOMEN KUVALEHTI listasi vuonna 2013 sata sisukasta suomalaista. Listalta löytyi myös savonlinalainen luonnonsuojelija ja norppien puolestapuhuja, dokumentaristi ja luontokuvaaja **Juha ”Norppa” Taskinen**.

Taskinen on vuosikymmenien ajan tehnyt työtä norppien hyväksi. Hän on saanut työstään muun muassa kaksi tiedonjulkistamisen valtionpalkintoa.

Onko norppien puolestapuhujan koskaan tehnyt mieli luovuttaa?

– On ehdottomasti. Välillä menee sisu kaulaan, mutta siihen auttaa kun lähtee uimaan matkaa tai vetämään autonrengasta. Ne palauttavat haaveet ja toiveet, jotka paperienpyörittely toimistossa tappavat.

Taskiselle sisu on polttoaine, sisäinen palo ja elämänvimma.

– Kun päässä naksahtaa, vedän jutun loppuun asti enkä välitä, vaikka miniset menisivät siinä sivussa.

Sisua vaati esimerkiksi avovesiuinti Joensuusta Imatralle vuonna 2014. Taskinen lähti matkalle omien sanojensa mukaan käsipohjataustalla. Tempauksen hän teki Saimaan uhanalaisten lohikalojen puolesta. | STINA KIVINEN

”**Välillä menee sisu kaulaan.**”

JUHA TASKINEN

”Omana itsenä esiintyminen vaatii sisua”

SAIMAAN SETA RY tekee työtä ihmisoikeuksien ja tasa-arvon puolesta. Järjestön puheenjohtaja **Tommi Kiukas** kertoo, että yhteiskunnassamme oletetaan edelleen vahvasti, että kaikki ovat samanlaisia, esimerkiksi heteroita.

– Olettamuksen muuttamiseksi tarvitaan edelleen työtä.

Kiukas on tullut kaapista vuonna 2009. Hän kertoo, että hänen omassa elämässään sisua vaatii kertoa omasta homoseksuaalisuudesta esimerkiksi työhaastattelussa.

– Sillä ei pitäisi olla väliä, mutta ikävä kyllä jollain aloilla edelleen on.

Sisua vaativat myös kouluvierailut. Kasi- ja yksiluokkalaisten eteen astuminen omana itsenään ei tunnu aina helpolta. Myös entisessä työssä seurakuntamestarina tyttöystävähajailut tuntuivat vaikeilta.

– Sisu tekemiseen on aina löydettävä jostain itsestä. Omien ja muiden oikeuksien puolesta jaksaa kamppailla, koska siitä tulee hyvä mieli sekä itselle että toisille, Kiukas sanoo. | STINA KIVINEN

”**Sisu tekemiseen on aina löydettävä jostain itsestä.**”

TOMMI KIUUKAS

Saimaan Setan puheenjohtaja Tommi Kiukas on toiminut yhdistyksessä sen perustamisesta lähtien. Hän kertoo, että pari vuotta sitten yhdistystoiminta oli niin hiljaista, että hänen olisi tehnyt mieli lyödä hanskat tiskiinkin. Onneksi toimintaan tuli kuitenkin mukaan pari uutta, aktiivista vapaaehtoista.